

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’NİN ORTADOĞU
POLİTİKASI: BARACK OBAMA DÖNEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ebrar ŞEBİN

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım TURAN

MART – 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’NİN ORTADOĞU
POLİTİKASI: BARACK OBAMA DÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ebrar ŞEBİN

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

“Bu tez sınavı 31/03/2021 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Doç. Dr. Filiz CİCİOĞLU	BAŞARILI
Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım TURAN	BAŞARILI
Dr. Öğr. Üyesi Gül Ceylan TOK	BAŞARILI

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLIK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	EBRAR ŞEBİN
Öğrenci Numarası	:	Y186007002
Enstitü Anabilim Dalı	:	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Enstitü Bilim Dalı	:	ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ORTADOĞU POLİTKASI: BARACK OBAMA DÖNEMİ
Benzerlik Oranı	:	%18
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ		
☐ Sakarya Üniversitesi ..... Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.		
...../...../20..... İmza		
☐ Sakarya Üniversitesi ..... Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafıma yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.		
Bilgilerinize arz ederim.		
...../...../20..... İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Tarih: İmza:		
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

İki yıllık bir sürede tamamlamayı başarabildiğim bu tez, pandemi sürecinde yazıldı. Böyle bir dönemde akademik bir çalışma yapmak zor olsa da bana cesaret veren ve beni destekleyen değerli hocalarım, ailem ve dostlarım sayesinde bu çalışmayı tamamladım.

Bu sürecin tamamlanmasında katkısı olan, teşekkür etmek istediğim birçok isim var. İlk olarak tez konumu belirlememde ve çalışmalarım esnasında, bilgi ve tecrübelerini benden eksik etmeyen saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım Turan'a,

Tez çalışmam boyunca pozitif enerjileriyle bana çalışma azmi veren değerli Ünal Tüysüz ve Ahmet Üçağaç hocalarıma ve yüksek lisans eğitimim boyunca derslerinden istifade etme fırsatı bulduğum değerli Sakarya Üniversitesi öğretim üyelerine,

Son olarak her zaman olduğu gibi benden desteğini ve sabrını esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

EBRAR ŞEBİN

31.03.2021

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
HARİTA LİSTESİ	v
GRAFİK LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii

GİRİŞ	1
--------------------	----------

1. BÖLÜM: ABD’NİN ORTADOĞU POLİTİKASININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	4
---	----------

1.1. ABD’nin Ortadoğu Politikasında Öne Çıkan Faktörler	8
1.1.1. Amerika ve Ortadoğu Petrolleri	9
1.1.2. İsrail-Filistin Sorunu.....	14
1.1.3. Radikal İslam.....	18
1.2. Barack Obama Dönemi Öncesinde Amerika’nın Yürüttüğü Operasyonlar	21
1.3. Bush Doktrini: Ulusal Güvenlik Stratejisi.....	22
1.3.1. Eylül Saldırısı ve Afganistan Müdahalesi.....	23
1.4. Irak Müdahalesi	26

2. BÖLÜM: OBAMA’NIN BİRİNCİ DÖNEMİ	30
---	-----------

2.1. Obama’nın Başkan Seçilmesi.....	30
2.2. Seçim Süreci ile İlgili Yaklaşım.....	30
2.3. Obama Doktrini İlkeleri.....	31
2.4. Dış Politikada Yumuşak Güç	33
2.5. Türkiye Ziyareti.....	37
2.6. Kahire Konuşması	39
2.7. Obama’nın Birinci Dönem Afganistan Politikası.....	42
2.8. Arap Baharı ve Obama Politikası	45
2.8.1. Tunus	49
2.8.2. Mısır	51
2.8.3. Libya.....	55

2.8.4. Suriye.....	59
2.8.5. Bahreyn.....	62
2.9. İnan ile ilişkiler	65
2.9.1. Obama'nın Devraldığı Miras.....	65
2.9.2. Obama Döneminde ABD İnan İlişkileri ve Değişim Şansı.....	67
2.10.Obama ve Irak	72
3. BÖLÜM: OBAMA'NIN İKİNCİ DÖNEMİ	78
3.1. Obama'nın İkinci Dönem Seçimleri.....	78
3.2. Kapsamlı Ortak Eylem Planı Antlaşması	79
3.3. Obama'nın Devam Eden Suriye Krizine Yönelik Politikası	82
3.4. Mursi Sonrası Dönemde Mısır-ABD İlişkileri	87
3.5. Obama'nın İkinci Dönem İsrail-Filistin Politikası	90
3.6. Obama'nın İkinci Dönem Afganistan Politikası	92
3.7. IŞİD ile Mücadele.....	96
SONUÇ	103
KAYNAKÇA.....	108
ÖZGEÇMİŞ	124

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTO	: Bağdat Paktı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
İİD	: Irak İslam Devleti
İKBY	: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
KİK	: Körfez İşbirliği Konseyi
MAK	: Mekteb El Hidama
MK	: Müslüman Kardeşler
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PYD	: Demokratik Birlik Partisi
SAVAK	: Milli İstihbarat ve Devlet Güvenlik Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UAEK	: Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
YPG	: Halk Koruma Birlikleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Amerika Hakkında Olumlu Düşünceler	29
Tablo 2: Amerika Hakkında Olumlu Değerlendirme	35
Tablo 3: 2011 yılında Arap Baharı'nın Yaşandığı Ülkelerde İşsizlik ve Yoksulluk....	46
Tablo 4: 2011 yılında Arap Baharı'nı Yaşayan Ülkelerde Gelir Dağılımı.....	47

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Afganistan'da Taliban Kontrolü	95
Harita 2: Hava hareketinde vurulan hedeflerin analizi	99

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: ABD Günlük Petrol Üretimi ve Tüketimi	10
Grafik 2: 2014 yılında ABD Yıllık Petrol Tüketimi ve Ortadoğu'dan İthalatı/ Milyon Ton/ Yıllık.....	13
Grafik 3: İran'a Yönelik Yaptırımlar	81

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	X	Doktora	
Tezin Başlığı: Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Politikası: Barack Obama Dönemi			
Tezin Yazarı: Ebrar Şebin		Danışman: Dr.Öğr.Üyesi Yıldırım Turan	
Kabul Tarihi: 31.03.2021		Sayfa Sayısı: viii (ön bölüm)+ 125 (tez)	
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler			
<p>Amerikan başkanları uygulamış olduğu Ortadoğu politikalarıyla İslam dünyasını ötekileştirmiştir. Bu durum, Amerikan imajının Ortadoğu bölgesinde sarsılmasına neden olmuştur. Bu sebeple Obama, başkanlık öncesi dönemde sert güç politikaları yerine yumuşak güç politikalarına önem vereceğini vurgulamıştır. Obama, seçim süreci boyunca “evet, yapabiliriz” sloganını kullanmış, bu slogan seçmenlerde karşılık bulmuş ve 4 Kasım 2008 tarihinde Amerika'nın 44. Başkanı olarak göreve başlamıştır. Bu çalışmada, Obama'nın birinci dönem Ortadoğu politikası ile ikinci dönem Ortadoğu politikasının karşılaştırması yapılmıştır. Bu bağlamda, Obama'nın birinci ve ikinci dönem Ortadoğu politikaları analiz edilmiştir. Obama'nın başkanlığının ilk döneminde, henüz Ortadoğu'yu derinden etkileyen krizler yaşanmamıştır. Bu sebeple, çalışmada Obama'nın birinci dönem Ortadoğu politikası daha çok açıkladığı projeleri, doktrinlerini ve söylemleri üzerinden incelenmiştir.</p> <p>Obama'nın başkanlığının ikinci döneminde ise, Ortadoğu'da birçok kriz meydana gelmiştir. Bu krizlerden en önemlisi IŞİD terör örgütünün ortaya çıkması ve Arap Baharıyla demokrasi beklentisinde olan halkların istediklerini elde edememesi, oluşan kriz ortamının günümüze kadar ulaşmasıdır. Bu doğrultuda, çalışmada Obama'nın ikinci dönem Ortadoğu politikası bu krizlere karşı geliştirdiği stratejiler üzerinden analiz edilmiştir. Çalışmanın temel varsayımı, Obama her iki dönemde de Ortadoğu bölgesine Amerika'nın tek başına müdahale etmesini istememiş ve düşük yoğunluklu bir politika uygulamıştır. Obama'nın birinci ve ikinci döneminde uyguladığı Ortadoğu politikası arasındaki fark ise, Obama başkanlığının ilk yıllarında çok fazla idealist söylemlerde bulunmuş bu kapsamda projeler üretmiştir. Fakat, daha sonraki yıllarda, Obama bu söylemleri yerine realist politikaları uygulamayı tercih etmiştir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Obama, ABD, Ortadoğu, Arap Baharı			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: The United States' Middle East Policy: The Barack Obama Era			
Author of Thesis: Ebrar Şebin		Supervisor: Dr. Öğr. Yıldırım Turan	
Accepted Date: 31.03.2021 (thesis)		Number of Pages: viii (pretext)+125	
Department: International relations			
<p>In this study, Obama's Middle East policy in the first period and in the second period were compared. In this context, Obama's first and second term Middle East policies were analyzed. In the first term of Obama's presidency, there hasn't been any crises that deeply affected the Middle East yet. For this reason, in this study, Obama's Middle East policy in the first term was analyzed through his projects, doctrines and discourses.</p> <p>In the second term of Obama's presidency, many crises occurred in the Middle East. The most important of these crises were the emergence of the terrorist organization ISIS and the peoples who expected democracy with the Arab Spring who didn't get what they want, and the resulting crisis environment which has reached the present day. In this perspective, Obama's second term Middle East policy was analyzed over the strategies he developed against these crises. The main assumption of the study was that Obama did not want America to intervene in the Middle East region alone in both periods and implemented a low-intensity policy. The difference between Obama's Middle East policy during the two terms was that he had many idealistic discourses in the early years of his presidency and he developed projects and plans about those. However, in the following years, Obama preferred realistic policies instead of these discourses.</p>			
Key Words: Obama, USA, Middle East, Arab Spring			

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri, kuruluşundan günümüze kadar ülkenin çıkarlarını ve yayılcı politikalarını destekleyen doktrinler üretmiştir. Bu kapsamda, Ortadoğu bölgesi Amerika için her zaman önem taşımıştır. Ortadoğu bölgesi, İkinci Dünya Savaşına kadar İngiltere hâkimiyeti altındaydı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Amerika Birleşik Devletleri bölgede esas aktörlerden biri haline gelmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ile bu bölgede hâkimiyet savaşına girmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması, Soğuk Savaşın bitimiyle Amerika uluslararası siyasette tek süper güç olarak kalmış ve dış politikasını bu koşullar etrafında şekillendirmiştir. George Bush'un yayınlamış olduğu "yeni dünya düzeni" projesi ile Amerika, Ortadoğu'da kendi çıkarlarına hizmet eden politikalar üretmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, George Bush başkan seçildikten kısa bir süre sonra 11 Eylül saldırılarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu saldırılar Amerika için büyük bir şok etkisi yaratmıştır. Bu saldırının sonucunda Amerika Birleşik Devletleri, Bush'un açıklamış olduğu "preemptive strike" (Dönmez, 2017, 10) doktrini ile öncelikle Afganistan'a daha sonra Irak'a müdahale etmiştir. Bush, Afganistan ve Irak müdahalesinin sebebini bu ülkeleri diktatör rejimlerden kurtarmak, terör örgütlerini temizlemek, bu ülkelere demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi kavramları getirmek olarak açıklamıştır. Fakat George Bush bu ülkelerdeki diktatör rejimleri yıksa da diğer söylemlerini gerçekleştirememiştir. Ayrıca Başkan Bush, Afganistan ve Irak'a müdahalede bulunurken Haçlı Seferleri ifadesini kullanarak İslam ve Hıristiyan dünyası arasında ayrışmalara sebep olmuştur. Bush döneminde uygulanan politikalar ve söylemler ile İslam dünyası ötekileştirilmiş, İslam dünyasında Amerikan karşıtlığı en üst seviyelere ulaşmıştır.

4 Kasım 2008 tarihinde yapılan seçimler sonucunda Barack Hüseyin Obama Amerika'nın 44. Başkanı seçilmiştir. Obama göreve geldiğinde İslam dünyasında Amerikan karşıtlığı üst seviyelerdeydi. Öncelikle Obama dünya üzerindeki büyük ölçüde sarsılmış olan Amerikan imajını düzeltmeyi amaçlamıştır. Bu noktada Obama'nın Kahire ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmalar önem taşımaktadır. Obama burada yaptığı konuşmalarda yumuşak gücü devreye sokarak Amerika'nın İslam dünyası ile düşman olmadığı mesajını vermek istemiştir. Nitekim

Obama'nın başkanlığının ilk yıllarında Amerikan imajında az da olsa iyileşme gerçekleşmiştir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Obama'nın birinci dönem Ortadoğu politikası ile ikinci dönem Ortadoğu politikasının karşılaştırması yapmaktır. Bu doğrultuda, Obama'nın The Atlantic dergisinin Nisan 2016 sayısı için Jeffrey Goldberg'e vermiş olduğu röportaj önem taşımaktadır. Röportajın genelinde Arap Baharı sonrası ülkelerin durumu hakkında konuşulmuştur. Obama bu ülkeler hakkında şu yorumlarda bulunmuştur: "Şu anda hiç kimsenin Ortadoğu'daki durum hakkında iyi hissedebileceğini sanmıyorum. Halklarına refah ve fırsat sağlamayan ülkeler var. Sosyal medya aracılığıyla güçlenen şiddet içeren, aşırı ideolojiler var. Çok az sivil geleneğe sahip ülkeler var" (Goldberg, April 2016). Obama konuşmasına Ortadoğu ve Güney Asya'yı kıyaslayarak devam etmiştir. "Güneydoğu Asya'da hala çok büyük oranda yolsuzluk, yoksulluk devam ediyor fakat bu insanlar eğitim almak, iş bulmak için çabalayan, enerjik, mücadeleci insanlarla dolu. Fark çok açık " Daha sonra ise Obama röportajın en çarpıcı cümlesini kurarak: "Onlar (Latin Amerika, Asya ve Afrika) Amerikalıları nasıl öldürürüm diye düşünmüyorlar. Düşündükleri şey daha iyi nasıl eğitim alabilirim? Nasıl değerlerden bir şey oluşturabilirim?" açıklamasında bulunmuştur. (Goldberg, 2016). Obama'nın bu söylemlerinden hareketle çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilebilir: Obama başkanlığının birinci döneminde, Kahire'de ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmalarda kendisini İslam dünyasına yönelik büyük umutlar taşıyan biri olarak tanımlarken nasıl oldu da başkanlığının son yıllarına geldiğinde bu umutların yerini karamsar düşünceler aldı? Bu soru yenilenerek şu şekilde sorulabilir: Obama başkanlığının ilk yıllarında vurgulamış olduğu bu idealist söylemleri, başkanlığının ikinci döneminde de gerçekleştirebildi mi? Bu sorulardan hareketle çalışmada, Obama'nın birinci döneminde uygulamış olduğu Ortadoğu politikası ile ikinci döneminde uygulamış olduğu Ortadoğu politikası arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Konusu

Çalışmanın kapsamı ve planı, Obama'nın birinci dönem Ortadoğu politikası ile ikinci dönem Ortadoğu politikasını analiz ederek karşılaştırılmasını içermektedir. Bu

kapsamda, Obama'nın birinci dönem Ortadoğu politikasında daha çok Kahire ve TBMM'de yaptığı konuşmalar, söylemler, doktrinleri referans alınmıştır. Obama'nın ikinci dönem dış politikasında ise uygulamış olduğu politikalar analiz edilmiştir. Çünkü Obama başkanlığının ikinci döneminde, Ortadoğu'da kriz alanları genişlemiş ve ABD'nin müdahil olması gereken durumlar meydana gelmiştir. Bunlar Arap Baharı sürecinin yayılması, Irak ve Şam İslam Devleti terör örgütünün hızla ilerlemesi, Irak'taki krizin büyümesi, Afganistan'daki istikrarsızlık ortamının devam etmesidir.

Çalışmanın Önemi

Belirtildiği gibi bu tez çalışmasında, Obama'nın birinci ve ikinci dönem Ortadoğu politikalarının karşılaştırılması yapılmıştır. Daha önce Obama Döneminde Amerika'nın Ortadoğu Politikasını inceleyen doktora ve yüksek lisans tez çalışması mevcuttur. Obama'nın Grand Stratejisini inceleyen doktora çalışması, Çağatay Özdemir tarafından 2018 yılında yazılmıştır. Bu çalışmada, Obama'nın Ortadoğu politikasında ekonomiyi ön planda tuttuğu hipotezleri desteklenmiştir. Yüksek lisans çalışması ise, Necmiye Tutar tarafından 2015 yılında yazılmıştır. Bu çalışmada, Amerika'nın geçmişte olduğu gibi bugün de çok etkili bir güç olduğu üzerinde durulmuş ve Rusya, Çin, Hindistan gibi aktörlerin etkinliğini artıracaklarını fakat Amerika'nın bu aktörleri dengeleyerek kendi gücünü yükselteceği hipotezleri desteklenmiştir. Kendi çalışmam da ise, her iki tezin işlediği konulara yer verilse de desteklenen hipotezler ve çalışma yöntemim farklılık göstermiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada, Obama'nın başkanlık dönemleri birbirinden ayrılmıştır. Öncelikle, Obama'nın başkanlığının birinci döneminin Ortadoğu politikasının analizi yapılmıştır. Bu bölümde, söylem analizinden faydalanılmıştır. Obama'nın başkanlığının ikinci dönemi ise, Ortadoğu'da birçok kriz meydana gelmiştir. Dolayısıyla çalışmada, Obama'nın bu krizler karşısında geliştirdiği Ortadoğu politikası incelenmiştir. Bu kapsamda, neden-sonuç ilişkisi kurulmuş, bulgulardan birtakım sonuçlar çıkarılmış ve elde edilen sonuçların önemine ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

1. BÖLÜM: ABD'NİN ORTADOĞU POLİTİKASININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Amerika'nın Ortadoğu bölgesine ilgisi İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Soğuk Savaş dönemi ile başlamıştır. Amerika, Soğuk Savaş'ın getirdiği algılama ile Sovyetlerin bölgeye inmesini engellemek istemiştir. Amerika'nın Soğuk Savaş dönemi boyunca politikası, Sovyetler Birliği'nin çevrenmesi stratejisi olmuştur. Bu anlamda Amerikan dış politikasında çeşitli doktrinler de üretilmiştir. (Terry, 2013: 9). Bu sebeple, Amerika'nın özellikle Ortadoğu ile ilgili dış politikasını belirleyen birkaç doktrini incelenebilir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Türkiye ve Yunanistan Sovyet tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Çünkü Sovyetler bu dönemde İran'dan askerlerini çekmemiş, Yunanistan iç savaşında komünist tarafı desteklemiş ve Türkiye'den boğazların ortak denetimini talep etmiştir. Bu sebeple İngiltere, Amerikan hükümetine Türkiye ve Yunanistan hakkında vermiş olduğu notalarla Batının bölgedeki çıkarları adına geleneksel sorumluluklarını yerine getiremeyeceğini, dolayısıyla Sovyet saldırısının sadece etkin Amerikan taahhütleriyle önlenebileceğini bildirmiştir (Arı, 2007: 506). Konunun ABD gündemine gelmesi ile Başkan Truman, kongreden bu ülkelerin acilen desteklenmesini istemiştir. Truman kongrede yaptığı konuşmada, Türkiye ve Yunanistan'ın bağımsızlıklarının ülke içinden ve dışından tehdit altında olduğunu, ABD'nin bu ülkelere yardımcı olmaması durumunda Türkiye ve Yunanistan'da totaliter bir rejim oluşacağını, insanların hürriyetlerini kaybedeceklerini belirtmiştir. Bu nedenle, bu ülkelerde yaşayan insanların hür yaşamaları, bağımsızlık ve ulusal bütünlüklerini korumaları için ABD'nin bu ülkelere ekonomik yardım yapmasının kaçınılmazlığını, şayet bu konuda gerekli yardım yapılmazsa uluslararası güvenlik ve refahının da tehlikeye gireceğini vurgulamıştır (Kalyon, 2010: 10).

Yaklaşık 2 ay boyunca Truman'ın istekleri kongrede tartışılmıştır. Tartışmalar neticesinde başkana 400 milyon dolarlık (300 milyon \$ Yunanistan, 100 milyon \$ Türkiye için) kullanabilme ve Türkiye ve Yunanistan'a askeri uzmanlar gönderme yetkisi verilmiştir. Teklif, Senato'da 23'e karşılık 67 oyla 22 Nisan 1947'de, Temsilciler Meclis'inde ise 107'e karşılık 287 oyla 9 Mayıs 1947 yılında kabul edilmiştir. Kongre'de "Yunanistan ve Türkiye'ye Yardım Yasası" veya "Public Law

75” olarak yasalaşan doktrin, 22 Mayıs 1947’de Başkan Truman’ın onayıyla yürürlüğe girmiştir (Ertem, 2009: 388 - 389).

Truman Doktrini ile Amerikan dış politikasını şekillendirenlerin ulaşmaya çalıştıkları iki hedef söz konusu olmuştur. İlk olarak, kısa vadede Türkiye’yi ve Yunanistan’ı Sovyet tehlikesine karşı ekonomik ve askeri olarak güçlendirmektir. Uzun vadede ise, dünyanın neresinde olursa olsun Sovyet genişlemesini önlemek, Amerikan siyasal ve ekonomik anlayışının, kapitalizmin ve siyasal liberalizmin yayılmasını sağlamak (Oran, 2001: 531).

Amerika’nın Ortadoğu’da aktif olarak yer almaya başladığı yıllar Eisenhower’ın dönemi ile başlamıştır. Amerika için Ortadoğu hayati çıkarlara sahip bir bölge olduğundan dolayı artık Washington’un dış politikasında egemen olan görüş, belirsizlik politikasını terk etmesi şeklindeydi. Çünkü bir taraftan Arap milliyetçiliğinin giderek yayılması, bir taraftan Doğu- Batı çatışması, İngiltere’nin bu bölgedeki hâkimiyetinin sarsılmasında etkili olmuştur. Bu durumda İngiltere bölgedeki gelişmelerden tek başına üstesinden gelemeyeceği için Ortadoğu’da ancak ABD’nin doldurabileceği bir güç boşluğu ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles’in da teşvikiyle, 24 Şubat 1955’te Türkiye ve Irak arasında yapılan antlaşma ile Bağdat Paktı oluşturulmuş ve Pakta 5 Nisan’da İngiltere, 23 Eylül’de Pakistan ve 23 Ekim’de de İran katılmıştır (Arı, 2007: 242). Amerika ise Paktı dışarıdan desteklemeyi tercih etmiştir. Çünkü Amerika, Arap-İsrail savaşının yaşandığı dönemde Pakta katılarak hem İsrail’in hem de Arap devletlerinin tepkilerini çekmek istememiştir (Arı, 2001: 243). Öte yandan bu dönemde, Mısır’da Arap milliyetçiliği ve toplumsal reformculuğu savunan Nasır hükümeti başa gelmiştir. Bu dönemde batılı devletler Mısır’a ekonomik yardımda bulunmayı reddetmişlerdir. Bunun üzerine Nasır, 26 Temmuz 1956’da Süveyş Kanalı’nı millileştirdiğini açıklamıştır. Mısır’ın Süveyş Kanalı’nı millileştirmesi karşısında İngiltere, Fransa ve İsrail gizli bir plan yürürlüğe koyarak Ekim sonunda kanal bölgesine saldırmış, bölgede 1949’dan beridir yaşanan sessizliğin bozulmasına yol açmışlardır.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Süveyş Krizinin sona ermesi için BM’de etkin bir rol üstlenerek Arap ülkelerinin yanında yer almıştır. Bu durum Amerikalı yöneticileri endişelendirmiştir. ABD, Bağdat Paktı ile üye devletlerin siyasal

bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı girişilecek bir saldırının, kendisine karşı düşmanca bir hareket olarak değerlendireceğini bildirmiştir. Böylece Sovyetlerin dolaylı olarak Mısır ve Suriye üzerinden bölgedeki dengeleri değiştirmesini engellemek istemiştir (Oran, 2001: 564).

Eisenhower'ın onaylanmak üzere 5 Ocak 1957'de Kongre'ye yolladığı bu doktrin, Amerikan Ortadoğu politikasında bir dönüm noktası olmuştur. Amerika o güne kadar İngiltere ve kendine yakın bölge ülkeleri üzerinden politikasını yürütürken, ilk kez bölgedeki yaşamsal çıkarlarını tüm açıklığıyla vurgulamıştır (Armaoğlu, 1991: 240-248).

Eisenhower kongreden üç istekte bulunmuştur. Bu istekler:

- 1) “Amerikan hükümetinin, bağımsızlığını korumak amacıyla ekonomik kalkınma çabası içinde olan Ortadoğu ülkelerine ekonomik yardımda bulunmasını,
- 2) Bunlardan isteyen ülkelere Amerikan askeri kuvvetlerinin kullanılmasını,
- 3) 1958-1959 döneminde, Karşılıklı Güven Kanunu çerçevesinde, Ortadoğu bölgesine yönelik ekonomik ve askeri yardımların nasıl kullanılacağına başkanın karar verebilmesi.”¹ (Arı, 2001: 245).

Bu doktrin kapsamında ABD, iç karışıklarla çalkalanan Beyrut'a Amerikan deniz piyadelerini çıkarmıştır. Amerika'nın Lübnan'daki askeri varlığı, yaklaşık üç haftalık dönem içerisinde 15 bin askeri kapsamıştır. Böylece Amerika, 1953 yılında İran'da CIA destekli darbe girişimiyle Musaddık'ı devirdikten sonra, ilk kez bu olayla bölgeye güçlü bir biçimde müdahalede bulunmuştur (Artokça, 2012: 9 - 10).

Eisenhower'dan sonra Richard M. Nixon göreve gelmiş ve Amerikan'ın körfez politikasında büyük bir değişim yaşanmıştır. Bunda Vietnam'ın getirdiği ağır yükün etkisinin yanında, uluslararası konjonktürde meydana gelen yumuşamanın da etkisi oldukça fazla olmuştur. Bu değişim, 25 Şubat 1969'da Başkan Nixon'ın Guam Adası'nda yapmış olduğu açıklama ile başlayan, bu sebeple Guam Doktrini olarak da adlandırılan ve daha sonra 18 Şubat 1970'de Kongreye gönderdiği raporla başlamıştır. Raporunda, uluslararası sistemde meydana gelen değişimlere uygun olarak Amerikan dış politikasında da temel değişikliklerin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Nixon, İkinci

---

¹ Kongre bu doktrini 9 Ocak 1957'de onaylamıştır. Bu doktrin Amerika başkanının gerekli gördüğü taktirde Ortadoğu'ya bir askeri müdahale gerçekleştirmesinin önünü açmıştır.

Dünya savaşı sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde değişimlerin meydana geldiğini ve bu sebeple yeni politikalar üretilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Nixon raporunda, uluslararası sistemde meydana gelen değişimlerle birlikte kalıcı bir barışın egemen olduğu yeni bir yapının inşa edilebileceğini ve özellikle dostlarının ve müttefiklerinin ortak çabalarıyla gerekli sorumlulukları almaları gerektiğini açıklamıştır (Arı, 2001: 248). Kısacası Nixon Doktrini'nin özü, bundan böyle bölgesel çatışmalara Amerika'nın doğrudan askeri müdahalelere girişmeyeceğini ve bunun yerine ekonomik ve askeri yardımla yetineceğidir (Arı, 2001: 248).

Bu doktrin Körfez bölgesinde "çifte sütun" olarak adlandırılmıştır. Amerika, bölgenin en önemli iki gücü olan İran ve Suudi Arabistan üzerinden bu politikayı yürütmeyi planlamıştır. Bu politikanın en önemli unsuru olarak İran görülmüştür. Çünkü İran, hem nüfusu hem de silahlı kuvvetleri ile bölgede askeri güç olarak daha fazla öne çıkmıştır. Suudi Arabistan ise, hem İslam-Arap dünyasına etkisi hem de mali kaynaklar bakımından daha çok istikrarı sağlama görevini üstlenmiştir (Mammadov, 2017: 179).

1970'li yıllarda ABD'nin Ortadoğu politikasını şekillendiren birkaç olay yaşanmıştır. Bu olaylardan ilki, 1979 yılında gerçekleşen İran İslam devrimidir. ABD'nin bölgedeki sadık müttefiklerinden olan Şah rejimi devrilip yerini Ayetullahların etkili olduğu teokratik bir cumhuriyete bırakmıştır. İran İslam Cumhuriyeti, Bağdat Paktı'ndan ayrılarak örgütü fiilen sonlandırmıştır. Diğer önemli olay ise, SSCB'nin Afganistan işgalidir. Bu önemli olaylar neticesinde, Başkan Carter yeni bir dış politika benimsemiştir (Artokça, 2012: 12). Böylelikle, Amerikan dış politikasında önemli değişiklikler yapacak olan Carter Doktrini ilan edilmiş ve 1970-1980 döneminde hâkim olan Nixon Doktrini sona ermiştir. Başkan Carter'ın 1980 yılında yapmış olduğu konuşmada, "Basra Körfezi'nde denetimi ele geçirmek amacıyla herhangi bir yabancı güç tarafından yapılacak müdahale ABD'nin yaşamsal çıkarlarına bir saldırı olarak dikkate alınacak ve böyle bir saldırıya askeri güç de dahil olmak üzere gerekli her türlü araçla müdahale edebilecek" demiştir (Demir, 2014: 114). Carter bu dönemde bölgedeki müttefiklerin savunulması için askeri harcamalarını arttırmıştır. Amerika, çok önemli gördüğü bu bölgede tek egemen gücün olmasını istememiştir (Semiz ve Akgün: 166).

Carter'den sonra göreve gelen Reagan ise saldırgan bir dış politika yürütmüştür. Reagan Doktrini olarak bilinen yaklaşıma göre, Amerika Soğuk Savaş'tan o güne kadar

süregelen çevreleme dış politikası yaklaşımından vazgeçmiştir. Bunun yerine Reagan yönetimi, Sovyetlerin ilerlemesini geri püskürtmek için aktif olan, komünist rejimlere karşı mücadele verebilecek olan muhalefetleri aktif olarak destekleyen ve Afganistan’da Sovyetlere karşı mücadelede veren milislere gizli olarak destekte bulunan bir dış politika anlayışı benimsemiştir (Altun, 5 Temmuz 2010).

Reagan Doktrini, Demokratik rejimi benimsemeyen ülkelere demokrasinin götürülmesi ve aynı zamanda o ülkeye bizzat benimsetilmesi için askeri güç dahil her türlü yardımın bulunulması ülkelerin hakkı olduğunu savunmaktadır. Reagan’a göre, “eğer hukukun üstünlüğü hâkim kılınacaksa, hukukun üstünlüğünün evrensel olarak benimsenmesi gerekmektedir.” (Doğan, 2006: 108).

Reagan yönetimi açıklamalarında, Körfez bölgesinde Amerikan çıkarlarını tehlike altına sokan iç ya da dış tehdit karşısında müdahaleye hazır olduklarını belirtmiştir. Bu bağlamda, Çevik Kuvvet ile ilgili politikanın sürdürüleceğini açıklamıştır. 1982 mali yılında Çevik Kuvvet için Savunma bütçesindeki tahsilatlar arttırılmıştır. Amerikan yönetiminin amacı, bu bölgede ciddi bir tehlike meydana geldiğinde Amerika’nın krize direkt olarak müdahale etmesidir. Diğer hedefleri ise; İsrail’in güvenliğini ve bölgede barışın sürekli olmasını sağlamak, radikal ülkelerin saldırılarına karşı Umman, Suudi Arabistan, Ürdün ve Mısır gibi ılımlı Arap ülkelere destek vermek, ılımlı Arap ülkelerinde meydana gelen iç ayaklanmalara karşı korumak, Sovyetlerin bölgede nüfuzunu sınırlamak, Körfez bölgesinde meydana gelebilecek bir Sovyet müdahalesini caydırmaktır (Arı, 2001: 262 - 264). Reagan’a göre Sovyet destekli “otoriter” rejimlerdense, Washington destekli ”totaliter” rejimleri desteklemek daha tercih edilir olmuştur (Hook ve Spanier, 2014: 145- 147).

1.1. ABD’nin Ortadoğu Politikasında Öne Çıkan Faktörler

Amerika, Ortadoğu bölgesini kontrol altında tutmak isterken sıklıkla demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğünü gibi kavramlar kullanmışsa da uygulamış olduğu politikalarla bu kavramları hayata geçirememiştir. Amerika’nın bu bölgeyi kontrol etmek istemesindeki temel amacı, ilk olarak bölgede var olan zengin petrol ve enerji kaynaklarıdır. Dolayısıyla ilk olarak ekonomik çıkarlar öne çıkmaktadır. Bu bölgedeki üretilen petrolün dünyadaki en kaliteli ve arama çıkarma maliyeti açısından en uygun

olması, aynı zamanda dünya üzerindeki rakiplerinin çok büyük oranda bu bölgeden çıkan petrole muhtaç olması Amerika için bölgenin önemini oldukça arttırmaktadır.

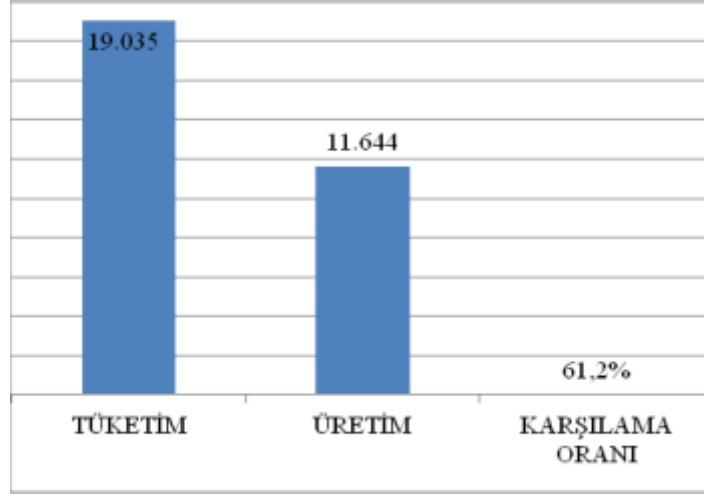
Amerika'nın Ortadoğu politikasını şekillendiren diğer bir etmen Arap-İsrail çatışmasıdır. Amerika'nın öncelikli hedefi, İsrail'in güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu amaçla, bölgedeki Arap devletlerin tepkisini almak pahasına İsrail'i askeri ve ekonomik yardımlarla desteklemiştir.

Amerika'nın Ortadoğu politikasını şekillendiren diğer bir etmen ise Radikal İslam'dır. Özellikle Bush döneminde, Amerika'nın Afganistan ve Irak müdahaleleri bölgedeki İslami grupların radikalleşmesinde etkili olmuştur. Bush döneminde, Amerika terör örgütleriyle askeri olarak mücadeleye girişmiştir. Bu dönemde, Bush'un söylemleri ve uygulamış olduğu politikaları İslam dünyasını ötekileştirmiştir. Bu doğrultuda, İslam dünyasında Amerikan karşıtlığı oldukça yükselmiştir.

1.1.1. Amerika ve Ortadoğu Petrolleri

Ortadoğu bölgesi, İkinci Dünya Savaşına kadar İngiltere hâkimiyeti altındaydı. İkinci Dünya Savaşından sonra ise Amerika, İngiltere'nin yerini almıştır. Günümüzde Ortadoğu ile ilgili aktif politikalarda Amerika çoğunluktadır. Bölgede en güçlü aktör Amerika'dır.

Ortadoğu bölgesi, Amerika'nın süper güç konumunu devam ettirebilmesi için oldukça önemlidir. Fakat bunun sebebi Amerika'nın bu bölgede çıkan petrol ve doğalgaza fiziki olarak muhtaç olmasından kaynaklanmamaktadır. Çünkü Amerika aslında Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazına muhtaç değildir. ABD, dünyanın en fazla petrol ve doğalgazını tüketen aynı zamanda dünyanın en fazla doğalgaz ve petrolünü üreten ülkedir (Yılmaz, 2016: 114).

Grafik 1: ABD Günlük Petrol Üretimi ve Tüketimi

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Ortadoğu Bölgesi'nin Amerika açısından asıl önemi, dünya üzerinde rakiplerinin çok büyük oranda bu bölgeden çıkan kaynaklara bağımlı olmasıdır. Ortadoğu bölgesine hâkim olacak bir güç, Amerika'ya meydan okuyabilecek ve böylelikle Amerika'nın bölgedeki üstünlüğünü devam ettirmesini tehlikeye atabilecektir. Bu amaçla, Amerika bölgedeki enerji kaynaklarına hâkim olarak, enerji bakımından bu bölgeye bağımlı olan ve gelecekte Amerika'ya rakip olacak güçleri engellemek istemektedir. Kısacası Amerika, rakip olarak gördüğü devletleri devre dışı bırakabilmek için bölgedeki enerji kaynaklarını onlara karşı bir silah olarak kullanmak istemektedir (Ural, 2009: 139).

Brzezinski, National Interest dergisindeki 'Hegemonik Bataklık' (Hegemonic Quicksand) adlı makalesinde Ortadoğu'nun potansiyelinin Avrupa ve Asya ekonomilerini denetim altında tutma gücüne değinmektedir.

"...Bölgenin enerji kaynaklarına ilişkin veriler, ABD'ye buraya egemen olmaktan başka bir alternatif bırakmamaktadır. O nedenle ABD, Ortadoğu'yu kendi stratejik çıkarlarına uygun olarak şekillendirmelidir. Bu bölgeye egemen olmak, ABD'ye başka bir stratejik manivela da sağlamaktadır: Bu, ekonomileri, bölgeden güvenli petrol akışına bağımlı olan Avrupa ve Asya ekonomilerini denetim altında tutma gücüdür. Bu bölge o kadar önemlidir ki, ABD herhangi bir bölgesel gücün beklenti ve önceliklerini buraya dayatmasına izin vermemelidir" (Brzezinski, 2003: 6).

ABD'nin çok önemli gördüğü bu bölgeye ekonomik olarak ilgisi, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından başlamıştır. Bu doğrultuda, Amerikan petrol şirketleri Ortadoğu bölgesinde petrol imtiyazlarına sahip olma girişimlerinde bulunmuştur. Bu girişimler 1920'li yılların sonuna doğru yoğunlaşmış ve Irak petrolerinden imtiyazlar elde edilmiştir. Amerikan petrol şirketleri tarafından oluşturulan Yakın Doğu Kalkınma Şirketleri'nin meydana getirdiği konsorsiyum tarafından 1928 yılında Kırmızı Çizgi Antlaşması(Red Line Agreement) imzalanmıştır. Bu antlaşmayla, Irak topraklarında petrol imtiyazlarına sahip İngiliz şirketi, Türk Petrol Şirketinin %23,75'lik kısmına sahip olmuştur (Baran, 2019: 60).

Amerika'nın 1920'lerde başlayan Ortadoğu petrolerinden imtiyazları süreci, İkinci Dünya Savaşı döneminde ve sonrasında da devam etmiştir. Bu bağlamda, Amerika ve Suudi Arabistan arasında 14 Şubat 1945'te Kral Abdül Aziz bin Suud ile Başkan Franklin D. Roosevelt Süveyş Kanalında, USS Quiney isimli savaş gemisinde antlaşma imzalamışlardır. Bu antlaşma ile Amerika, Suudi Arabistan'ı güvenlik şemsiyesine alırken, karşılığında Suudi Arabistan'ın henüz 1930'lu yıllarda keşfedilmeye başlayan petrol rezervlerinden imtiyaz hakkı elde etmiştir. (Ayhan, 2009: 155). Benzer şekilde Amerika, çoğunlukla İngiliz şirketlerinin elindeki İran petrolerinden imtiyaz hakkı elde edebilmek için çabalamıştır. Bu çabalar sonucunda, 1954 yılında İran petrolünün işletilmesi ve uluslararası pazara ulaştırılması amacıyla çok uluslu bir konsorsiyum oluşturulmuştur. Bu konsorsiyumda, Amerikan şirketleri %40'lık bir hisseye sahip olmuştur (Ayhan, 2009: 169).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Amerika, Ortadoğu bölgesindeki petrolü Batı dünyasına ABD'nin istediği fiyattan ve istediği miktarda akışını garanti altına almaya çalışmıştır. Bunun için Amerika, Şah İran'ı ile Suudi Arabistan'ı siyasal ve ekonomik politikalarının en önemli aracı olarak kullanmıştır (Ataman, 2006: 402). Bu noktada Amerika, başta Suudi Arabistan ve İsrail olmak üzere bölgedeki müttefiklerine silah desteğinde bulunarak Amerika'nın çıkarlarına ters düşecek herhangi bir güç dengesinde olası bir değişikliği engellemek istemiştir (Oran ve Özcan, 2019: 382). Fakat 1979 yılında yaşanan devrim ile dünyanın en önemli petrol üreticilerinden biri ve Hazar, Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetlerindeki enerji kaynaklarının dünya pazarlarına taşınması noktasında önemli bir konumda olan İran, ABD'nin hegemonyasından çıkmıştır. Amerika, enerji politikasında yaşanan bu durumu telafi edememiş ve İran'ın

ABD'ye rakip olan ülkelerle işbirliğinde bulunmasını engelleyememiştir (Semiz ve Akgün, 2005: 173 - 177).

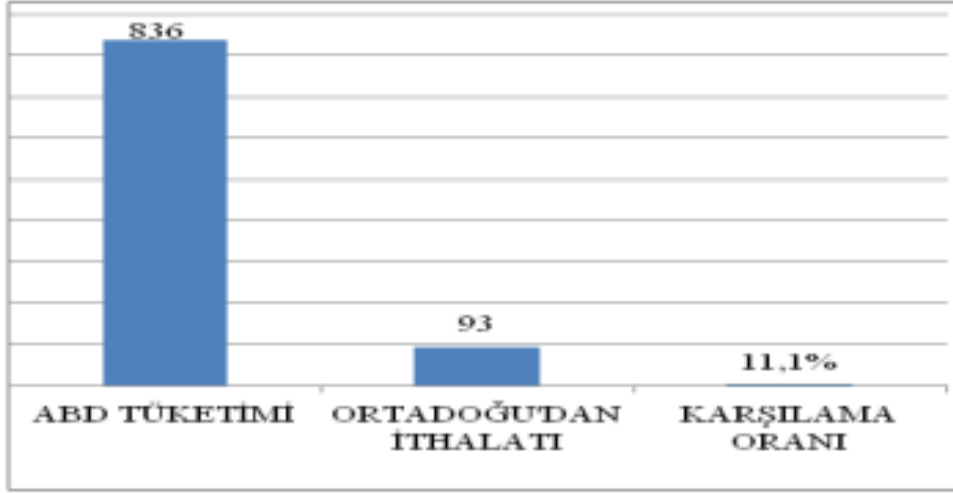
Soğuk Savaş sonrası dönemde Körfez savaşı ile Amerika, Arap petrol kaynaklarına daha kolay ulaşabilir hale gelmiştir. Bu durumun sonucu olarak, petrolün geleceğinin geçmişten farklı olacağı anlaşılmıştır. Petrolün çıkartılması ve işletilmesinde büyük önemli yere sahip olan Amerikan petrol şirketleri, güçlü siyasal lobiler ve siyasal uzantılar yoluyla diğer devletlerin politikalarını şekillendirmeyi başarmıştır. Yine Amerikan petrol şirketleri, diğer devletlerin petrol kaynaklarına ulaşabilmek ve bu kaynakları kontrol edebilmek amacıyla gerekli politikaları uygulamıştır. Bu doğrultuda Irak, Amerika'nın Ortadoğu bölgesindeki çıkarlarının merkezinde yer almıştır. Amerika bu ülkeyi kontrol altında tutmak istemiştir. Bu durum Amerika'nın Irak işgali sonucunu doğurmuştur (Harunoğulları, 2017: 129-130). Amerika'nın Irak işgali çerçevesindeki Büyük Ortadoğu Projesi'nin temelindeki hedefte, enerji kaynaklarına sahip olan bölgelerin kontrolü ve enerji ulaşım yollarının denetimi gelmektedir (Pehlivanoglu, 2004: 408).

BOP öncesi dönemde hazırlanan bir diğer çalışma ise, ABD Ulusal Enerji Politikaları Geliştirme Grubu'nun(NEPD), 17 Mayıs 2001'de yayımlanan Ulusal Enerji Stratejisi belgesidir. Raporda özet olarak, ABD petrol açığının “ekonomiyi, yaşam standartlarını ve ulusal güvenliği tehdit edeceği” (Ural, 2009: 140) uyarıları bulunmaktadır.

Bu belgedeki temel uyarılar şöyledir (Ural, 2009: 143). :

- 1) Küresel enerji politikaları küresel ekonomik büyümenin temeli olarak tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.
- 2) Orta-uzun vadede daha istikrarlı bir enerji piyasası oluşturmak ve bu bakımdan global enerji kaynakları üretiminde yer alan ülke ayısını arttırılmalı.
- 3) Dış Politika ile Ekonomi ve Ticaret Diplomasileri, Enerji Güvenliğini öncelikle hale getirilmeli.
- 4) Güvenlik stratejilerinin temelinde, enerji ve taşıma yollarının güvenliği ön planda olmalıdır.
- 5) Enerji kaynaklarında dışa bağımlılık dengesini koruyarak arz kaynakları çeşitlendirilmelidir.

Grafik 2: ABD Yıllık Petrol Tüketimi ve Ortadoğu'dan İthalatı / 2014 / Milyon Ton / Yıllık

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Grafikten ve hazırlanan raporlardan anlaşılacağı üzere, Amerika'nın Ortadoğu petrolüne fiziki anlamda ihtiyacı yoktur. Amerika'nın Ortadoğu'da bulunma nedenleri farklıdır. Bu nedenlerin ilki, Amerikan petrol şirketlerinin çıkarlarını korumaktır. İkinci nedeni, yukarıda belirtildiği gibi Avrupa'yı, Asya Pasifik Bölgesini ve Çin'i kontrol etme isteğidir. Amerika bu bölgede hâkimiyet kurarak Ortadoğu petrolüne bağımlı olan potansiyel rakiplerini de kontrol etmek istemektedir. Üçüncü sebep ise, silah satışlarıdır. Bu bölgede Amerikan çıkarları sebebiyle çatışmalar ve askeri gücün varlığı hiç eksik olmamıştır. Bölgede silahlanma oldukça artmıştır. Bu bağlamda Amerika, Ortadoğu'ya sattığı silahlar karşısında, elindeki dolarları tekrar geri almaktadır. Bu sebeple Amerika, bölgedeki çatışmaları körüklemiştir (Yılmaz, 2016: 117 - 120). Buna bir örnek olarak Amerika'nın, sekiz yıl süren İran-İrak savaşında Saddam'ı İran'a saldırmaya teşvik etmesini ve savaş boyunca da her iki tarafa silah sattığı Iran-Gate skandalı verilebilir. Diğer bir örnek olarak Amerika'nın, Saddam'ın Kuveyt'i işgal edeceğinden haberdar olmasına rağmen buna göz yummasını ve Araplar arasındaki savaşa karışmayacağı izlenimini vermesidir. İşgal sonunda ise Kuveyt'in yeniden inşası için 100 milyar dolar harcanmış, Irak'ın bu savaş sonrasındaki ödeyeceği tazminat 200 milyar doların üzerinde olduğu belirtilmiş ve 2003 yılında da bir daha işgal edilen Irak'ın yeniden imarı için 60 milyar dolarlık gereksinim olduğu açıklanmıştır. Sonuçta bunların hepsi Irak ve Kuveyt petrolerinden karşılanmıştır (Arı, 2001: 118 - 119).

Amerika'nın enerji kaynaklarını kontrol altında tutmak için bölgeye yapmış olduğu bu müdahalelerin sonucu olarak, Ortadoğu halkında Amerikan karşıtlığı yükselmiştir. Amerika için enerji kaynaklarının sürekliliğinin sağlanması ve herhangi bir bölgesel gücün bu bölgede hegemon olmasının engellenmesi çok önemlidir. Bunu engellemek için de Ortadoğu'ya her türlü operasyon yapabilmektedir. Resmi ağızlardan açık olarak ifade edilmese de yapılan raporlardan ve çıkarımlardan bu anlaşılmıştır.

1.1.2. İsrail-Filistin Sorunu

İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde Filistin, İngiltere mandasında bulunmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Filistin'de bir yandan insan göçünün hızlı bir biçimde artması bir yandan da tırmanan şiddet olayları İngiltere için büyük bir sorun haline gelmiştir. Bu doğrultuda İngiltere, 1947 senesinde Arap- Yahudi sorununa çözüm bulabilmek amacıyla Birleşmiş Milletler'e başvurmuştur. Bunun üzerine BM, Filistin Özel Komitesini kurmuş ve Filistin'in taksimini öngören teklifi Genel Kurul'a getirmiştir. Taksim planında, Kudüs şehrinin sınırları çizilmiş ve İngiliz mandası sona erdirilmesi planlanmıştır. Aynı zamanda 1 Ekim 1948 tarihinde Arap ve Yahudi devletleri kurulması kararlaştırılmıştır (Sırım, 2019: 357 - 358). Genel Kurul'da bu teklif tartışıldıktan sonra 29 Kasım 1947'de 13 ret, 10 çekimser, 33 kabul oyuyla Filistin topraklarının taksimi kabul edilmiştir. ABD, Sovyetler Birliği ve Fransa taksim kararına oy verirken İngiltere ise çekimser kalmıştır (Gül, 24 Eylül 2017). ABD, taksim kararına evet oyu verdiği halde Filistin'in BM denetimine girmesini teklif etmiştir. Bu teklif hem Araplar hem de Yahudiler tarafından reddedilmiştir. Mayıs ayında İngiltere, Filistin'deki bütün kuvvetlerini çekeceğini duyurmuştur. Çekilme işleminin tamamlanmasından bir gün önce David Ben Gurion başkanlığında 14 Mayıs 1948'de Tel Aviv'de toplanan Yahudi Milli Konseyi, İsrail devletini kurduğunu açıklamış ve ABD aynı gün içerisinde İsrail'i fiilen tanıyan ilk devlet olmuştur (Gül, 24 Eylül 2017).

İsrail devletinin kurulmasından bir gün sonra Arap-İsrail savaşı başlamıştır. Amerika, bu savaşa dahil olmamaya çalışmış ve savaşın durdurulması yönündeki girişimleri, bir arabulucu atanması yönündeki kararları desteklemiştir. 1948 yılından Truman'ın görevden ayrıldığı 1953 yılına kadar Amerika'nın Arap-İsrail politikası; Arap-İsrail çatışmazlıklarını daha büyük bölgesel sorunlara yol açmadan çözümlenmek, bölgede istikrarın sağlanmasını temin etmek ve bu doğrultuda Amerikan çıkarlarını arttırmaya

çalışmaktadır. Ayrıca Amerika, bu dönemde BM yoluyla sorunları çözme girişimlerinde bulunmuştur. Amerika, Fransa ve İngiltere ile beraber Ortadoğu bölgesine silah ambargosu öngören bir deklarasyonu 25 Mayıs 1950 tarihinde imzalamıştır (Yılmaz vd., 2005: 95 - 96).

1956 yılında Süveyş Krizi sebebiyle, Amerika- İsrail ilişkilerinde gerginlik yaşanmıştır. Mısır lideri Abdul Nasır'ın Süveyş Kanalını millileştireceğini bildirmesi üzerine, İngiltere ve Fransa yanına İsrail'i de alarak ortak hareket etme planı kurmuştur. Bu plana göre İsrail, Sina yarımadası üzerinden saldırıya geçecek İngiliz ve Fransız ordusu da kanalı korumak bahanesiyle işgal edecekti. 1956 yılı Ekim ayında İsrail ordusu, Mısır sınırını geçmiş ve Süveyş Kanalına doğru ilerlemeye başlamıştır. Ertesi gün Fransa ve İngiltere, İsrail ve Mısır'a 12 saatlik bir ultimatom göndererek savaşa son vermelerini istemiştir. İsrail hemen bu ultimatomu kabul ederken, Mısır reddetmiştir. Buna karşılık Fransa ve İngiltere, Mısır'a karşı saldırıya geçmişlerdir (Kızılkıran, 30 Aralık 2017). Bu saldırılar uluslararası alanda büyük tepkiye neden olmuştur. Bu durum hem Amerika'nın hem Sovyetler Birliği'nin tepkisini çekmiştir. Süveyş bunalımı ile Ortadoğu bölgesinde İngiltere ve Fransa'nın etkinliği tamamen bitmiştir (Oran, 2013: 628). Burada meydana gelen güç boşluklarını Sovyetlerin tamamlaması Amerikan politikasına tamamen ters düşmekteydi. Bu doğrultuda dönemin ABD başkanı Eisenhower, İsrail'in işgal ettiği yerlerden çekilmemesi halinde Amerika'nın İsrail ile ilişkilerinin zarar göreceği ve Amerika'nın BM yaptırımlarını destekleyeceğini açıklamıştır (Yılmaz vd. 2005: 97). Bu baskılar sonucunda İngiltere ve Fransa 3 Aralık'ta Mısır'dan çekilirken, İsrail'de Sina yarımadasını boşaltmıştır. (Oran, 2013: 670). İsrail bu tavizi verirken Amerika'dan, İsrail gemilerinin Tiran Körfezi'nden serbest geçiş haklarını garanti altına alınmasını ve BM'nin Sina yarımadasına İsrail ve Mısır sınırlarını koruyacak bir acil müdahale gücünün yerleştirilmesini sağlanması konularında bir taahhüt almıştır. Süveyş Bunalımıyla her ne kadar İsrail-Amerikan ilişkileri gerginleşse de bu dönemde İsrail, ABD'den bazı güvenlik garantilerini almış ve iki ülke arasında ilk defa bu yönde bir işbirliği gerçekleşmiştir (Yılmaz vd. , 2005: 98).

1960'lı yıllarda İsrail, Amerika ile yakınlaşmış fakat henüz Amerika'dan en büyük askeri desteği alan ülke olmamıştır. Ancak 1967 yılında İsrail'in Mısır, Suriye ve Ürdün'ü mağlup etmesiyle Amerikalılar, İsrail'e yeni bir gözle bakmaya başlamış ve

adeta üç Arap ordusunu yenen bu devlete Bowen'in ifadesiyle "aşık olmuşlardır" (Bowen, 5 Haziran 2009). Bu dönem sonrasında İsrail, bölgede Amerika'nın ileri düzeyde karakol ve gözetleme merkezi olmuştur. Amerika da daha önceki dönemlerde İsrail ve Arap devletleri arasında ateşkes sağlamayı öngören bir politika izlerken, 1967 savaşı sonrasında İsrail yanlısı bir politika benimsemiştir. Amerika, Sovyetlerin 1967 savaşı sonrasında İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini öngören teklifine karşı çıkmış, BM'de İsrail yanlısı tutum takınarak daha sert kararların alınmasını engellemiştir. Amerika bu yaklaşımla Sovyetlerin Ortadoğu'dan uzak tutulmasını hedeflemiş fakat bu durum Arapları, Sovyetlere daha fazla yakınlaştırmıştır. Sovyetler bu bölgede daha fazla nüfuz elde etmişlerdir (Oruç, 2014: 5).

1967 savaşı sonrasında işgal edilen Filistin topraklarında yeni Yahudi yerleşim birimleri hızla artış göstermiştir. Yerleşimci nüfustaki artış 1982'lerde 20.000'e yakinken 1990'lı yılların sonunda bu sayı 140.000'e ulaşmıştır. Reagan başkan olduğu dönemde yapmış olduğu bir basın açıklamasında, Yahudi yerleşim birimlerinin kurulmasının meşru olarak gördüğünü ve İsrail'in politikasına destek verdiğini belirtmiştir. Ayrıca 1967 yılından sonra İsrail, Amerika'dan en fazla dış yardım alan ülke olmuş ve doğrudan Amerikan askeri ve ekonomik yardımları 3 milyonun altına düşmemiştir (Arı, 2001: 222).

Amerika için İsrail'in stratejik değeri, 1979 yılında Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ve İran'da gerçekleşen İslam devrimi ile daha fazla artmıştır. Bu dönemde, Amerika ve İsrail ilişkileri "stratejik ilişki" boyutuna erişmiştir. Reagan'ın ikinci başkanlık döneminde, İsrail'e en önemli müttefik statüsü verilmiştir. İsrail bu statü ile Amerika'nın savunma ihalelerine ve silah sistemlerine daha rahat erişme imkanı yakalamıştır. Amerika, Soğuk Savaş yıllarında İsrail'i stratejik bir değer olarak görmüş ve ondan ekonomik, askeri ve diplomatik desteği hiç esirgememiştir. Bu durum karşısında Amerika'nın ciddi maliyet ödemek zorunda kaldığı zamanlarda olmuştur. (Şahin, 2010: 41). Fakat Amerika, İsrail'i desteklemeye devam etmiştir.

1993 yılında FKÖ ile İsrail arasında, Washington'da imzalanan Prensipler Antlaşmasıyla Oslo Süreci başlamıştır. Bu sürecin çıkmasındaki etkenlerden biri, Birinci Körfez Savaşı ile Amerika'nın fiili olarak bu bölgeye gelmesi ve oluşan kaotik ortamdan istifade ederek Filistin yönetiminden bazı tavizler alınabileceğinin

hesaplanmasıdır. Oslo Barış görüşmelerinin başlamasından itibaren İsrail toplumlarından farklı sesler duyulmaya başlanmıştır. İki toplumunda birlikte barış içerisinde yaşaması fırsatı doğmuşken, "Filistin yönetiminin antlaşmadan daha karlı çıktığı", "vaat edilen toprakların pazarlık konusu yapılamayacağını", "devlet içinde devlet olamayacağı", "Kudüs'ün statüsünün tartışılmayacağı" gibi görüşlere sahip olan bir grup bu sürecin başarısızlıkla sonuçlanması için ellerinden geleni yapmışlardır. Hatta 1995 yılındaki Rabin suikastının faili de bu gruplar arasından çıkmıştır (Oruç, 2017: 174 - 175).

Rabin'in ölümü üzerine İsrail'de Netanyahu hükümeti iktidara gelmiştir. Bu dönemde Amerikan başkanı Clinton, İsrail'i Yahudi yerleşim birimlerinin sayısını arttırmak ve barış sürecini engellemek ile suçlamıştır. Aynı zamanda 23 Ekim 1998 yılında, "Why River Memorandum"u Clinton baskıları sonucunda Filistin ve İsrail tarafından imzalanmış fakat bu Memorandum uygulamasının Filistin devletinin kurulacağı bahanesiyle, İsrail tarafından askıya alınmıştır (Yılmaz vd. , 2005: 111).

Clinton başkanlığının son döneminde Carter döneminde olduğu gibi bir zirve düzenlemeyi öngörmüş ve söz konu zirve 11 Temmuz 2001 tarihinde Camp David'de toplanmıştır. Fakat bu zirve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Clinton yaptığı açıklamada, İsrail Başbakanı Barak'ın, Arafat'tan daha fazla esneklik gösterdiğini ve Amerikan Büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıyabileceğini belirtmiştir. Clinton başkanlığı döneminde barış için birçok girişimde bulunmuş fakat bu girişimlerin birçoğu tarafların isteksizliği nedeniyle başarıya ulaşamamıştır (Yılmaz vd. , 2005: 111 - 112).

11 Eylül saldırıları ile İsrail ve Filistin arasındaki sorunlar daha karmaşık bir düzeye girmiştir. 11 Eylül saldırısından sonra Bush Yönetimi, Bush Doktrinini yayımlamış ve burada terörizme karşı savaşa vurgu yapmıştır. Bunun İsrail ve Filistin sorununa iki farklı etkisi olmuştur: İlk olarak, Ariel Sharon yönetimi, Bush Yönetim'inin terörizme karşı yürüttüğü savaşları ve söylemleriyle, Filistin sorununu ilişkilendirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda Yasser Arafat ile FKÖ'yü, Usame Bin Ladin ile El Kaide örgütünün bir versiyonu olarak görmüştür. Bu durum, Amerika'nın İsrail politikasını etkilemiş ve Arap dünyasında İsrail'in yaptığı saldırılardan Amerika sorumlu tutulmuştur. İkinci etkisi, 11 Eylül saldırılarından sonra Bush yönetiminin Ortadoğu bölgesine yönelik uyguladığı politikalarıdır. Bush yönetiminin bu bölge için uygulamış

olduğu politikaların iddiası, Irak ve Filistin’de uygulanan reformun ve seçilmiş liderlerin bölgeye ilham verebileceğidir. Fakat Amerika’nın desteklediği demokratikleşme süreci başarıya ulaşmamıştır. 2006 yılında Gazze’de yapılan seçimlerde İsrail ve Amerika’nın terör örgütü olarak nitelendirdiği Hamas seçilmiş, demokrasinin istikrar getireceği beklentisi yara almıştır. İsrail, Hamas’ı muhatap olarak kabul etmemiş ve Hamas’a yönelik halk desteğini azaltmak amacıyla ekonomik ve diplomatik izolasyonlar uygulamıştır. Bunun üzerine Hamas yönetimi ateşkese son verdiğini açıklamıştır (Özpek, 2012: 207 - 208).

1.1.3. Radikal İslam

Ortadoğu bölgesinin önemi sadece zengin enerji kaynaklarından veya jeopolitik konumundan kaynaklanmamaktadır. Bu bölgenin bu kadar önemli olmasının sebeplerinden bir tanesi de üç büyük dinin: Yahudilik, İslam ve Hıristiyanlığın kendi yurtları olarak gördüğü bölgeyle özel bir ilişkisi olduğu iddialarıdır.

Öncelikle Yahudiler, Mısır’a sonra Babil’e daha sonra Avrupa’nın çeşitli bölgelerine ve en sonunda da 20. Yüzyılda ilk bölgeleri olan Ortadoğu’ya geri dönerek 1948 yılında İsrail devletini kurmuşlardır. Hıristiyanlık ise Yahudi cemaatinden ayrılarak Avrupa kıtasında, Roma İmparatorluğu bünyesinde güçlenerek yayılmış ve imparatorluğun resmi dini olmuştur. Ve son olarak İslam dini, Hıristiyanlığın ortaya çıkışından 600 sene sonra aynı bölgede ortaya çıkmıştır. İslamiyet de Ortadoğu, İber Yarımadası, Kuzey Afrika gibi bölgelerde yayılmıştır (Wallerstein, 2004: 94).

Ortadoğu bölgesi bilindiği üzere çok uzun süre Osmanlı hâkimiyeti altında kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere ve Fransa yayınlamış olduğu propagandalarla, Orta Doğu bölgesinde uzun zamandan beri sözde Türk zulmü altında yaşayan halkların bağımsızlığına yardım etmek amacıyla savaştıklarını, bu bölgede yaşayan halkların kendi kaderini tayin etme hakkını uygulayacaklarını ve Ortadoğu ülkelerinde kendi serbest seçimlerine dayanan ulusal hükümetler kuracaklarını vadetmişlerdir (Bozan, 2016: 6). Fakat Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Ortadoğu’ya hâkim olduktan sonra, bölgeyi Irak’tan Yemen’e: Mısır’dan Fas’a kadar sömürgeleştirmişlerdir.

Sömürgecilik dönemi boyunca Ortadoğu bölgesinde yaşayan halklar Batılı ülkelere karşı çeşitli isyan hareketleri geliştirmişlerdir. İsyen hareketi büyük olduğunda toplum

kendini milliyetçi, vatansever, sosyal ya da ekonomik yönden değil de İslami yönden ifade etmiştir. Örneğin, Fransızlar Kuzey Afrika'yı işgal ettiğinde en etkili direniş İslam kardeşliği örgütlerince gerçekleşen direniş hareketleri olmuştur (Ghobashy, 2005: 278).

İkinci Dünya Savaşının ardından batılı güçler bu bölgeden çekilerken arkalarında halkı temsil etmekten uzak yönetimler, sınır ihtilafları, mezhep çatışmaları bırakmışlardır. Bu bölgedeki etnik ve dini olarak parçaları zeminlerin oluşturulmasına yönelik çalışmalar öylesine analitik ve istikrarlı bir şekilde uygulanmıştır ki, Ortadoğu bölgesindeki ülkelerin çoğunluğu bu tehdit algısını hala hissetmektedirler. Batılı devletlerin çıkarları sonucunda karmaşık ve yapay çizilen sınırları içerisinde oluşan bu ülkelerin içerisindeki etnisite ve dini çeşitlilik, diğer devletlerle güvenlik problemleri yaşamalarına sebep olabilmektedir. Buna örnek olarak, İran içerisinde yaşayan Azeri Türkleri verilebilir. Bazı Azeri grupları Azeri Türklerinin yaşadıkları bölgenin Azerbaycan ile birleşmesini istemektedir. Bu durumu da İran, toprak bütünlüğüne ve güvenliğine tehdit olarak görmektedir (Kona, 16 Aralık 2015). Diğer bir örnek olarak, bu coğrafyadaki din açısından tek farklı devlet olan İsrail verilebilir. İsrail nüfusunun %17'si, Müslüman Araplardan oluşmaktadır (Ercan, 2000: 239). İsrail, içerisinde barındırdığı Arap azınlığa karşı büyük problem yaşamaktadır.

Ortadoğu'da yaşanan Arap-İsrail sorunu bölgede Radikal İslam hareketlerinin oluşmasında etkili olmuştur. İsrail'e gösterilen tepkiler sadece devletler bazında olmamıştır. İsrail, Arap toplumu tarafından da tepki görmüştür. Arap devletleri ve İsrail arasında artan çatışmalar yüzünden bölgede tansiyon hep yüksek seviyede seyretmiş ve bu durum İslami grupların radikalleşmesine zemin hazırlamıştır.

İslami grupların radikalleşmesinin en önemli etmenlerinden biri de dış faktörlerdir. Uzun süren sömürge dönemi ve günümüz de ise özellikle Amerika'nın uygulamış olduğu politikalar, bölgedeki İslami grupların radikalleşmesine sebep olmuştur. Batı'nın kendi değerlerini Ortadoğu bölgesine tek çıkar olarak sunması toplumda ters etki yaratmış ve bazı ılımlı İslam grupların dahi radikalleşmesine yol açmıştır. Radikal İslam'ın Batı'yı eleştirmesindeki asıl sebep, Batı'nın bu bölge için yaptığı uygulamalar değil, temsil ettikleri kimlik ve değerler olmuştur (Kona, 16 Aralık 2015).

Selefilik gibi İslam'ın en radikal yorumuyla hareket eden cihatçı örgütlerin, 1979 yılında Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ile ortaya çıktığı söylenebilir. Bu dönemde,

birçok cihatçı örgüt önce Sovyetler Birliği olmak üzere daha sonra Amerika ve Batılı ülkelere küresel bir cephe oluşturarak cihad adına savaş ilan ettiklerini açıklamıştır. Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesine karşı çıkan pek çok gönüllü Müslüman, Afganistan'a gitmiştir. Usame Bin Ladin 1980 yılında, Filistin Müslüman Kardeşler Örgütü lideri olan Abdullah Azam ile birlikte Afgan direnişine gönüllüler toplamak ve bu gönüllere mali ve lojistik yardım sağlamak için “ Mekteb El Hidamat ” (Hizmet Bürosu) isimli bir yapı kurmuştur. MAK kısa süre içerisinde ABD, Suudi Arabistan ve Mısır ülkeleri başta olmak üzere elli ülkede pek çok şube açmıştır. Amerika ve Avrupa ülkeleri bu dönem içerisinde bu girişimleri desteklemiştir (Abubaker, 2019: 139 - 140). MAK adlı örgütlenmeye katılanlar için Bin Ladin veri tabanı oluşturmuş ve ismini “El Kaide” olarak belirlemiştir. Bu gönüllü ordu, Sovyetlerin Afganistan'dan çekilmesiyle dağılmaya başlamıştır. Daha sonra Bin Ladin tarafından yeni bir amaç için bir araya getirip El Kaide terör örgütünü kurmuşlardır. Bu tarihten itibaren El Kaide örgütü, Amerikan karşıtı bir yapıya bürünmüştür (Güçyetmez, 28 Mayıs 2017).

Amerika'nın 1991 yılında yapmış olduğu Körfez savaşı İslami grupların radikalleşmesini beslemiş ve El Kaide Örgütü tarafından fazlasıyla eleştirilmiştir. Bu doğrultuda El Kaide, 1992 yılında Yemen'de ilk saldırısını yapmıştır (Kona, 16 Aralık 2015). Örgüt bu saldırıyı düzenlemekteki amaçlarını Amerika'yı Arap yarımadasından atmak, Amerikan yönetimiyle işbirliği halinde olan Suudi Arabistan'ı devirmek ve devrimci grupları desteklemek olarak sıralamıştır. El Kaide, eylemlerini meşrulaştırmak için cihat çağrısında bulunarak fetvalar yayınlamıştır (Güçyetmez, 28 Mayıs 2017).

El Kaide örgütü asıl saldırısını 11 Eylül tarihinde, Amerika'yı kendi evinde vurarak gerçekleştirmiştir. Amerika bu saldırı karşısında öncelikle bölgeyi “teröristlerden temizlemek”, yuvalarını dağıtarak saldırı güçlerini yok etmek istemiştir. Bunun için Amerika, bir saldırı olmasını beklemeden askeri güç kullanabileceğini, teröristlerle onların buldukları topraklarda savaşmak zorunda olduğunu belirtmiştir (Aydın, 2007: 9-10). Bu doğrultuda Bush Yönetimi, ilk olarak Afganistan'a daha sonra Irak'a müdahalede bulunmuştur. Amerika'nın Afganistan'ı işgal etmesi ile Afganistan'da örgütün kamplarında askeri ve politik eğitim alan Ebu Mus'ab El Zerkavi oradan ayrılarak, İran üzerinden Irak'a geçmiştir (www.timetürk.com , 2014). Burada o tarihlerde Irak'ta bulunan Ensar-El İslam grubuyla bir müddet birlikte hareket etmiştir.

Bölgedeki en organize ve başarılı yapılarından biri Ebu Mus'ab ez-Zarkavi komutanlığındaki "Cemaat et-Tevhid ve'l Cihad" isimli grup olmuştur. Zarkavi, Usame Bin Ladin'in kurduğu yapı ile irtibata geçmiş ve birlikte hareket etmeye başlamışlardır. Kısa süre içerisinde Irak'a yabancı savaşçılar çekebilmeyi başarmışlardır. 2004 yılında Zarkavi, El Kaide örgütüne direk olarak bağımlılığını açıklayarak grubun adını Tanzim El-Kaide fi Bilad er-Rafideyn olarak değiştirmiş ve kısa sürede ülkenin önemli bazı Sünni bölgelerinden Amerikan ve Irak güvenlik güçlerini çıkararak kendi adına büyük başarılar elde etmiştir (Acun, 2014: 1-2).

2006 yılında Zarkavi'nin Amerikan hava saldırısında hayatını kaybetmesinin ardından Ebu Hamza El Muhacir onun yerini almıştır. Ebu Hamza El Muhacir, El- Kaide Mezapotamya, Ebu-Ömer El Bağdadi liderliğindeki Mücahitler Şura Konseyi, Fatihler Ordusu, Ebu Ömer El Ensari liderliğindeki Ceyş El-Taife El- Mansura gibi pek çok grubun oluşmasıyla birlikte 2006 yılında Irak İslam Devletini kurduğunu ilan etmiş ve Ebu Ömer El Bağdadi başkanlığı üstlenmiştir (Ulutaş ve Hoca, 2014: 20).

2007 yılında Amerika'ya karşı saldırılar ve mezhep savaşları artmışken Bush, Irak'taki güçlerin başına David Petraus'u getirerek yeni bir savaş stratejisi geliştirmiştir. Amerika daha fazla gücü Irak'a getirerek, Sünni bölgelerde yaşayan bir takım grupları ikna etmiş ve "Sahva Konseyleri" kurarak direnişleri baltalamaya çalışmıştır. Amerika'nın uygulamış olduğu bu strateji başarılı olmuştur. Irak İslam Devleti ve Ensar El İslam haricinde diğer tüm gruplar silahı bırakmıştır. Bu gruplar daha sonra Amerika tarafından maaşa bağlanarak Sahva Konseyine katılıp Amerikan askerinin yanında mücadele etmiştir. Böylelikle Amerika, direniş hareketine büyük bir darbe indirmiş ve Irak İslam Devleti, 2007-2009 yılları aralığından gücünü neredeyse yitirme noktasına gelmiştir (Acun, 2014: 2).

1.2. Barack Obama Dönemi Öncesinde Amerika'nın Yürüttüğü Operasyonlar

Obama başkanlığının birinci ve ikinci dönemi boyunca karşı karşıya kaldığı problemlerin çoğu Ortadoğu içinde veya çevresinde olmuştur. Bu durumun asıl sebebinin anlamak için ilk olarak Bush döneminde gerçekleşen Ortadoğu bölgesine yönelik Amerikan müdahaleleri incelenmelidir. Bu doğrultuda, problemlerin asıl köklerine bakmak gerekmektedir.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle Amerika'nın tehdit algısı da değişmiştir. Amerika karşı karşıya kaldığı 11 Eylül saldırıları sonucunda yeni tehdit olarak Ortadoğu'da bulunan totaliter devletleri ve Radikal İslam'ı göstermiştir.

Aslında bu tehdit algısı Yeni Muhafazakarların oldukça etkili olduğu “Yeni Amerikan Yüzyılı” projesinin canlandırılması ile meydana çıkmıştır. Bu projede, Amerika kendi çıkarları için hegemonyacı bir zihniyet benimsemiş ve kendi tarafından olmayanları düşman olarak nitelendirmiştir. Bu doğrultuda gerektiğinde müdahaleci, uluslararası hukuku hiçe sayan, çoğu zaman “sert güç” kullanan bir politika izlemiştir (Özkan, 2006: 5). Bu amaçla, Amerika'nın öncelikle Afganistan sonra da Irak müdahaleleri oldukça önemlidir.

1.3. Bush Doktrini: Ulusal Güvenlik Stratejisi

2001 yılında göreve gelen Bush, Clinton dönemindeki Ortadoğu politikalarını başarısız olarak görmüş ve bu politikaları kökten değiştirmek iddiası ile iktidara gelmiştir. Yeni yönetimin genel anlamda Ortadoğu politikası, küresel siyaset ve Amerikan liderliğini tesis etme projesi olmuştur.

Bush yönetiminin politikalarına büyük ölçüde yeni muhafazakarların ideolojileri yön vermiştir. Yeni muhafazakârlar, Amerika'nın küresel liderliğinin hem Amerika hem dünya için iyi olduğuna inanmıştır. Bu sebeple, ABD'nin liderliğini kurmak ve bunu güçlendirmek amacıyla gerektiğinde askeri gücünün kullanılması taraftarı olmuşlardır. Yeni Muhafazakârlar, Amerika'nın küresel liderliğini desteklemek amacıyla kurmuş oldukları düşünce grubu olan Yeni Amerikan Yüzyılı Projesinde yayınladıkları raporlarla Amerika'nın Reagan döneminde olduğu gibi “askeri güç ve ahlaki açıklık” politikasını benimsemesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu ideolojileri savunanlar, 11 Eylül saldırıları ile hem Bush yönetiminde etkinlikleri arttırmış hem de politikalarına kamu desteğini sağlamışlardır (Altunışık, 2009: 74 - 75). Yeni Muhafazakârlara göre, Amerika'nın altın dönemi Reagan dönemidir.

Yeni Muhafazakârlar 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerikan dış politikasını 2002'de yayımlanan Bush Doktrini ile yeniden düzenlenmişlerdir. Bu saldırılar sonrasında Amerika, Soğuk Savaş sonrası dönemde elde ettiği tek hegemon güç olma konumunu yeniden elde etme şansı yakalamıştır (Dündar, 2018: 52).

Bush yönetimi benimsediği dış politika eylemleri şunlardır (Efegil, 2008: 109-110). :

- 1) Ulusal Füze Savunma Projesini hayata geçirmek.
- 2) Demokratik olmayan ülkelere, demokrasinin ve serbest piyasa sisteminin uygulanması amacıyla, sivil toplum kuruluşlarına ve ilgili kitlelere destekte bulunmak. Bu bağlamda Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine yardımcı olmak. Amerika bu açıdan Büyük Ortadoğu Projesini sunmuştur.
- 3) Bölgede bulunan çatışmaları önlemek ya da sona erdirmek amacıyla, diğer devlet ve örgütler ile işbirliği yoluna gitmek.
- 4) “Yeni Bin Yıl Meydan Okuma Hesabı (New Millennium Challenge Account)” programı ile demokratik reformların oluşmasına destekte bulunmak. Bu doğrultuda, dünya genelinde, yolsuzlukla mücadele, temel insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğünü sağlama amacıyla atılan tüm adımları desteklemek.
- 5) Uluslararası terörizmle mücadele kapsamında, Amerika’ya ya da müttefiklerine saldırı durumunda, Amerikan yönetiminin yıkıcı ve etkin bir biçimde cevap vereceği belirtilmiştir. Burada önemli olan husus ise, Bush yönetimi Clinton’dan farklı olarak, Amerika’nın, kendisine bir saldırısını beklemeden “algılanan düşmanları ve kapasitelerini yok etmek amacıyla, önceden müdahalede bulunabileceğini” belirtmektedir

Başkan Bush’un 2002 yılı Amerikan Güvenlik Stratejisi’nde dikkati çeken en önemli unsur “preemptive strike” stratejisi olmuştur. Bu durum Bush’un West Point Askeri Akademisi’nde yapmış olduğu konuşmasında anlaşılmıştır. Konuşmasında: “Modern teknoloji, terörist şebekelerin ABD’ye karşı yıkıcı saldırılar başlatmasına yol açmaktadırlar. Bu şebekeler, geleneksel askeri araçlar kullanılarak caydırılmaz. Çünkü savunacakları belli bir toprak parçası ya da halka sahip değiller. Savaşı düşmana götüremeyiz ve en kötü tehditlerle onlar daha ortaya çıkmadan yüzleşmeliyiz” demiştir. Bu nedenle, “on-alıcı hareketlere hazır olun” diyerek önleyici savaş stratejisine vurgu yapmıştır. (Ağır, 2006: 85).

1.3.1. Eylül Saldırısı ve Afganistan Müdahalesi

11 Eylül 2001 yılında gerçekleştiren saldırı, Amerika’da sivil ve askerleri hedef alan bir terör saldırısıdır. Bu saldırıda 19 El-Kaide üyesi tarafından ABD’nin dört yolcu uçağı

ele geçirilmiştir. Bu uçaklardan ikisi Dünya Ticaret Merkezine, diğerleri Pentagon'a ve Pensilvanya'da bir tarlaya indirilmiştir (Örnek, 2012: 108). Bu saldırılar teröre karşı savunmada Amerika'nın bile büyük eksiklikleri olduğunu ortaya koymuştur. 11 Eylül ile ilk defa terör örgütlerinin bu derece büyük bir saldırı yapabileceği anlaşılmıştır.

11 Eylül saldırılarından hemen sonra acil durum ilan edilerek, daha yirmi dört saat dolmadan elli bin yedek kuvvet aktif olarak göreve çağırılmıştır. Kamuoyuna, uçağı kaçırdıkları iddia edilen 19 kişinin kimlikleri ve bir hafta içerisinde teröristlerin El Kaide Lideri olan Usame Bin Ladin'in elemanları olduğunun istihbarat tarafından tespit edildiği bilgisi verilmiştir (Ural, 2009: 6).

Bush yönetimi 11 Eylül saldırılarının ardından BM Güvenlik Konsey'ini göreve çağırmıştır. Güvenlik Konsey'inde 12 Eylül 2001'de 1368 ve 28 Eylül 2001'de 1373 sayılı kararlar alınmıştır. Bu kararlarda, terörizmin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği ve Amerika'nın doğal meşru müdafaa hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda bu kararlarda, Amerika'nın meşru müdafaa hakkını kullanırken alacağı önlemlerin şekline ve boyutuna dair bir sınırlama getirilmemiştir. ABD, Afganistan Operasyonuna meşruiyet kazandırmak amacıyla Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1368 ve 1373 sayılı kararları arkasına almıştır. Bu nedenle, Amerika'nın Afganistan müdahalesi için meşruiyet kazandırdığı söylenebilir (Acet ve Doğan, 2017: 62).

NATO, 11 Eylül sonrasında terör konusundaki tutumunu değiştirerek terör konusunu devletlerin iç güvenlik meselesi olarak görmekten vazgeçmiştir. Terörü uluslararası güvenliğe tehdit olarak algılamaya ve terör ile ilgili tedbirler almaya başlamıştır. Bu bağlamda Bush, NATO'nun kurucu antlaşmanın 5. Maddesinin hayata geçirileceğini açıklamıştır (Sasaoğlu, 2014: 2). Bush 20 Eylül 2001 tarihinde yaptığı konuşmasında, 11 Eylül saldırılarının faili olarak Usame Bin Ladinin liderliğindeki El- Kaide örgütünü göstermiş ve bunun içinde yeterli kanıtlara sahip olduğunu açıklamıştır. Aynı zamanda Afganistan'daki Taliban rejiminin El Kaide terör örgütünü destelediğini belirterek hedefi açık hale getirmiştir (Acet ve Doğan, 2017: 60). 2 Ekim tarihinde NATO, Amerika'nın sunduğu raporları yeterli görerek saldırının ülke dışından yönlendirildiğini belirtmiş ve 5. maddeyi ilk kez uygulamaya koymuştur. Böylece 11 Eylül terör saldırıları tüm NATO üyesi ülkelere yapılmış sayılmıştır.

7 Ekim 2001 tarihinde Amerika, İngiltere'yi de yanına alarak Sonsuz Özgürlük Harekatını başlatmıştır. Amerika'nın Afganistan Operasyonuna İngiltere'nin dışında Rusya, Çin, Türkiye gibi ülkelerde destek vermiştir. İtalya, Almanya, Hollanda, Çek Cumhuriyeti, Gürcistan, Özbekistan, Tacikistan, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Filipinler, Yeni Zelanda ve Kanada gibi ülkelerde askeri destekte yardım edebileceklerini belirtmişlerdir (Sasaoğlu, 2014: 2).

Saldırının iki aşamada gerçekleştirilmesi planlanmıştır. İlk aşamada Amerika, hükümet karşıtı Afgan milislere Taliban'ı devirmek ve El Kaide teröristlerini yakalamak amacıyla yardım edecekti. İkinci aşamada ise Amerikan yönetimi, BM ile Afganistan'da yeni demokratik bir rejimin oluşturulması için öncülük edecekti.

Sonsuz Özgürlük Harekatı'nın ilk dalgasında başkent Kabil 12 Kasım'da düşürülmüş ve Afganistan, Taliban rejiminden kurtarılmıştır. Esas görev olan Bin Ladin'in yakalanması Amerika'nın önünde hala durmaktaydı. Bu bağlamda, Bin Ladin dahil El Kaide'li teröristleri yakalamak amacıyla Anakonda Operasyonu hazırlanmıştır. Amerikan Kuvvetleri Tora Bora'daki muharebede Bin Ladin'in destekçilerini yenmiştir. Fakat Amerikan yanlısı Afgan milisler, El Kaide üyelerini Pakistan'da durduramadıkları için bölgede sıkıştırılacağına inanılan Bin Ladin kaçmıştır (Hook ve Spainer, 2018: 295 - 297).

Taliban sonrası Afganistan'ın yeniden inşa edilme süreci, 5 Aralık 2001 tarihinde BM önderliğinde Afgan gruplarca imzalanan Bonn Antlaşmasıyla masaya yatırılmıştır. Bu antlaşma sonucunda, Hamid Karzai liderliğinde geçici bir hükümet kurulmuştur. (Önal, 2010: 46 - 47).

22 Aralık 2001 tarihinde Afganistan'da geçici hükümet göreve başlamıştır. Fakat Afganistan'daki bölgesel gruplar arasındaki iktidar mücadelesi ve Taliban meselesinden dolayı, geçici hükümetin uzun süre ayakta kalması beklenemezdi. Bu sebeple, Amerikan ve İngiliz kuvvetleri, genişletilmiş bir misyona yönelerek 2003 tarihinde NATO'nun "alan dışı" mevzilenmesinde Afganistan'a asker sevk etmiştir. NATO birliği ilk etapta, Kabil ve Afganistan'ın kuzeybatı bölgelerinde sınırlıydı fakat 2007 yılı ile tüm Afganistan'ın sorumluluğunu üstlenmiştir. 2008 yılında ise Taliban, Güney Afganistan'ın çoğunu kontrol ediyor, ülkenin Amerikan ve NATO kuvvetlerinin erişiminin çok ötesinde olan Pakistan ile sarp sınırı boyunca güvenli bölgelerinden

yararlanıyordu. Bu bölgenin kontrolünü ele almak için çok daha kapsamlı bir askeri hareket gerektirecekti (Hook ve Spainer, 2018: 298 - 299).

1.4. Irak Müdahalesi

Bush Yönetiminin Irak'ı işgal etmesinin nedenlerinin başında, Saddam Hüseyin rejiminin Kitle İmha Silahlarına sahip olduğunun düşünülmesi yer almaktaydı. Başkan Bush birçok konuşmasında; Saddam'ın, İran-İrak savaşında siviller üzerinde bu silahları kullandığını ve masum insanların ölümüne sebep olduğunu, Körfez savaşı sonucunda imzalanan barış antlaşması ile bu silahları ortadan kaldırmakla görevli BM gözlemcileriyle işbirliğinde bulunmayıp çoğu defa sınır dışı ettiğini sıkça dile getirmiştir (Adın vd. , 2007: 14). Ayrıca Başkan Bush konuşmalarında, Irak yönetiminin elinde bulundurduğu “kuşku duyulmayan” kimyasal ve biyolojik silahları komşuları üzerinde kullanabileceğini ve Ortadoğu'ya bu şekilde hâkim olabileceğini vurgulamıştır.

Körfez Savaşının ardından BM Güvenlik Konseyi'nin kararı ile kurulan UNSCOM ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajan'sına, Irak'ın kimyasal ve biyolojik silahları ile 150 kilometrenin üzerinde menzile sahip olan balistik füzelerinin tamamen yok edilmesi veya zararsız hala getirilmesi görevi verilmiştir. Denetçiler bu görevlerini yaklaşık dört beş sene bir sorun yaşamadan devam ettirmişlerdir. Fakat Irak'ın silahsızlanma alanında Güvenlik Konseyi kararlarında yer alan yükümlülüklerine uymamasıyla bazı sorunlar meydana gelmiştir. Bu durumun sonucunda, Irak'taki bütün personeller geri çekilmiştir (Okur, 2008: 168-170). 1998 yılından sonra denetimlerin tekrardan başlaması için çeşitli girişimler olmuştur. İlk ciddi girişim, 17 Aralık 1999 tarihinde BM Güvenlik Konseyi tarafından 1284 nolu kararın benimsenmesidir. Bu kararla, hem yeni denetçilerin görevlerini aşmaması gerektiği dikkate alınarak Irak'ın denetçilerden duyduğu rahatsızlığı en aza indirmek hem de Irak'ın yeni kurulan denetleme kurulu olan Birleşmiş Milletler Kontrolü, Doğrulama ve Denetim Komisyonu'nu (UNMOVIC) kabul etmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, denetlemeler 120 gün boyunca sorunsuz bir şekilde devam ettiği taktirde Irak'a uygulanan ekonomik yaptırımlarında askıya alınacağı ifade edilmiştir. Saddam Hüseyin rejimi, hem diplomasi hem de koalisyon ülkelerinin baskısı nedeniyle denetçileri kabul etmek zorunda kalmıştır (Kıbaroğlu, 2002: 13 - 14).

BM silah denetçilerinin Irak'taki hazırladığı raporda net bir sonuç ortaya konulamamıştır. Denetleme takımının başı olan Hans Blix, 27 Ocak'ta Güvenlik Konseyi'ne, Irak'ta askeri müdahaleyi haklı çıkartabilecek bir kitle imha silahı deposu bulunmadığını belirtmiştir. Fakat bu sonuç, Saddam Hüseyin'in denetçilerle tamamen işbirliği yoluna gittiği ya da silah cephanesi hakkındaki tüm şüpheleri yok ettiği anlamına gelmemiştir. Blix, Saddam Hüseyin rejimini denetimi aksatmakla, biyolojik ve kimyasal gereçlerin şüphelenilen gizli yerlerin açıklamasını tam olarak yapmamakla suçlamıştır. Ayrıca Uluslararası Atom Enerji Kurumu başmüfettişi Muhammed El Baradei de, karışık sonuçlar rapor etmiştir. Baradei, daha fazla zaman ve denetim başvurusunda bulunmuştur. Başkan Bush ise, tüm bu raporları reddetmiş ve Irak'a biran önce müdahale etmek için kararlı olmuştur. Bunun üzerine Bush, BM Güvenlik Konseyi'nin sert muhalefetiyle karşı karşıya kalmıştır. Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ve Alman Liderler savaşı desteklememiştir. Daha sonra bu ülkelere Rusya ve Çin de katılmıştır. Çünkü üç ülke de, Saddam Hüseyin ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini sürdürüyorlardı ve kendi sınırları içerisinde böylesi bir işgali takip edecek terör saldırılarının olmasından çekinmişlerdi (Hook ve Spainer, 2018: 305).

Tüm bu eleştirilere rağmen Amerika, 20 Mart 2003'te "ön alıcı müdahale" taktiğine vurgu yaparak Irak'a müdahalede bulunmuş ve kısa süre sonra Irak'ın tüm büyük şehirlerini kontrol altına almıştır. 1 Mayıs tarihinde uçuş elbiselerini giymiş olan Bush, Saddam rejiminin devrilmesini kutlamak için, uçak gemisiyle Kaliforniya kıyılarının açıklarına bir çıkarma yapmıştır. Başkan Bush " Görev Başarıyla Tamamlandı" yazılı bir afişin altında Irak'taki başlıca askeri operasyonu bitirdiğini duyurmuştur (Hook ve Spainer, 2018: 307).

Fakat Baas rejiminin yıkılması sorunları çözmemiştir. Müttefik kuvvetler, Irak şehirlerini yeniden inşa etmek zorunda kalmıştır. İşgalci kuvvetler, savaş sonrası ortaya çıkan sorunları çözmekte oldukça yavaş davranmıştır.

Savaş sonrasında yağmalama olaylarında, güvenlik teşkilatının olmaması ve buna paralel olarak artan suçlar güvenlik sorunlarında büyük problemlere yol açmıştır. Bu eylemler ilk etapta cılız olsa da 2003 yazı itibarıyla değişmeye başlamıştır. Psikolojik etkileri ağır olan intihar eylemleri artmış; uluslararası kuruluş temsilcilikleri, büyükelçilikler ve müttefik karargahları olağan hedefler haline gelmiştir. Aynı süreçte,

Amerikalı askerlerle işbirliği yapan siviller de hedef haline gelmiştir. Amerika ve müttefiklerin ordularının saldırıları önlemek konusunda savaşta gösterdiği başarıyı gösteremediği görülmüştür (Özcan, 2004: 97). Bunun en önemli sebepleri: Irak işgalinde Pentagon'un tercihiyle az sayıda kuvvet kullanılması, savaş sonrası için planlama olmaması, geçici koalisyon yönetiminin yaptığı hatalar, eski rejime bağlı grupların silah gücünü koruması, sivillere yönelik yanlış uygulamalarla öç alma duygusunun körüklenmesidir (Çetinsaya ve Özkan, 2009: 25 - 27).

20 Mart 2003 yılında Amerika önderliğinde Geçici Koalisyon Yönetiminin altında Irak Yönetim Konseyi, 2004 yılında ise Irak Geçiş Yönetimi ve 2005 yılında Irak Geçiş Hükümeti kurulmuştur. 2005 yılında ülkede ilk defa serbest seçimler düzenlenmiştir. (Aljazeera Turk, 30 Aralık 2011). Seçim sonuçlarında meclisteki sandalyelerin %70'ten fazlası Şii adaylar tarafından kazanılmıştır. Sandalyelerin diğer çeyreği ise etnik Kürtlere gitmiştir. Çarpıcı bir şekilde eksik olan seçimi boykot eden Sünnilerin ve Saddam Hüseyin'in Baas Partisinin oyları olmuştur (Hook ve Spainer, 2018: 311). Bir sene sonra ise, Irak hükümeti kurulmuş ve yeni anayasa belirlenmiştir. Fakat yeni anayasanın mezhep ayrılıkları üzerine kurulu olması ülkedeki şiddetin artmasında etkili olmuştur.

Bush, 2007 senesi Ocak ayında Irak'ta Amerikan kuvvetlerinin 170.000'e çıkarılmasını emretmiştir. Bu sene içerisinde Irak'taki terör saldırıları, sivil ölümler ve Amerikan zayıfları düşmüştür. Bush Başkanlığı sona erirken birliklerini çoğu şehirden 30 Haziran 2009'a kadar ve tüm Irak'tan 31 Aralık 2011'e kadar geri çekilmesini içeren zaman çizelgesini onaylamıştır (Hook ve Spainer, 2018: 314).

Amerika'nın Irak müdahalesi, dünyada büyük prestij kaybetmesine ve Amerikan karşıtlığının artmasına yol açmıştır. Özellikle Ebu Garip Hapishanesindeki görevli Amerikan askerlerinin Iraklı mahkumlara yapmış oldukları işkence görüntülerinin kamuoyuna ulaşması, dünya genelindeki Amerikan karşıtlığını arttırmıştır.

Lübnanlı Siyaset Bilimci olan Gilbert Achar'ın Bağdat'ta yapmış olduğu bir kamuoyu yoklamasında halka açık uçlu bir soru yönelmiştir: "Sizce ABD Irak'ı neden işgal etmiştir?" Burada halkın sadece % 1'i savaşın demokrasi getirmesi için açıldığını söylerken; %5'i Irak'a yardım etmek için; %4'ü Kitle İmha Silahlarını tahrip etmek

için, diyordu; fakat çoğunlukla %43'ü İşgalin Irak petrolünü yağmalamak amacıyla yapıldığını belirtmiştir (Chomsky ve Achcar, 2007: 146).

Tablo 1: Amerika Hakkındaki Olumlu Düşünceler

ABD HAKKINDAKİ OLUMLU DÜŞÜNCELER						
	1999/2000	2002	2003	2004	2005	2006
Büyük Britanya	%83	%75	%70	%58	%55	%56
Fransa	%62	%63	%43	%37	%43	%39
Almanya	%78	%61	%45	%38	%41	%37
İspanya	%50	--	%38	--	%41	%23
Rusya	%37	%61	%36	%47	%52	%43
Endonezya	%75	%61	%15	--	%38	%30
Mısır	--	--	--	--	--	%30
Pakistan	%23	%10	%13	%21	%23	%27
Ürdün	--	%25	%1	%5	%21	%15
Türkiye	%52	%30	%15	%30	%23	%12
Nijerya	%46	--	%61	--	--	%62
Japonya	%77	%72	--	--	--	%63
Hindistan	--	%54	--	--	%71	%56
Çin	--	--	--	--	%42	%47

Kaynak: "America's Image Slips but Allies Share US Concerns Over Iran, Hamas", Pew Global Attitudes Project, 13 Haziran 2006, <http://pewglobal.org/reports/display.php?ReportID=252>.

Bush yönetimi tek taraflı ve şiddete dayanan güç kullanımını benimsemesinin, Amerika'nın dünya üzerinde prestijinin, güvenilirliğinin azalmasına ve Amerikan karşıtlığının artmasına yol açmıştır. Obama başkan seçildiğinde, Amerikan karşıtlığını azaltmak için çok taraflılık ve diyalog yöntemlerine başvurmuştur. Başkan Obama Ocak ayından itibaren görevi devralmasıyla birlikte Irak'tan çekinmesini taahhüt etmiş, İran'la diyalog kurma yoluna girmiş, İsrail- Filistin barış görüşmelerinin yeniden başlatılması gerektiğini vurgulamış ve aynı zamanda Amerika'nın İslam dünyası ile ilişkilerinde saygı ve diyalog yoluyla yeniden inşa edilmesi için girişimlerde bulunmuştur.

2. BÖLÜM: OBAMA'NIN BİRİNCİ DÖNEMİ

2.1. Obama'nın Başkan Seçilmesi

Amerika'nın başkanlık seçimleri 4 Kasım 2008 tarihinde yapılmış ve Demokrat Parti'nin adayı olan Barack Hüseyin Obama oyların %52'sini alarak Amerika Birleşik Devletleri'nin 44. Başkanı olarak seçilmiştir.

Bu durum, Amerika'nın sosyal ve siyasi tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Kampanyasını değişime dayandıran Obama'nın “Yes we can”² sözüne duyulan inanç, hem kendisine seçimleri kazandırmış hem de farklı bir gelecek oluşturabilmesi için gereken desteği sağlamıştır (www.seta.org.tr, 1 Nisan 2009).

Böylelikle Amerikan seçimlerinde çoğunluğun seçilmesine ihtimal olarak görmediği siyahi aday Obama'nın “değişim” sloganlarıyla zafer kazanması, genel olarak tüm dünyada umutların yeşermesine ve özellikle Ortadoğu bölgesinde olmak üzere yükselen Amerikan karşıtlığının bir nebze olsa dineceği inancı doğmasına sebep olmuştur (Nisan, 2014: 69).

2.2. Seçim Süreci ile İlgili Yaklaşım

Obama seçim sürecine girdiğinde Amerika, Irak ve Afganistan'da savaş sürecindeydi. Bununla beraber Obama'nın göreve gelir gelmez ilgilenmesi gereken konular arasında İran'ın nükleer faaliyetleri ve Arap-İsrail sorunu da gelmekteydi. Obama'nın bu bölgede bir ülke üzerinden yürüteceği politika, diğer ülkeleri de etkileyeceği için yeni bir politika geliştirmesi oldukça zor olmuştur (Hunter,2008: 49).

Obama genel olarak uygulayacağı politikaların, Bush Döneminde uygulanan politikalardan farklı olacağı izlenimini vermiştir. Obama konuşmalarında, Bush Dönemi'nin aksine güç kullanımı yerine müzakere ve diyalog yöntemini önceliğini, tek taraflı politikalar yerine çok taraflı politikaları savunacağını, müttefik ülkelerle işbirliğinde olup Amerikan düşmanlarına karşı daha ılımlı politika izleyeceğini ön plana çıkarmıştır (Altunışık, 2009: 78 - 79). Ayrıca Bush döneminde gerçekleşen Afganistan ve Irak savaşına ilişkin reformlarda bulanacağını ve bir tehdit unsuru olarak görülen İran ve Kuzey Kore'ye karşı farklı bir strateji izleyeceğini belirtmiştir Bu doğrultuda

---

² Evet Yapabiliriz!

Obama söylemlerinde; AB, Rusya, Çin, Japonya gibi güçlerle uluslararası ilişkiler ve güvenlik konularında işbirliği içerisinde bulunmanın önemine değinmiştir. 2008 yılında başlayan ekonomik krizin etkileri, Irak savaşının maliyetinin artması ve Amerikan karşıtlığının dünya genelinde yükselmesi Obama'nın daha uzlaşmacı ve işbirliğine dayanan politikalar tercih etmesine sebebiyet vermiştir (Bilensoy, 2008: 64-65).

Obama, Bush'un 11 Eylül'ü referans göstererek geliştirdiği teröre karşı savaş politikasını eleştirmiştir. Ayrıca Obama, Bush Döneminde yükselen Amerika'nın İslam dünyasıyla savaş halinde olduğu algısını ve tüm dünyada yükselen Amerikan karşıtlığını değiştirmeye çalışacağı sinyallerini vermiştir. Bunlar Amerika'nın son yıllarda kullandığı politikalarla benzerlik taşımamaktadır. Irak, Afganistan, İran ve Arap-İsrail sorunları düşünüldüğünde Obama yönetimini zorlu bir süreç beklemektedir.

Obama, Arap-İsrail sorunun çözümü için Annapolis'i³ destekleyeceğini belirtmiştir. Obama'nın birlikte çalışacağı İsrail yönetiminin son dönemdeki en sağcı ve uzlaşmaz isimlerden oluşması, Netanyahu ve Lieberman ikilisinin ikili devlet çözümüne bile olumlu bakmaması, Amerika'nın tüm uyarılarına rağmen Batı Şeria'da Yahudi yerleşim yerlerinin inşaatının sürdürmesi, Suriye ile başlayan görüşmeleri sürdürmemeleri ve Golan'ı vermeyecekleri açıklamaları Obama yönetiminin karşı karşıya kaldıkları zorlukları göstermektedir (Çubukçu, 2009).

2.3. Obama Doktrini İlkeleri

a. Hükümetler Arası İşbirliği: Uluslararası sorunların çözüme kavuşturulması amacıyla diplomasi odaklı hükümetler arası işbirliğinin artırılması, istihbaratın paylaşılması, ortak yardım paketlerinin oluşturulması vb.

b. Terörizmle Mücadele: Terörle mücadele için askeri ve diplomatik metotların birlikte kullanılması, dünya genelinde terör eylemlerinin önlenmesine yönelik stratejilerin ve operasyonların bir arada yürütülmesi, terörle mücadele için gerekli kanunların ve istihbarat paylaşımlarının geliştirilmesi.

c. Küresel Terörizmle Küresel Mücadele: Terörle mücadele hareketine yönelik olarak, Amerika'nın küresel ittifak ve işbirliği hareketlerini artırması gerekliliğini, tek

---

³ İsrail-Filistin sorunu için iki devletli çözüm yolu.

yanlılıktan çok yanlılığa ve diyalog arayışına dayalı bir politika benimseyerek iç ve dış güvenlik birimlerindeki kadrolara BM Temsilcilerinin de dahil edilmesi.

d. Nükleer Silahların Yaygınlaşmasını Engelleme: BM bünyesindeki, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'na ait kaynakların arttırılması doğrultusunda kurumun etkinliğinin arttırılması ve kuruma ek protokoller eklenerek üye devletlerin sorumluluklarına bağlı kalmaları sağlanması.

e. Jeopolitik Vizyondan Jeo Ekonomik Vizyona Geçiş: Amerika'nın Irak ve Afganistan operasyonlarına yönelik maliyetlerinin oldukça fazla olması ve buna ilave olarak 2008 yılında yaşanan mali krizler sebebiyle Amerikan ekonomisinin bu askeri müdahalelerin maliyetlerini karşılama yeterliliği azalmıştır. Bu nedenle Obama yönetiminde, çok yönlü baskı ve iktisadi yaptırımlar politikaları ağırlık kazanacaktır.

f. Amerika'nın Dünyadaki İtibarının Yeniden Kazanılması: Amerikan askerlerinin Irak'tan çekilme süreci, terör zanlılarının bulunduğu Guantanamo cezaevinin kapatılması, ve Nükleer Silahsızlanmaya yönelik anlaşmanın yeniden düzenlenmesi ile Bush döneminde büyük oranda zarar gören Amerikan imajını yeniden tesis edilmesi (Bilensoy, 2008: 65).

g. Rejim Tipini ve İdeolojinin Önemi Minimize Etmek: Obama Doktrini Neo Realizm teoriye bazı önemli noktalarda benzerlik taşır. Obama da neo realist teorinin öngördüğü gibi, uluslararası politikada, rejimlerin tipini ve ideolojilerinin önemini azaltmaktadır. Regan ve George Bush dönemindeki gibi rejimlerin tipini saldırganlığın temel nedeni olarak gösterilmesini Obama yönetimi kabul etmemektedir. Bunun yerine barışı liberal demokratik olan bölgelerde tanımlamaktadır.

h. Güç Kullanımını Kural İçin Uygun, Çok Taraflı, Sınırlı ve Kısıtlı Amaç için En Son Çare Olarak Kullanmak. Bu Kurala İstisna İçin Kanıtlama Zorunluluğu Getirmek: Başkan Obama, BM onayı olmadan askeri müdahalelerde bulunmada oldukça dikkatli davranmıştır. Fakat Obama'yı barışsever olarak tanımlayamayız. Obama'nın bazen güç kullanmak gerektiği söylemini ilk olarak 2 Mayıs 2011'de Usame Bin Ladin'in öldürmesi emrini vermesiyle anlaşılabilir. Diğer bir örnek olarak Libya verilebilir. Arap Birliği ve BM, çok yanlı bir operasyona izin vererek Muammer Kaddafi'nin Libya'da sivil halka uygulamış olduğu baskı ve iç savaşı sona erdirmek

istemiştir. Bu operasyonla birlikte Libya’da rejim değişikliği yaşanmıştır (Tutar, 2016: 64 - 65).

2.4. Dış Politikada Yumuşak Güç

Bush döneminde Ortadoğu bölgesine gerçekleştirilen müdahaleler, Amerika’nın dünya siyasetindeki imajının zedelenmesine neden olmuştur. Amerika’nın uluslararası alandaki liderlik konumu, 2002 yılında Avrupalıların %64’ü tarafından destek görürken, bu rakam 2004 yılına gelindiğinde % 31’e düşmüştür. 2008 yılında ise Amerika’nın liderliğini desteklemeyenlerin sayısı %59’a kadar yükselmiştir (Akçadağ, 29 Haziran 2010). Dolayısıyla Obama göreve gelir gelmez Amerikan imajının düzeltilmesi için çalışmalara başlamıştır.

Amerika’nın ünlü düşünce kuruluşu olan CSIS’nin (Center For Strategic and International Studies) bünyesindeki Tarafsız Akıllı Güç Komisyonu’nun (Comission on Smart Power) hazırladığı “Daha Akıllı, Daha Güvenilir Amerika” (A Smarter More Secure America) adlı raporda, Amerika küresel üstünlüğünü devam ettirmek istiyorsa ciddi stratejik değişimlere gitmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca uluslararası dünyada dengeler değişirken, Amerika’nın sadece askeri gücü ile küresel sistemde çıkarlarını sürdürmesinin mümkün olamayacağı ortaya konulmuştur. Raporun hazırlanmasının asıl sebebi, Amerikan imajının düşüşe geçmiş olması ve Amerika’nın sadece sert gücünü kullanarak küresel hedeflerine ulaşmasının mümkün olamayacağının anlaşılmasıdır. Buna göre raporda, Amerika dünyadaki liderliğini sürdürmek istiyorsa askeri ve ekonomik gücünün yanında yumuşak gücünü daha fazla kullanması gerektiği belirtilmiştir (Kızılkaplan, 3 Temmuz 2009) .

Amerika’nın hedeflerine ulaşabilmek için hem yumuşak gücün hem de sert gücün birleşimi olan akıllı gücü çok etkili bir şekilde uygulayabilmesi gerekmektedir. Akıllı güç yaklaşımı, güçlü askeri yapının önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca bu yaklaşım, Amerika’nın yürüttüğü politikaların meşruiyetini sağlamak amacıyla ittifaklara, ortaklara ve kurumlara büyük önem vermektedir (Nye, 2009). Obama yönetimi de bu güce vurgu yaparak politikalar yürüteceklerini, gerek başkanlık öncesi konuşmalarında gerek başkan olduktan sonraki dönemde uygulamalarında göstermiştir.

Obama'nın birinci dönem stratejisi ile ilgili yayımlanan raporlardan biri de Mark Thombarry ve Adam Smith tarafından hazırlanan "The New Coucus for Strategic Communication and Public Diplomacy" adlı rapordur. Bu raporda, radikal gruplar tarafından dijital medya vasıtasıyla Amerika hakkında yanlış bilgiler üretildiği, Amerikan imajının zedelendiği ve yeni medya araçları ile bu grupların ideolojilerini yaydıkları belirtilmiştir. Bu sebeple Obama, farklı ülkelerdeki insanlara kendisini iyi bir şekilde tanıtabilmek için stratejik iletişim konusunda yeni bir yol belirlemesi gerektiği üzerinde durmuştur (mountainrunner.us/files/2010-3_2_SCPD_Caucus_Announcmement.pdf, 2 Mart 2010).

Obama göreve geldikten sonra yapmış olduğu ilk konuşmasında, tüm farklı seslere kulak verecek olan bir Amerika vaat ederek, özellikle İslam dünyasına seslenmiş ve karşılıklı çıkar ve karşılıklı saygıya vurgu yapmıştır (BBC Türkçe, 20 Ocak 2009).

Tüm bunlara karşılık olarak 23 Temmuz 2009 Pew Research Center raporuna göre, Amerika Birleşik Devleti'nin imajı Obama Dönemi ile önemli ölçüde yükselmeye başlamıştır.

Tablo 2: Amerika Hakkında Olumlu Değerlendirme

	U.S. Favorability Rating							
	1999/ 2000	2002	2003	2005	2006	2007	2008	2009
	%	%	%	%	%	%	%	%
U.S.	--	--	--	83	76	80	84	88
Canada	71	72	63	59	--	55	--	68
Britain	83	75	70	55	56	51	53	69
France	62	62	42	43	39	39	42	75
Germany	78	60	45	42	37	30	31	64
Spain	50	--	38	41	23	34	33	58
Poland	86	79	--	62	--	61	68	67
Russia	37	61	37	52	43	41	46	44
Turkey	52	30	15	23	12	9	12	14
Egypt	--	--	--	--	30	21	22	27
Jordan	--	25	1	21	15	20	19	25
Lebanon	--	36	27	42	--	47	51	55
Palest. ter.	--	--	*	--	--	13	--	15
Israel	--	--	78	--	--	78	--	71
China	--	--	--	42	47	34	41	47
India	--	66	--	71	56	59	66	76
Indonesia	75	61	15	38	30	29	37	63
Japan	77	72	--	--	63	61	50	59
Pakistan	23	10	13	23	27	15	19	16
S. Korea	58	52	46	--	--	58	70	78
Argentina	50	34	--	--	--	16	22	38
Brazil	56	51	35	--	--	44	47	61
Mexico	68	64	--	--	--	56	47	69
Kenya	94	80	--	--	--	87	--	90
Nigeria	46	76	61	--	62	70	64	79

Kaynak: 23 Temmuz 2009 Pew Research Raporu

Amerikan imajındaki iyileşmeler daha çok Batı Avrupa ülkelerinde görülmektedir. Ayrıca, Bush döneminde çoğunlukla olumsuz görüşe sahip olan bazı Müslüman ülkeler de dahil Amerikan imajında iyileşme belirtileri görülmektedir. En olumlu artış Endonezya’da meydana gelmiştir. Ürdün ve Mısır’da da olumlu artışlar olmuştur.

Mayıs 2010 yılında yayımlanan Başkan Obama imzalı Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi’nin Beyaz Saray bölümünde, 2002 yılında yayımlanan Bush Doktrini’nin aksine daha olumlu ifadelerle yer verilmiştir.

“Biz devletlerden, devlet dışı aktörlerden ve başarısız devletlerden gelen çoklu tehditler ile yüzleşirken, on yıllar boyunca ülkemizin güvenliğini sağlayan ve küresel güvenliği destekleyen askerî üstünlüğümüzü devam ettireceğiz”

“Aradığımız uluslararası düzen, şiddet içeren aşırılık ve isyanı gidererek, nükleer silahların yayılmasının durdurarak, nükleer maddelerin güvenliğini sağlayarak, iklim değişimi ile mücadele ederek ve küresel büyümeyi sürdürerek zamanımızın meydan okumalarını çözebiliriz”.

“Irak'ta bir savaşı bitirirken dahi, el-Kaide ve onun iştiraklerini yıkmak, bozguna uğratmak ve yenmek için yaptığımız taahhüdün bir parçası olarak askeri kuvvetlerimize Afganistan'daki odağımızı yenilemesi hatırlatılmaktadır. Bu geniş, çok uluslu, doğru ve haklı bir çabanın parçasıdır ve biz halkımızın, müttefiklerimizin ve ortaklarımızın güvenliğine ilişkin taahhüdümüzde tereddütsüz olacağız” (Kandemir, 2011: 143).

Bu bölümlerde tehdit (threat) algısı bir kere kullanılırken, onun yerine meydan okuma(challenge) kavramı iki kere kullanılmıştır. Ayrıca, her iki kavramda özel olarak Bush dönemindeki gibi terörle mücadele için kullanılan kavram olarak kullanılmamıştır. Bu kavramlar ulus ötesi tehditler için genel manada kullanılmıştır. Böylelikle, ulus ötesi meydan okumalar tehdidin bağlamını meydana getirmiştir. Ayrıca bu doktrinde Afganistan konusu, Irak savaşının bitiminden sonra gündeme getirilerek El Kaide hedef alınmış ve savaş kelimesinden kaçınılmıştır. Amerika'nın kendi başına meşruiyet aramayacağını belirterek çok taraflılık ilkesi vurgulanmıştır. Bu söylem, Amerika'nın müttefikleri ve ortaklarının güvenliğini de içine alarak desteklenmiştir. 2002 Güvenlik stratejisini aksine “müttefiklik” kelimesi burada olumlu anlamda kullanılmıştır. Buna ilave olarak 2002 Güvenlik Stratejisinde savaş durumu, süresi belli olmayan ve küresel ölçekli bir tanımken, bu doktrinle ile “Irak” ve “Afganistan” gibi mekansal sınırlamalar getirilmiş ve sonlandırılabilir bir süreç olarak ifade edilmiştir (Kandemir, 2011: 143-144).

Obama göreve geldiğinde ilk olarak yönünü İslam dünyasına çevirmiştir. Bu doğrultuda Obama, Afganistan ve İsrail- Filistin sorununu çözmek için bu bölgeye iki özel temsilci görevlendirmiştir. Senatör George Mitchell'i Ortadoğu ve Büyükelçi Richard Holbrooke'u Afganistan-Pakistan özel temsilcisi olarak atamıştır. Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ise ilk uluslararası gezisini Endonezya'ya yapmış, daha sonra bunu Asya ve Ortadoğu bölgesi izlemiştir. Ayrıca Obama, İslam dünyası ile ilişkileri düzeltmek için yeni bir diplomasi anlayışı benimsenmiştir. Bu doğrultuda, “Changing Course: A New Direction For U.S Relations with the Muslim World” adlı bir rapor

yayımlanmıştır. Bu raporda, Amerika'nın Müslüman ülkeler ve toplumlarla ilişkilerini geliştirebilmek için ilkeler ve temel öneriler sunulmuştur (<https://www.issueab.org/resource/changing-course-a-new-direction-for-u-s-relations-with-the-muslim-world.html>, 24 Eylül 2008).

2.5. Türkiye Ziyareti

Başkan Obama ilk deniz aşırı ziyaretini Türkiye'ye yapmıştır. Bu durum Obama'nın George W.Bush politikalarından farklı bir politika yürüteceği izlenimini yaratmıştır. TBMM'de konuşma yapan ilk Amerikan başkanı Bill Clinton olup, Obama TBMM'de konuşma yapan ikinci Amerikan başkanı olmuştur.

Barack Obama konuşmasında genel anlamda iki ülke arasındaki ittifakın bölge ülkeleri açısından önemini vurgulamış, demokrasi konusunun özellikle altını çizmiş, Ermenistan ve Türkiye arasındaki sorunlar üzerinde durmuş, Kürt sorunu ve azınlık hakları gibi sorunlara yönelik Türkiye'nin tutumunu değerlendirmiş ve Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediğini açıklamıştır.

Barack Obama'nın 6 Nisan 2009 TBMM'de yaptığı konuşmasında ilk olarak; Türkiye'nin Amerika ve Avrupa ülkeleri için öneminden bahsetmiş ve tarihi müttefiklik ilişkileri üzerinde durmuştur.

Obama yeni yüzyılın sorunları olarak; Sınır tanımayan ekonomik krizleri, aşırı uçları, iklim değişikliğini, enerji arzı problemlerini, dünyanın en öldürücü silahlarının artması ve bununla birlikte süregelen çatışmaları göstermiştir. Hiçbir ulusun bu sorunlarla tek başına mücadele edemeyeceğini bu sebeple de beraber çalışmanın önemini vurgulamıştır.

Obama, Türkiye'nin basın özgürlüğü adına Kürtçe yayın yapan devlet kanalı kurması, çok zor siyasi reformları gerçekleştirmesi, ceza yasası reformları yapması, devlet güvenlik mahkemelerini kapatması çalışmalarının demokrasi için çok önemli adımlar olarak gördüğünü açıklamıştır. Fakat bunların uygulamaya geçmesi gerektiğinin üzerinde durmuştur. (NTV, 6 Nisan 2009).

Obama, İsrail ve Filistin sorunu üzerine de konuşmuştur. Amerika'nın iki devlet hedefini desteklediğini özellikle altını çizmiştir. Hem İsraililerin hem Filistinlilerin ileri

adımlar atması gerektiğini açıklamıştır. Özellikle her iki tarafında uzun süren sorunları çözmeye yönelik adımlar atması yönündeki isteğini dile getirmiştir. Türkiye ve Amerika'nın Filistin'e ve İsrail'e bu yolculukta yardımcı olabileceğini vurgulamıştır.

Obama, Ortadoğu bölgesinde barışı sağlamak için İran'ın nükleer hedefinden vazgeçmesi gerektiğine değinmiştir. İran'ın ekonomik ve politik işbirliği süreci girmesi gerektiğini ve bu kapsamda refaha, güvenliğe yönelmelerini istediğini belirtmiştir. İran'ın halkı için nükleer silah çalışmalarına son vermesi gerektiğini vurgulamıştır (NTV, 6 Nisan 2009).

Obama, hem Türkiye'nin hem de Amerika Birleşik Devletleri'nin Birleşmiş Irak'ı teröristlerden kurtarmak için çalışması gerektiği üzerinde durmuştur. Burada savaşa girme konusunda hem Amerika'da hem de Türkiye'de farklı görüşler olduğunu fakat artık bu savaşı sorumlu bir şekilde sonlandırma görevine sahip olduğunu dile getirmiştir. Irak'ın güvenliğinin bölgenin güvenliği açısından önemli olduğunu vurgulayarak, Amerikan güçlerini gelecek Ağustos itibariyle oradan çekeceğini belirtmiştir. Irak hükümeti de güvenlik adına alması gereken sorumluluğu alacağını söylemiştir. Irak, Türkiye ve ABD'nin ortak bir terörizm ile karşı karşıya kalmaları söz konusu olduğunu belirterek El Kaide ve PKK'yı buna örnek göstermiştir. Obama, ülkelere karşı yapılan terör saldırılarına bir mazeret bulmanın mümkün olamayacağını özellikle altını çizmiştir.

Obama, Afganistan ve Pakistan'da El Kaide'nin burayı terör yuvası haline dönüştürülmesine müsaade etmeyeceğini, hedeflerinin El Kaide'yi yenmek adına olacağını açıklamıştır. Bu nedenle Afganistan'a yapılan yardımların güvenlik adına arttıracaklarını belirtmiştir.

Obama, son yıllarda Türkiye ve Amerika arasında pek çok alanda sorunların olduğunu belirtmiştir. Özellikle, İslam inancın yoğun olduğu ülkelerde sorunların meydana geldiğini açıklamıştır. Bu kapsamda, Amerika'nın hiçbir zaman İslam ile savaş halinde olmadığını ve asla olmayacağını vurgulamıştır. Özellikle, İslam dünyasında ortak hedeflere yönelik neler yapılabileceği yönünde çalışmaları olduğunu belirtmiştir (NTV, 6 Nisan 2009).

Obama'nın TBMM'de yaptığı konuşmada yumuşak güce ne kadar önem verdiği anlaşılmaktadır. Birçok konuda Türkiye ile ortak hareket edebileceklerini belirtmesi ilişkilerin iyileşmesi açısından önem taşımaktadır. Obama'nın yapmış olduğu açıklama ile birlikte, Türkiye - Amerika ilişkilerinin iyileşebileceği inancı doğmuştur.

2.6. Kahire Konuşması

Barack Obama'nın Haziran 2009'da Kahire ziyaretinde yapmış olduğu konuşma büyük önem taşımaktadır. Obama, Amerika ile Müslümanlar arasında bir gerginlik döneminde bir araya geldiğini ve bu gerilimin nedeni olarak tarihsel sebepleri sıralayarak günümüz politikalarından kaynaklı olmadığını belirtmiştir. Tarihsel sebepler doğrultusunda sömürge dönemine, Soğuk Savaş dönemine ve küreselleşmeye vurgu yaparak bu olguların İslam dünyasının Batı'yı düşman gibi görmesine sebep olduğuna değinmiştir. Bu durumda her iki taraf arasında korku ve güvensizliğin doğmasına sebep olduğunu fakat artık yeni bir başlangıç yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda, Amerika ve İslam'ın birbirine karşı çıkan değil örtüşen ilişkiler içerisinde olması gerektiğini ve beraber saygı ve güven çerçevesinde yeni bir başlangıç yapmak için burada olduğunu açıklamıştır. Bu değişimin hemen gerçekleşmeyeceğini dile getirmiş ve bunun için kalplerimizden geçeni kapalı kapılar ardında değil de açık bir şekilde konuşulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda, Kuran-ı Kerim'den örnek vererek "Allah nezdinde her zaman doğruyu söyleyiniz" diyerek bugün burada bunu yapmaya çalışacağını belirtmiştir.

Obama, ilk konu olarak aşırı güçlerden bahsetmiştir. Ankara'da yapmış olduğu konuşmasına vurgu yaparak Amerika'nın asla İslam ile savaş halinde olmadığını altını çizmiştir. Fakat şiddet yanlısı aşırı güçlere istikrarlı bir şekilde karşı çıkacağını açıklamıştır. Bu doğrultuda, Afganistan'daki durumu örnek göstererek birlikte çalışmanın ihtiyacından bahsetmiştir. Amerika'nın Afganistan'a müdahalesinin kendi seçimi olmadığını bunun gerekli olduğunu ve El Kaide'nin 11 Eylül olaylarında yaklaşık 3000 kişinin ölümüne sebep olduğunu açıklamıştır. Amerika'nın Afganistan'da askerlerini tutmak istemediğini ve bu çatışmanın ekonomik olarak çok yük getirdiğini belirtmiştir. Obama, Amerika'nın Afganistan ve Pakistan'dan ancak bu ülkelerdeki terör olaylarının bitmesi halinde çıkacağını altını çizmiştir. Afganistan ve Pakistan'daki

sorunların sadece askeri güçle çözülemeyeceğini bu sebeple de Pakistan ve Afganistan'ın gelişimi için ekonomik yardımlar yapılacağını açıklamıştır.

Obama ikinci olarak, Irak konusuna değinmiştir. Irak savaşının Afganistan savaşının aksine Amerika'nın seçtiği bir savaş olduğunu söylemiştir. Irak savaşı hakkında pek çok farklı görüşün çıktığını dile getirmiştir. Obama, bugün Amerika'nın Irak için iki sorumluluğu olduğunu açıklamıştır. Bunları: Irak'ı daha iyi bir geleceğe taşımak ve Irak'ı, Iraklılara bırakmak olarak sıralamıştır.

Obama üçüncü konu olarak, İsrail-Filistin sorununda bahsetmiştir. Obama, İsrail ile Amerika arasındaki güçlü bağlara dikkat çekerken aynı zamanda Filistin halkının da kendilerine vatan elde edebilmek için çektiği eziyetlerin inkar edilemez olduğunu belirtmiştir. Amerika'nın Filistin için kendi devletlerine sahip olma konusundaki meşru emellerine sırt çevirmeyeceklerini açıklamıştır. İki tarafında suçu birbirileri üzerinde araması yerine tek çözüm yolu olarak Filistin ve İsraililerin barış ve güven içinde yaşayabilecekleri iki devlet fikrini savunmuştur. Filistin halkının şiddet eylemlerini bırakması gerektiğini bunun yerine halkının ihtiyaçlarına hizmet edecek kurumlar geliştirmesini, Hamas'ın şiddeti durdurmasını, geçmişte yapılan antlaşmalara uymalarını ve İsrail'in mevcudiyet hakkını tanınamalarına son vermeleri gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda İsrail'in de, Filistin'in mevcudiyetini kabul etmesi gerektiğini vurgulamıştır. İsrail'in yeni yerleşim yerleri inşasının meşruiyetinin kabul edilemeyeceği ve bu yerleşim yerlerinin durdurulmasının zamanının geldiğini dile getirmiştir. İsrail'in Filistin halkının yaşayabilmeleri, çalışabilmeleri toplumlarını geliştirebilmeleri için somut adımlar atması gerektiğini belirtmiştir (NTV, 4 Haziran 2009).

Obama dördüncü konu olarak, nükleer silah kaynaklı İran ve Amerika arasındaki gerginliğe değinmiştir. Amerika'nın İran'la problemleri geçmişinden bahsetmiştir. Fakat Amerika'nın İran'ın liderlerine ve halkına doğru bir adım atmak için hazır olduğunu açıkça ifade etmiştir. İki ülke arasında pek çok konuda müzakereler olacağını fakat Amerika'nın önkoşul öne sürmeden ileri adım atmaya hazır olduğunu açıklamıştır.

Obama beşinci konu olarak, demokrasi kavramına değinmiştir. Obama, Irak'taki savaşı örnek göstermiş ve herhangi bir ülke başka bir ülkeye neye sahip olması gerektiğini zorla dayatamaz demiştir. Hukukun üstünlüğü, kendi fikrini söyleyebilme, adalet

önünde herkesin eşit olması gibi ideallerin sadece Amerika'ya özgü olamayacağını belirterek bu ideallerin her yerde destekleneceğini vurgulamıştır.

Obama altıncı konu olarak, dinsel özgürlükleri ele almıştır. İslam'ın hoşgörü konusunda son derece gurur verici bir geleneğe sahip olduğundan bahsetmiştir. İnsanların kendi inancını seçme, hayata geçirme özgürlüğüne sahip olması gerektiğini fakat günümüzde buna karşı çıkıldığını söylemiştir. Oysa, dinsel çeşitliliğin zenginliğinin mutlaka desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda Irak'taki, Sünni ve Şii bölümlerinin nasıl trajik sona yol açtığının örneğini vermiştir.

Obama konuşmasının sonunda, Müslüman olan veya olmayan pek çok insanın İslam dünyasıyla ortak ve yeni ilişkilere sahip olup olamayacağımız konusunda farklı görüşlere sahip olduğunu bildiğini söylemiştir. Bazılarının Müslüman ve Batı dünyası arasındaki bölünmeleri daha da güçlendirme taraftarı olduğunu belirterek bu yöndeki ilerlemelerin önünde durmak istediklerini belirtmiştir. Fakat geçmişe takılı kalmamamız gerektiğini vurgulamış, bu kapsamda yeniden ilişkilerin geliştirebilmesi için özellikle gençlere seslenmiştir. Sözlerine Kuran'dan "İnsanoğlu! Biz seni erkek ve kadın olarak yarattık ve sizleri uluslara ve kabilelere ayırdık ki tanışabilesiniz", Tevrat'tan "tek amacının barışı teşvik etmek olduğunu", İncil'den de "barışı yapanlar kutsanmıştır çünkü ancak onlara Tanrı'nın oğlu denecektir" örneklerini vererek konuşmasını sonlandırmıştır (NTV, 4 Haziran 2009).

Obama'nın Kahire ve Türkiye'de yapmış olduğu konuşmalar, Bush döneminden farklı bir strateji izleyeceği izlenimini doğurmuştur. Obama burada yaptığı konuşmalarda, özellikle Irak ve Afganistan'da demokratikleştirme ve özgürleştirme yerine ekonomik kalkınmaya önem vereceğini vurgulamıştır.

Obama döneminde uygulanacak olan kamu diplomasi ile ilgili olarak fikir veren ilk belge, Şubat 2009'da "The Elements of Smart Power: Re-inventing Public" diplomasi konulu konferansın sonunda yayımlanan "The White Oak Recommendations" adlı başlıklı tavsiye metnidir. Bu metine göre, Amerikan değerlerinin, inançlarının ve politikalarının çok iyi anlaşılabilmesi için diğer ülkelerin liderlerini anlamaya, kendi yanına çekmeye, bilgilendirmeye dayalı çok aşamalı bir çalışma yürütülmesi gerekmektedir. Bunun en belirgin örneği, Obama'nın Kahire'de yaptığı konuşma olmuştur (Akçadağ, 29 Haziran 2010.)

Sonuç olarak, Obama'nın Kahire'de ve Ankara'da yaptığı konuşmalar uluslararası siyasette yeni bir dönemin habercisi olarak değerlendirilmiştir. Obama yumuşak güç politikalarını devreye sokarak Amerika'nın imajını düzeltme girişimlerinde bulunmuştur. Obama'nın genel olarak hem Ankara hem de Kahire'de yaptığı konuşmalarda vermek istediği mesaj, Amerika'nın İslam ile düşman halinde olmadığıdır. Kendisini İslam'a yönelik basmakalıp ön yargılarla savaşmaya gönüllü biri olarak tanımlamış bu durum da İslam dünyasını ilk etapta etkilemiştir. Aynı zamanda Obama, ilk röportajını Suudi Kanalı olan El-Arabiya'ya vermiştir. Bu röportajda, kendisinin Hıristiyan fakat aile üyelerinin çoğunun Müslüman olduğunu söylemesi, Amerika'nın İslam ile hiçbir düşmanlığının olmadığını, İsrail ve Filistin sorununda her iki tarafı da dinleyeceğini belirtmesi İslam dünyasında umutların yeşermesine yol açmıştır (Öztürk, 2010).

2.7. Obama'nın Birinci Dönem Afganistan Politikası

Obama başkanlık dönemi öncesinde dahi Afganistan'daki savaşın sürdürülmesi yönünde kararlıydı. Çünkü Obama'nın genel kanaatine göre, 11 Eylül saldırılarının failleri olan El Kaide terör gruplarının ve geleceğe yönelik benzer planlamalarda bulunan diğer terör gruplarının ellerinden, terör yapma eylemi alınıncaya kadar Amerikan askerleri Afganistan'da bulunmalıdır.

Obama göreve gelir gelmez Taliban tarafından başlatılıp, El Kaide örgütü tarafından desteklenen buradaki isyana katılmak amacıyla gelen yabancı savaşçıların engellenmesi için 17.000 ilave asker gönderilmesi kararını imzalamıştır. Obama, bu kararı Irak'taki Amerikan askerlerini geri çekme işlemiyle gerçekleştirmeyi düşünmüş ve üst düzey askeri komutanlarını yeni bir asker talebiyle kendisine gelmemeleri için uyarmıştır (Demirtepe, 2009: 57 - 58).

Obama başkanlığının üçüncü haftasında, bir çalışma grubu oluşturulmasını ve Mart 2009 tarihine kadar Afganistan ile ilgili bir rapor hazırlanmasını istemiştir. Bu raporda beş hedef üzerine yoğunlaşmıştır. Hedefler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Afganistan ve özellikle Pakistan'da bulunan terör örgütlerinin kapasitelerini ortadan kaldırarak, uluslararası terör eylemlerinde bulunmalarını engellemek,

2. Afganistan’da Amerikan desteğini azaltmak ve bu doğrultuda Afgan güvenlik güçlerinin terörizm ve ayaklanma ile mücadele edebilecek bir güce erişirme,
3. Afgan Hükümetinin iç güvenliğini sağlaması için merkezi otoritenin sağlamlaştırılması,
4. Pakistan Hükümeti’ne ekonomik yardım yapılması,
5. Afganistan ve Pakistan için uluslararası toplumun desteğinin sağlanmasını amaçlamak ve Birleşmiş Milletlerin önemli liderlik rolünde bulunmasını sağlamak (The New York Times, 27 Mart 2009).

Obama yönetimi bu çalışmalar üzerinden 27 Mart 2009 tarihinde Amerika’nın Afganistan harekat politikasını Amerikan Harp Okulunda “Afpak”⁴ olarak açıklamıştır. Bu politikanın merkezinde, Afganistan’ı istikrara kavuşturma ve demokratikleştirme amacı vardır. Bu amaç için askeri müdahalelerden daha çok yumuşak güce odaklanmak gerektiği kabul edilmiştir. Bu noktada Obama yönetiminin Afganistan politikası Bush yönetiminden ayrılmaktadır. Obama’ya göre, Bush döneminde yürütülen politikalar sebebiyle Afganistan çıkmaz bir duruma sürüklenmiştir. Amerika’nın bu çıkmaz durumu ortadan kaldırabilmesi için merkezi hükümeti güçlendirmesi gerekmektedir. Obama, eğer bu durum sağlanamazsa ülkede terör gruplarının tekrar ortaya çıkması söz konusu olabilir düşüncesini benimsemiştir. Bu doğrultuda Obama yönetimi, “istikrar getirici” bir yol belirlemiştir. Amerika’nın Afpak politikası ile ulaşmak istediği amaç, uluslararası toplumda Afganistan’ın egemen ve toprak bütünlüğünün yerine getirildiği ve bu anlamda müdahalenin başarıya ulaştığı izlenimi vermektir. Ayrıca bu stratejide, Şubat ayında açıklanan 17 bin kişilik kuvvete 4 bin kişilik takviyede bulunulmasını öncelik olarak belirlenmiştir (Acet ve Doğan, 2017: 68).

Obama’nın açıkladığı bu yeni strateji tartışmalara sebep olmuştur. Afganistan ve Pentagonda’ki üst düzey askeri yetkililer, Afganistan’a gönderilen kuvvetleri yetersiz bulması sebebiyle hayal kırıklığına uğramışlardır. Irak savaşında elde edilen deneyimlerle oluşturulmuş ve 2007 yılında yürürlüğe girmiş olan Ayaklanmalara Karşı Koyma Talimnamesi (US Army Field Manual 3-24 Marine Corps Warfighting Publication 3-33.5) ‘ne göre: ayaklanmaların yaşandığı ülkelerde istikrarı temin etmek için temel ölçüt, bin kişilik nüfusa 20-25 arası asker gerektiğidir. Afganistan için gerekli

---

⁴ Obama Döneminde Amerika’nın Afganistan ve Pakistan’a Yönelik Dış Politikası.

olan asker sayısı 600 bine yakın bir rakamdır. Fakat bu sayının Amerika ve diğer ülkeler tarafından sağlanması mümkün değildir. Afganistan'ın her bölgesinde ayaklanmalar olmadığı, daha çok güney ve doğu bölgelerinde olduğu için, bu bölgeler merkez yapılarak yürütülecek hareket planı için gerekli asker sayısı 188-235 bin arasındadır. Bu tartışmalar olurken Amerika'nın ve NATO'nun Afganistan'da asker sayısı 61.300'dür (Erol ve Bingöl, 2012: 176 - 177).

Amerika'nın Afganistan Operasyonunu yöneten General Stanley McChrystal gönderdiği raporda Obama'yı, durumun ciddi olduğunu ve eğer kendisine daha fazla güçlü bir karşı direniş stratejisi sağlanmazsa Afganistan'daki savaşın çok büyük ihtimalle kaybedilebileceği konusunda uyarmıştır (Schmitt ve Shanker, 20 Eylül 2009).

Obama 1 Aralık 2009 tarihinde Afganistan stratejisi ile ilgili olarak yapmış olduğu açıklamada, Afganistan'a 30.000 asker göndereceğini ve 2011 yılından itibaren Amerikan askerlerinin bu ülkeden çekileceğini açıklamıştır. Böylelikle bu dönemde, Amerika'nın Afganistan'daki asker sayısı 100 bini bulmuştur. Ayrıca Obama, NATO ülkelerini ve diğer müttefiklerini de Afganistan savaş yükünü paylaşmak için ek asker göndermeye çağırmıştır (BBC, 3 Aralık 2009).

Başkan Obama burada yapmış olduğu konuşmada, kapasitesi yeterli düzeye ulaşmış ve eğitimi tamamlanmış Afganistan ordusuna sorumluluğu bırakıp, Afganistan'dan çekilme üzerine çok durmuştur. Bunun iki sebebi vardır. İlk olarak, Obama yönetimi göreve geldiğinde Amerika'da ve uluslararası dünyada çok ağır bir ekonomik kriz mevcuttu. Bu doğrultuda Obama, Afganistan Operasyonu'nun Amerikan bütçesine olan yükünü hafifletmek için bu ülkeden çekilmek istemiştir. İkinci sebebi ise, Obama'nın 2012'de yapılacak olan başkanlık seçimlerinde elini güçlendirme isteği olmuştur. Obama'nın sunmuş olduğu takvim zamanında uygulanırsa 2011 yılı itibariyle Amerika, Irak ve Afganistan'dan çekilmiş olacak ve Obama vaatlerini gerçekleştirmiş olacaktır (Doğan, 5 Aralık 2019). Amerika, Afganistan işgalinin başarısını El Kaide örgütünü etkisiz hale getirmek ve Usame Bin Ladin'in yakalanması üzerine planladığı için bu ülkeyi terk etmemiştir (Yalçın, 2015: 59). Bu kapsamda Obama yönetimi, 2009 yılı Haziran ayında Bin Ladin'in yerini saptamak amacıyla CIA direktörü Leon Panetta'dan ayrıntılı bir operasyon planı istemiştir. Ağustos 2010 yılında Penatta iyi haberler ile Beyaz Saray'a dönmüştür. CIA analistler, 30'lu yaşlarda Abu Ahmed el- Kuveyt isimli

bir adam olan Ladin'in özel ulaşının tarifine uyan Pakistan'lı bir şoförü tespit edip yerini belirlemiştir. şoför, Amerikan ajanlarını Pakistan'ın Abbottabad şehrine, ciddi ölçüde sağlamlaştırılmış bir yerleşim kompleksine götürmüştür. Amerikalı yetkililer bu kompleksin sadece özel ulaklar tarafından ziyaret edilmesini, burada hiçbir şekilde telefon, internete bağlantısının olmayışını ve burada yaşayan kişilerin kendi çöplerini sokağa bırakmaktansa yakmalarını tuhaf karşılamışlardır. Havadan çekilen fotoğraflar ile Bin Ladin olduğu tahmin edilen, avluda çok nadir yürüyüşler yapan ama burayı asla terk etmeyen bir yerleşimcinin görüntüleri ele geçirilmiştir. Obama'nın terörle mücadele danışmanı John Brennan ,“verilerin sorgulanması, bu sorgu ile Bin Ladin'in orada olduğu teorisinin çürütölüp çürütölmeyeceğini görmek için” çalışmalara başlandığını söylemiştir (Schmidle, 8 Ağustos 2011). Yapılan uzun çalışmalar neticesinde, Amerikan özel kuvvetleri 1-2 Mayıs 2012 gecesinde hava saldırısı ile Usame Bin Ladin'i öldürmüştür (Internainal Business Times, 16 şubat 2015).

Bin Ladin'in ölüm haberi dünyanın pek çok bölgesinde sevinçle karşılanırken, Amerikalı liderler birçok soru ile karşı karşıya kalmıştır. Bin Ladin'in ölümü sonrası Amerika şiddetli bir misilleme ile terör saldırısıyla karşılaşacak mıydı? Bu sebeple Amerika, El Kaide örgütünün 2011 yılı Ağustos ayında insansız uçak grubunun hareket planlayıcısı Atiye Abdölr Rahman'ı bombalayarak öldürmüştür. Aynı zamanda Amerika, El Kaide'nin Yemen şubesinde etkili bir rolü olan Enver El Evlaki'yi öldürerek etkisiz hale getirmiştir. Obama yine de El Kaide ve diğer terör gruplarına karşı mücadelenin süresiz bir biçimde devam etmesi gerektiğinin bilincinde olmuştur. 2011 yılı Haziran tarihli bir raporda Obama, Amerika'nın El Kaide ile hala savaşta olduğunu ve terörle mücadelenin Amerikan dış politikasının en önemli bölümünü oluşturduğunu vurgulamıştır.

2.8. Arap Baharı ve Obama Politikası

Arap Baharı olarak adlandırılan bu süreç, ilk olarak 18 Aralık 2010'da Tunus'ta ortaya çıkmış ve daha sonra domino etkisi yaratarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki diğer ölkelere yayılmıştır. Arap Baharı, bu ölkelerde yaşayan halkların ekonomik, sosyal ve siyasi talepleri sonucunda meydana gelen bölgesel ve küresel anlamda bir değişim süreci olmuştur. Bu süreci yaşayan topluluklar ve değişim sancılarının yaşandığı ölkelerdeki devlet yöneticileri ciddi bir sınavla karşı karşıya kalmıştır. Bu ölkelerin

genelde otoriter rejimler tarafından yönetilmesi ve aynı zamanda ekonomik, sosyal sorunların çözümüne yönelik siyasal mekanizmanın ilgisizliği birikmiş bir öfke patlamasına sebep olmuştur (Karagül, 2017: 278).

Arap Baharı hemen hemen her ülkede başka sebeplerden kaynaklanmıştır. Arap Baharı'nın oluşmasının ekonomik sebepleri arasında, 2008 yılında yaşanan kriz oldukça etkili olmuştur. Bu krizle birlikte, dar gelirli kesimler daha fazla yoksullaşmış ve bu durum Arap Baharı sürecini tetiklemiştir. Diğer yandan, Arap Baharını yaşayan ülkelerde gelir dağılım seviyesindeki eşitsizliklerin yüksek seyretmesi bölgedeki ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum dolayısıyla işsizliğe, yoksulluğa ve bölgedeki çatışmaların artmasına neden olmuştur. Diğer ekonomik sebepler: özel sektörün devlet tarafından korunması, yatırım ortamının bulunmaması, ekonomik teşviklerin hayata geçirilememesi ve emek yoğun üretimin gelişmemesi olarak özetlenebilir (Çendek ve Örki, 2019: 44 - 45). Ayrıca eğitilmiş genç nüfus için uygun iş olanaklarının olmayışı, ücret ve çalışma koşullarının giderek kötüleşmesi, bölge hükümetlerinin refah devlet politikalarını giderek zayıflaması ve buna paralel olarak yaşam standartlarının giderek kötüleşmesi diğer sebepler arasındadır (Öztürkler, 2014: 12).

Tablo 3: Arap Baharı'nın Yaşandığı Ülkelerde İşsizlik ve Yoksulluk Oranları (2011-%)

Ülke	İşsizlik Oranı	Yoksulluk Sınırının Altında Yaşayan Nüfusun Oranı
Tunus	18	3.8
Mısır	12.2	20
Libya	30	33
Suriye	12.3	11.9
Yemen	35	45.8
Bahreyn	15	MD

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanından derlenmiştir: <http://databank.worldbank.org>.

MD: Verinin mevcut olmadığı anlamına gelmektedir

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere işsizlik rakamları değerlendirmeleri doğrulamaktadır. İşsizlik oranlarının çok büyük olması bu ülkelerdeki yoksulluğu da açıklamaktadır. İşsizlik aynı zaman da gelir dağılımını da yansıtmaktadır.

Tablo 4: Arap Baharı'nı Yaşayan Ülkelerde Gelir Dağılımı

Ülke	En düşük %10	En yüksek %
Tunus	2.3	31.5
Mısır	2.9	27.6
Libya	MD	MD
Suriye	MD	MD
Yemen	2.9	30.8
Bahreyn	MD	MD

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanlarından Derlenmiştir. : <http://databank.worldbank.org>.

MD: Verinin mevcut olmadığını anlamına gelmektedir.

Yukarıdaki tabloda Arap Baharını açıklamada büyük katkı sağlamaktadır. Bahreyn, Libya ve Suriye’de veriler mevcut değildir. Arap Baharı’nın yaşandığı ülkelerdeki var olan mevcut gelir dağılımı her türlü toplumda toplumsal kalkışmayı tetikleyecek ölçüde bozuktur.

Arap Baharı’nın başlamasında etkili olan diğer faktörler: bu bölgedeki eğitim oranının düşük olması, demokratik olmayan yönetimlerin tüm gücü elinde bulundurması, iktidarın çok fazla güçlenip ekonomik, politik ve sosyal adaletsizliklere sebep olması, rüşvet, adam kayırmacılık, insan hakları, demokrasi ve özgürlüklerdeki temel eksikliklere kadar geniş bir takım unsurlar toplumda huzursuzlukların çıkmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla bu ülkelerdeki halkların amacı despot yönetimlerin devrilmesi olmuştur (Çendek ve Örki, 2019: 45).

Obama, 2010 yılı Ağustos ayında üst düzey danışmanlarına “Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da Siyasi Reform” başlıklı beş sayfalık bir pusulayla Arap Baharını önceden göstermiştir. Obama, “Bölgenin rejimlerine yönelik artan memnuniyetsizlik bulgularını” detaylı olarak vermiş ve eğer ülke içerisindeki muhalif hareketler bu şekilde devam ederse, hedeflenen rejimlerin ülke içerisindeki muhalif hareketleri yönetmek için reform yerine baskıyı tercih edeceklerini bildirmiştir. Ayrıca Obama, Amerika’nın politikaları bu ülkelerdeki baskıcı rejimleri destekliyor ve vatandaşların taleplerini görmezden geliyor şeklinde algılanırsa, bölgesel ve uluslararası imajının büyük ölçüde zarar göreceği konusunda uyarılarda bulunmuştur (Hook ve Spanier, 2018: 353).

Obama, 19 Mayıs 2011 tarihinde kamuoyuna ABD’nin Arap Baharı konusunda izleyeceği dış politikası hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Bu doğrultuda,

eylemcilere karşı yönetimlerin şiddet kullanmasını tasvip etmediklerini, ABD olarak buradaki değişim hareketlerine destek vereceklerini vurgulamıştır. Obama, Kahire’de yapığı konuşmayı hatırlatmış ve devletlerin istikrarı gibi bireylerin de geleceklerini tayin etme hakkını öncelik olarak belirlediklerini açıklamıştır. Bu bağlamda, bölgedeki statükonun artık devam ettirilemeyeceğini belirtmiştir. Fakat Obama bu dönemde, Arap Baharı ile ilgili sadece proje sunmuş ve açıklanan çalışmaları bir sonuca bağlamamıştır. Bu durum Obama’ya getirilen eleştirilerin başında gelmiştir. Obama hem bu açıklamaları yapmakta geç kalmış hem de gelişmeler karşısında geç politika üretmiştir (Yaşar, 23 Mayıs 2011).

Obama yönetimi her iki döneminde de, Arap Baharı süreci boyunca doğrudan bir müdahaleden kaçınmış ve genel anlamda bekle gör ve geriden liderlik pozisyonunu almayı tercih etmiştir.

Obama’nın Arap Baharını yönetme süreci ülkeden ülke’ye değişmiştir. Bu durum bir takım eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Özellikle, Arap Baharı sonrası Mısır’da yapılan karşı devrim sürecindeki kafa karışıklığı, Suriye’de iç savaşa dönüşen rejim karşıtı hareketlerin desteklenmesindeki ve Libya’da insani müdahale sonrası oluşan izolasyonist siyaset Obama’nın vurgulamış olduğu demokratik söylemi oldukça zedeleyen gelişmeler olarak adlandırılmıştır. Bu doğrultuda, Ortadoğu örneği üzerinden hareketle, Amerikan dış politikasında demokrasi söylemi ve bu söylemleri destekleyecek uygulamalar arasındaki mesafe oldukça açılmıştır. Obama dönemindeki demokratik vurguya karşı, Arap Bahar’ı süreci ve sonrasındaki dönemde, söylem ve uygulama arasında ciddi gerilimlerin yaşandığına şahitlik edilmiştir. Bunun sonucu olarak, Amerikan politikasında kurucu değerler üzerinden anılan demokratikleşme retoriğinin Obama döneminde uygulamaya geçmediği görülmüştür (Özşahin, 2016: 70 - 77).

Obama başkanlığının ilk yıllarında, Ankara’da ve Kahire’de yaptığı konuşmalarda demokrasi kavramının zorla bir ülkeye getirilemeyeceğini söylemiş ve demokrasi tanımını yaparak pozisyonunu netleştirmiştir. Fakat daha sonra Obama’nın Kahire’de yaptığı konuşmalar İslam dünyası tarafından dirençle karşılanmıştır. Bu sebeple Obama, İslam dünyası ile barışma politikaları yerine realist politikaları tercih etmiştir (Duran vd. 2012: 29 - 30). Bu doğrultuda Obama Yönetimi, toplumsal hareketleri desteklerken

bölgedeki müttefiklerini korumayı amaçlamıştır. Bunun sonucunda Obama, Mısır'da Mübarek rejiminin devrilmesini desteklerken, yine aynı ülkede seçilmiş bir hükümetin darbe ile devrilmesine sessiz kalmış hatta üstü örtülü bir şekilde onay vermiştir. Yine Tunus ve Libya'da dönüşümleri desteklerken, Bahreyn'de muhalefete sessiz kalmıştır (Aras, 2014: 42).

2.8.1. Tunus

1987 yılında iktidara gelen Zeynel Abidin, Tunus'ta sistematik olarak muhalefeti bastırma politikaları uygulamıştır. Bu durumun sonucu olarak, toplumda Zeynel Abidin karşıtı bir muhalefet meydana gelmiştir. Diğer yandan, ülkenin güney ve doğu vilayetleri ile Akdeniz kıyısındaki yerleşim birimleri arasında ekonomik gelişmişlik farkı gerilimlerin artmasının sebeplerinden biri olmuştur. Nitekim, 17 Aralık 2010'da Sidi Bouzid'de yerel polisin baskıları neticesinde bir kişinin kendisini yakması bireysel olarak algılanmamış, tıpkı Gafsa'daki olaylar gibi bölgesel bir isyan hareketine dönüşmüştür (Ayhan, 2012: 75). Ayrıca bu dönemde de işsizlik, yoksulluk, otoriter rejim anlayışının devam etmesi halkın genelinde hoşnutsuzlukların sürmesine sebep vermiştir (Efegil, 2013: 13). Ülkede böylesi bir ortam mevcutken devrimi başlatan hareket, Sidi Bu Zeyd şehrinde 17 Aralık 2010'da seyyar satıcılık yaparak geçimini sağlayan 26 yaşındaki Muhammed Buazizi'nin tezgahına el konulması üzerine kendisini ateşe vermesiyle başlamıştır. Bu olay sonrasında tepkiler çığ gibi büyümüş ve başkent Tunus'a kadar yayılmıştır. Gelişmeler üzerine Ali, Buazizi'yi hastaneye ziyarete gitmiştir. Fakat bu ziyaret senelerce baskı altında tutulan muhaliflerin ve yoksul halkın sokaklara dökülmesini önleyememiştir. 4 Ocak 2011'de Buazizi'nin hayatını kaybetmesi ile gösteriler artmış ve farklı kesimlerden birçok insan sokaklara dökülmüştür.

Bunun üzerine Bin Ali yönetimi, orduyu göreve çağırmış fakat ordu kendi halkına silah doğrultmayı reddettiği için bu çağrıya uymamıştır. Tunus halkının kararlılığı ve ordunun halka silah doğrultmayı reddetmesi sonucunda, 14 Ocak 2011'de Bin Ali ülkeyi terk edip, Suudi Arabistan'a gitmiştir. Tunus halkının bu kararlı tutumu Ortadoğu'da yeni bir sürecin başlamasına öncülük etmiştir (Telci, 2015: 281 - 282).

Tunus'ta başlayan gösteriler giderek şiddetini artırırken, Obama yönetimi ayaklanmalarının son aşamasına kadar bir tepkide bulunmamıştır. Gösterilere yönelik

ilk açıklama, 7 Ocak 2011'de Dış işleri Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Bu açıklamada, Amerika'nın her iki tarafa da itidal çağrısında bulunduğu ve bu konu hakkındaki görüşlerini Tunus yönetimine iletiildiği belirtilmiştir. Obama ise konu hakkındaki görüşlerini Bin Ali, Tunus'u terk ettikten sonra açıklamıştır. Obama'nın Tunus halkının cesaretini öven, Tunus yönetimine insan haklarına saygılı olmasını belirten ve gelecekte seçimlerin adil ve demokratik olmasını vurgulayan açıklaması oldukça geç yapılmıştır. Kısacası Obama, İslami terör örgütlerini bastıran ve İsrail ile iyi geçinen bölgedeki müttefiki Bin Ali rejiminin değişmesine rıza göstermesi çok kolay olmamıştır (Telatar, 2012: 59).

Tunus'ta gösterilerin ardından el-Nahda hükümeti seçimleri kazanarak iktidara gelmiştir. Ülkenin yeniden yapılanması için bazı adımlar atılmıştır. Genel seçimler yapılmış ve hükümet kurulmuştur. Yeni hükümette bazı görüş farklılıkları ortaya çıkmış (Efegil, 2013: 13) fakat Nahda'nın uzlaşmacı tutumu ile ülkede devrim sonrası yaşanabilecek kırılmaların önüne geçilmiştir

Amerika'nın Arap Baharı sonrası Tunus politikası, diğer ülkelere nazaran farklılık göstermiştir. Amerika bu ülkede müdahaleci olmayı değil, bekle gör pozisyonunu almayı tercih etmiştir. Bunda Amerika'nın Tunus siyasetine müdahil olabilme kapasitesinin sınırlı oluşu da etkili olmuştur. Ayrıca Amerika, Tunus'taki oluşan durumun çıkarlarına doğrudan çatışmadığını gördüğünde ülke siyasetine olumsuz bir müdahalede bulunmamıştır. Kısacası Amerika, Tunus'ta isteyerek veya istemeyerek geçiş sürecine destek vermiştir (Telci, 2015: 282 - 284).

Tunus bölge ülkeleriyle karşılaştırıldığında istikrarlı bir demokrasiye geçiş için en iyi ihtimal içeren ülke olmuştur. Bu durum Tunus ve Amerika arasında 2012'den sonra da yoğun güvenlik işbirliğinin devam etmesini sağlamıştır. Bu işbirliğinin kapsamı terörle mücadele, istihbarat sağlama ve sınırların daha güvenli hale getirilmesi olarak belirlenmiştir. Barack Obama'nın 2015 yılında yaptığı konuşmada, Amerika ve Tunus'un yakın ittifak içerisinde bulunacağını belirtmiştir. Bu kapsamda, 2015 yılında ABD-Tunus Ortak Ekonomik Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonda iki ülke arasında stratejik diyalog ve ortak askeri işbirliğini geliştirilmesi amaçlanmıştır 2016 yılına gelindiğinde Tunus, Amerika'dan 150 milyon dolar hibe ve kredi desteği almıştır (Ayhan, 2012: 127).

2.8.2. Mısır

1981’de iktidara gelen Hüsnü Mübarek Mısır’ı, Amerika ve İsrail yörüngesinden çıkarmamak için oldukça çaba sarf etmiştir. Mısır, İsrail’den sonra Amerika’dan en fazla destek gören ülke olmuştur. Bu durum, Mısır’ın hem iç hem dış politikada İsrail ve Amerika çıkarlarına öncelik vermesine sebebiyet vermiştir. Uygulanan bu politikalar Mısır milliyetçileri başta olmak üzere pek çok kesimin tepkisini çekmiştir. Artan tepkiler üzerine Mübarek bir takım düzenlemeler yapmak istemiştir. Mübarek, 2005 yılında anayasanın 76. Maddesini değiştirerek çok adaylı sürecini başlatmıştır. 7 Ekim 2005 tarihinde yapılan seçimlere Mübarek dışında altı aday daha katılmıştır. 9 Eylül tarihinde seçim sonuçları açıklanmış ve Mübarek oyların %88.7’sini alarak yeniden altı yıllığına Cumhurbaşkanı olmuştur. Fakat sadece alınan oyla değil seçim sürecinde yapılan uygulamalar da Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ileri sürüldüğü gibi demokratik olmadığını göstermiştir (Ayhan, 2011: 19 - 20).

2005 seçimleri sonrasında muhalefet hareketleri artmıştır. Bunda Mübarek rejiminin takip ettiği dış politikasının etkisi oldukça fazla olmuştur. Örneğin, 2006 yılında Filistin’de Hamas’ın kazanmış olduğu seçim zaferinin ardından, Mübarek İsrail yanlısı bir tutum sergileyerek, İsrail’in Gazze işgaline sessiz kalmış ve 2008-2009 yıllarında Filistin için ambargonun çıkış yolu sayılan Refah sınırını kapatmıştır. Bu durum Mısır hakkında infial oluşturmuştur (Canbeci, 2013: 159). Fakat halkın tepkilerini sadece dış politika ile değerlendirmek doğru olmayacaktır. Mübarek döneminde devam eden ekonomik sorunlar, baskı ortamı, olağanüstü hal idaresi, anti demokratik işleyiş ve aşırı güçlenmiş güvenlik güçlerinin eylemleri muhalefeti tetikleyen iç dinamikler olmuştur. Ayrıca Mübarek’in saltanat politikası da, tepkilerin yükselmesine sebep vermiştir. Nitekim 2011 yılının başına kadar Mübarek Başbakan Yardımcısı atamamış bu durum Mısır halkı tarafından oğul Cemal Mübarek’in son anda Başkan Yardımcılığına getirileceği sonra da Mısır Devlet Başkanı yapılacağı söylentilerinin yayılmasına neden olmuştur (Canbeci, 2013: 159).

2008 yılının başında Mısır’da hükümetin ekmek ve diğer gıda fiyatlarını arttırması, bu alanda yaptığı devlet desteklerini azaltma kararı halk tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştır. Ülkede ekonomik sıkıntıların devam etmesiyle birlikte, işçiler greve gideceklerini duyurmuşlardır. Bu haberi değerlendirmek isteyen başını Ahmed Maher

ve Israa Abdel Fattah'ın başını çektiği kişiler bir facebook grubu kurma kararı almıştır. İkili ilk faaliyet olarak 23 Mart'ta "6 Nisan Gençlik Hareketi" grubunu kurmuş ve o gece facebook üzerinden 300 kişiye davetiye göndermişlerdir. Ertesi sabah grubun sayısı 3000'i bulmuş ve 6 Nisan'a gelindiğinde üye sayısı 70.000'i aşmıştı. İlk eylem planı 6 Nisan 2008 yılında gerçekleşmiştir. Fakat bu gösteriler polis tarafından şiddet yoluyla bastırılmıştır. Çıkan çatışmada en az 3 kişi hayatını kaybederken onlarca kişi de yaralanmıştır (Telci, 2013: 100 - 101).

Artan muhalif hareketler Mübarek rejimini tedirgin etmiş ve bu sanal grubun liderleri Mübarek güçleri tarafından tutuklanmıştır. 2009 yılında grubun paylaşım siteleri kapatılmış ve 2010 yılında grubun temsilcileri tutuklanmıştır. Bu muhalif grup, Tunus Devrimi sonrasında tekrar "Özgür Mısır" sloganları ile meydanlarda toplanmıştır. Amaçlarını İç işleri Bakanının derhal istifası, demokrasi, özgürlük yönündeki sınırlayıcı yasaların derhal anayasadan kaldırılması ve çalışanların koşullarının iyileştirilmesi olarak açıklamışlar aynı zamanda bu taleplerin yerine getirilinceye kadar protestolara devam edeceklerini bildirmişlerdir. 28 Ocak'ı hedefleyen bildirimlerinde Mübarek rejimini düşüreceklerini açıkça ifade etmişlerdir. Bunun üzerine Mübarek rejimi, 2011 seçimlerine aday olmayacağını açıklamış fakat muhalif hareketler, Mübarek rejimi görevden ayrılınca kadar protestolara son vermeyeceklerini belirtmiştir (Ayhan, 2011: 12 - 13). Mısır'ın gerilen atmosferine daha fazla dayanamayan Mübarek, 11 Şubat 2011'de görevi orduya devrettiğini ilan ederek istifa etmiştir⁵ (Canbeci, 2013: 163).

Amerika, Mısır'da başlayan ayaklanmalar karşısında Tunus'ta yaptığı gibi ilk etapta çok müdahil olmamıştır. Bu dönemde Amerika, Mübarek yönetiminin demokratik reformlar yapmasını sağlayarak gösterilerin sona ermesini istemiştir. Ayrıca Amerika, muhalif gruplarla iletişime geçerek Mübarek rejiminin bir sonraki cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday olmayacağı seçeneğini belirtmiş fakat taraflar bu seçeneği kabul etmemiştir. Bu durum ABD'yi bir çıkmaza sokmuş ve Obama yönetimi Mübarek'in artık görevde kalamayacağını anlamıştır. 26 Ocak tarihinde Amerika'nın Kahire büyükelçisi Margaret Scobery, Mısır yönetimine barışçıl protestolara izin verme çağırısında bulunmuş ancak Mübarek yönetimi protestoları şiddetle bastırma yoluna gitmiş ve birçok muhalifi

---

⁵ Mübarek 1 Şubat 2011'de " Bu değerli ulus benim yaşadığım, uğruna savaştığım, topraklarını, egemenliğini ve çıkarlarını savundukları yerdir. Bu topraklarda öleceğim. Tarih, başkalarını olduğu gibi beni de yargılayacaktır" açıklamasını yapmıştır. Fakat Mübarek bu açıklamasından 24 saat geçmeden görevini bırakmıştır.

tutuklamıştır. Mübarek rejiminin eylemleri karşısında Amerika'dan herhangi bir kınama gelmemiştir. Obama ilk çağrısını ancak 28 Ocak tarihinde, Mübarek'in hükümeti lağvettiğinden sonra yapmıştır. Obama, Mübarek ile görüştüğünü ve demokratik reformları gerçekleştirme sorumluluğunu hatırlattığını belirtmiştir (Telatar, 2012: 61 - 63).

11 Şubat 2011 yılında Hüsnü Mübarek'in görevi bırakmasının ardından uzun senelerdir baskı altında yönetilen Mısır halkı, ilk kez bir devrimle liderlik değişimine şahit olmuştur. Bu değişim hareketine Amerika'nın nasıl tepki vereceği Mısır'daki devrimci aktörlerin ve geniş halk kitlelerin merak ettiği konuların başında gelmiştir. Devrimci aktörlerin endişelendiği konu, Amerika'nın Mısır'da kendi rızasının dışında bir değişimi kabullenip kabullenemeyeceğidir. Bunun temel sebebi ise, ABD'nin bu bölgeyi potansiyel olarak etkileyebilme imkanına sahip olmasıdır. Çünkü Amerika'nın Ortadoğu bölgesinde uzun seneler boyunca en fazla yardım ettiği ordu Mısır ordusu olmuştur. Nitekim devrim gösterileri başladığı zamanlarda, Amerika sürece temkinli yaklaşmış ve bu durum Mısır ordusunun tutumuyla örtüşmüş, göstericiler meydana Mısır ordusunun gözetiminde giriş yapmıştır. Gösteriler başladığında Mübarek'e yönelik tepkilerin farkında olan Amerikan yönetimi, devrimin başarıyla sonuçlanacağını anlaması üzerine verdiği bu desteği sonlandırmış ve ülkede gücün orduda kalması yönünde açıklamalarda bulunmuştur. (Telci, 2019: 218). Mısır Anayasasına göre, devrimden sonra Mübarek'in yerine meclis başkanı gelmesi gerekirken yetkiler Mısır ordusu mensuplarından meydana gelen Yüksek Asker Konseyine devredilmiştir (BBC Türkçe, 11 Şubat 2011). Fakat, Amerika'nın bu dönemde orduya atfettiği rol ile iktidarı elinde tutmaya çalışan ordunun kendisinin konumlandığı konum ayrılmaya başlamıştır. Amerikan yasalarına göre, sivillere karşı güç kullanımında askeri yardımların kesilmesi öngörülürken, Konsey'in gösterileri güç kullanarak bastırmaya çalışması ABD'yi oldukça güç bir konumda bırakmıştır. Obama yönetimi bu dönemde bir yandan Mısır ordusu ile işbirliğini sürdüreceğini açıklarken, diğer yandan halkın yanında yer alıyormuş görünümünü yaratmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda, Mısır siyasetinde yer alacak olan ordu veya sivil yönetim ile iyi ilişkiler geliştirmeyi ve bu şekilde çıkarlarını korumayı hedeflemiştir (Telatar, 2012: 65 - 66).

Devrimci gençlerin ve diğer grupların uzun mücadeleleri sonucunda Haziran 2012'de Cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleşmiş ve Özgürlük ve Adalet Partisi lideri

Muhammed Mursi demokratik seçimle iş başına gelen ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Muhammed Mursi'nin cumhurbaşkanı seçilmesi ile Müslüman Kardeşler yönetimi, hem eski rejim aktörlerini hem de bölgesel aktörleri rahatsız etmiştir. İlk olarak, eski rejim aktörleri Mübarek döneminde bürokrasi, yargı, medya ve iş dünyası olmak üzere birçok alanda nüfuz elde ederlerken Mursi'nin yönetime gelmesiyle birlikte bu kazanımlarının ellerinden gitmesinden korktukları için İhvan yönetimini kabullenememiştir. İkinci olarak, Amerika ve İsrail başta olmak üzere Batılı aktörler bölgedeki sorunsuz yürüttükleri siyasetin en önemli ayağı olan Mübarek rejimi yerine, ondan çok daha farklı siyaset yürüterek Amerika ve İsrail'in çıkarlarını sarsacak olan Mursi yönetiminin iktidara gelmesinden son derece rahatsız olmuştur. Amerika ve İsrail devrim süreci boyunca oluşan gergin ortam sebebiyle hiç tepki vermemiş fakat Mursi'nin seçilmesi ile içerideki İhvan karşıtı muhalefeti de kullanarak rejimden kurtulmanın hesaplarını yapmıştır (Miş ve Telci, 2013: 21).

Amerika ve Mısır arasındaki ilk temas, 13 Eylül 2012'de Başkan Obama ve Mısır lideri Mursi'nin telefonla görüşmesiyle sağlanmıştır. Yapılan görüşmede karşılıklı çıkar ve işbirliğinin genişleyerek devam etmesi yönündeki istekler belirtilmiştir. Fakat Amerika içerisindeki özellikle İsrail lobisine yakın isimler Obama'nın, Mursi'ye yönelik politikalarının sertleşmesini istemişlerdir. Bu bağlamda, Obama'nın Mursi'ye yönelik politikası değişiklik göstermiştir. İlk olarak BM 67. Dönem toplantısına katılan Mursi, burada birçok devlet başkanı ile görüşürken Obama ile temas kurmamıştır. İki taraf yaptığı açıklamalarla programın yoğunluğunu gerekçe göstermiş fakat Obama'nın Mursi ile görüşmemesinde Amerika'daki Müslüman Kardeşler karşıtı lobinin büyük ölçüde etkisi olmuştur (Çelik, 2019: 222 - 223).

Mursi'nin özellikle dış politikadaki bazı hamleleri bu ayrışmaları keskinleştirmiştir. Mursi'nin Obama ile problem yaşayan Suudi Arabistan'la yakınlaşması, İran'a ziyareti ve Türkiye ile geliştirilen stratejik ortaklığı, Amerikan yörüngesinden ayrılarak daha bağımsız bir tutum takınması Washington'un Mısır'a yaklaşımının değişmesinin en önemli etkenlerinden biri olmuştur (Çelik, 2019: 224).

Bu dönemde Filistin meselesi de Mısır'ın dış politikasının seyrini etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Mübarek döneminde Mısır-İsrail ilişkileri aynı paralelde ilerlerken, Mursi yönetimi Filistin'in yasal haklarını destekleyeceklerini açıklamıştır. Aynı şekilde,

Mısır- İnan ilişkileri de Amerika ve İsrail'i rahatsız eden bir diğerkonu olmuştur. Mısır, Mübarek dönemi boyunca başta Filistin ve İnan olmak üzere pek çok konuda Washington'un direktiflerine harfiyen uyan bir ülke konumundayken, Mursi ile dış politikası Amerika'dan ayrışma başlamıştır. Mursi, 1979 devriminden sonra İnan'ı ilk defa ziyaret eden Mısır cumhurbaşkanı olmuştur. Bu durum, Mısır dış politikasının İnan eksenine kaydığı izlenimini doğurmuştur. Ayrıca Obama, İnan'ın nükleer programı nedeniyle izole edilen bir ülke olduğunu vurgulayarak katılan ülkeleri eleştirmiştir. Tüm bu durumlar karşısında Amerika, bölgede çıkarlarını tehlikeye gireceği endişesine kapılmıştır. Amerika'nın, bu endişe ile Mısır'daki ordu bağlantılarının Mursi yönetimine karşı harekete geçirdiği ileri sürülmüştür (Şahinoğlu, 2017: 119 - 121).

26 Nisan 2013'ten itibaren Temerrüd hareketi Mursi'nin istifa etmesi, seçimlerin yenilenmesi konusunda eylemler organize etmiş ve 27 Haziran'dan itibaren büyük bir kalabalığın Tahrir başta olmak üzere meydanlarda toplanmasına zemin hazırlamıştır. 30 Haziran'da Mursi destekçileri Rabia meydanında toplanmıştır. Bu durum Mısır medyası tarafından bloklaşma ve iç savaş tehlikesi olarak sunulmuştur. 1 Temmuz'da Mısır Silahlı Kuvvetleri "halkın talepleri karşılanmaması durumunda kendi yöntemleri ile sorunu çözeceklerini" bildirmiştir. Darbenin ilk bu bildiri ile başladığı söylenebilir. Daha sonra 1-3 Temmuz arasında darbeye karşı herhangi bir direnişin gelmemesi ve Mursi'nin kamuoyunda görünmemesi, Cumhurbaşkanlığı sarayında alıkonduğuna yönelik izlenim oluşturmuştur. Böylelikle, sosyal ve siyasal alanda darbeye karşı çıkacak olan direnç hareketleri lidersiz bırakılmış ve 3 Temmuz günü Sisi darbe bildirisini okuyarak, Mursi'nin tutuklandığını açıklamıştır (Ayhan, 2016: 38). Amerika'nın bu darbeye ne tepki vereceği merak konusu olmuştur.

2.8.3. Libya

1969 yılında yapmış olduğu darbe sonucu iktidara gelen Kaddafi, bu ülkede otoriter bir rejim inşa etmiştir. Ülkedeki yasama, yürütme ve yargı organları Kaddafi'nin hâkimiyetini pekiştiren bir rol oynamış ve ülkede muhalif düşünce hareketlerine izin verilmemiştir. Kaddafi, ülkeyi aile üyeleri, kendisine destek veren kabile üyeleri ve güvendiği danışmanları yardımcıları ile yönetmiştir. Diğer kesimler, ekonomik ve sosyal hayattan dışlanmıştır.

Ülkede çok büyük petrol rezervleri olması rağmen kalkınma seviyesi düşük seyretmiştir. Çünkü sadece rejim destekçileri bu gelirden faydalanabilmiştir. Ayrıca dini kurumları da kendi himayesi altında bulunduran Kaddafi, bu kurumlarla kendi gücünü arttırmıştır. Kaddafi döneminde Libya’da ulusal bir ordu kurulmamış, yalnızca aile mensupları tarafından yönetim altında tutulan özel güvenlik güçleri oluşturulmuştur (Efegil, 2013: 11 - 12).

Libya’da böyle bir durum mevcutken, Kaddafi’ye karşı protesto hareketleri, 15 Şubat 2011 tarihinde insan hakları savunucusu bir avukat olan Fethi Terbil’in Bingazi’de tutuklanması ile başlamıştır. Güvenlik güçlerinin bu hareketlere aşırı tepkide bulunması sonucunda gerginlik hızla artmıştır. Bu protestolar esnasında polis karakolları yakılmış, diğer kamu binaları zara görmüş ve protestolar iç çatışmaya doğru evrilmiştir. Bunların sonucunda Kaddafi, protestolara karşı savaş başlattığını ilan etmiştir.

Uluslararası Adalet Divanı çalışmalarına göre, Şubat ayı boyunca gerçekleşen çatışmalarda 500 ile 700 arasındaki sivil vatandaş hayatını kaybetmiştir (Ay, 2017: 61). Bu olaylar sonucunda BM Güvenlik Konseyi, 17 Mart 2011 tarihli 1973 sayılı kararla, BM Şartının 7. Bölümü çerçevesinde, uçuşa yasak bölge uygulanmasına, bölge halkını korumak amacıyla askeri güçte bulunulmasına ve BM üyesi devletlerin Libya halkını korumak için tüm önlemleri almasına karar vermiştir. Aynı kararda, Kaddafi yönetiminin şiddete derhal son vermesini ve halkın taleplerini dikkate alması gerektiğini bildirilmiş; insan haklarına ve uluslararası insan hakları sözleşmesine uyulması ve Libya’ya silah satımının durdurulması gerektiğinin altı çizilmiştir (Akbaş ve Düzgün, 2012: 68 - 69).

Obama yönetimi, Libya’da isyanların başlamasından yaklaşık bir hafta sonra açıklama yapmıştır. Obama konuşmasında, Libya’da göstericilere karşı şiddete başvurulup kan dökülmesini kınamış ve bunun rezilce bir durum olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Obama, kriz karşısında dünyanın tek sesle konuşmasının altını çizmiş ve Libya hükümetinin de yaptıklarının hesabını vereceğini vurgulamıştır. (BBC, 24 Şubat 2011).

Libya’da yaşanan olaylar neticesinde ABD, 1 Mart 2011 tarihinde Libya’da uçuşa yasak bölgenin oluşturulması için teklif götürmüş ve teklif onaylanmıştır. Fakat bu durum ülkedeki huzursuzlukların giderilmesinde tek başına yeterli olmamıştır. Bu doğrultuda Obama yönetimi, uçuşa yasak bölgeyi Libya’da ilk adım olarak görmüştür. Obama,

dünya kamuoyuna Kaddafi diktatörlüğüne karşı haklı sebepler sunarak baskı yapması gerekmiş ve haklı bir karar verdiklerini vurgulayarak sivilleri koruma sorumluluğuna dikkat çekmiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı kararı ile Libya'ya silahlı mücadeleye yönelik kararı sonucunda Obama, Amerika'nın bu bölgede Irak'ta düştüğü hataya düşmemesi gerektiğini belirtmiştir. Açıklamasında,

“Kaddafi'yi devirmek için bir kara gücü göndermek gerek, bu da orduda görev yapan askerlerimiz için çok tehlikeli ve devletimiz için çok masraflı olur ve sonradan sorumluluk açısından çok ağır sonuçlar doğurabilir diyerek devam etmiştir. Bu sebeple Obama, Güvenlik Konseyi'nin kararları dışına çıkılmayacağını ve Libya'ya kara gücü yollanmayacağını açıklamıştır. Libya'ya yönelik düzenlenen operasyonda yakın müttefiki İngiltere, Fransa, Kanada, Norveç, İtalya, İspanya, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelerde dahil olmak üzere birlikte dahil olunacağını, tek başına hareket edilmeyeceğini” belirtmiştir (CNN Türk, 29 Mart 2011).

Böylelikle Amerika'nın Libya müdahalesi ile “geriden liderlik (Leading from Behind) kavramı gündeme gelmiştir. Amerika'nın “geriden liderlik” kavramında çevresel baskı ve örtülü operasyonlar kullanıldığı değerlendirilmektedir. Bu konuya en iyi örnek olarak, Amerika'nın, muhalif gruplara verdiği destek gösterilebilir. Nitekim Amerika'nın 5 Ocak 2012 tarihin de açıkladığı stratejisinin de, yakın müttefiklerinin Amerika'nın ulaşamadığı yerlerde Washington'un çıkarlarını da gözeteceğini açıkça vurgulamıştır (Akçay ve Akbal, 2013: 23).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu karardan anlaşılacağı üzere, uluslararası toplum Libya'da rejim değişikliğinden yana olmuştur (Güneş, 2018: 278). Protestocular, 21 Ağustos 2011 tarihinde Libya'ya hava saldırısı düzenlemiş ve Trablus kentini kontrolü altına almışlardır. Kaddafi doğum yeri olan Sirte kentinde yakalanarak protestocular tarafından linç edilmiştir (Fahim vd. , 24 Temmuz 2017). Fakat Libya'da olaylar durulmamıştır. Libya'nın en büyük iki kenti olan Trablus ve Bingazi'de düzenli ordunun başa çıkamadığı radikal gruplar arasında süren çatışmalar, ülkeyi iç savaşın eşiğine getirmiştir.

Obama, Libya müdahalesinin ardından “Libya operasyonunda tek bir ABD'li kara gücü unsuru göndermeden zafer kazandık” ifadelerini kullanmıştır. Fakat Obama, Libya

müdahalesinde istenilen sonuca ulaşamamıştır. Libya, Kaddafi sonrası süreçte terörizmle yüzleşmek zorunda kalmıştır. 12 Eylül 2012 tarihinde, Libya’da ABD Büyükelçisi olan Christopher Stevens ve üç konsolosluk çalışanının silahlı saldırıyla öldürülmesi durumu gözler önüne sermiştir. Bu olay sonucunda, Libya krizinin Amerika için yoğun çatışma riski taşıdığı görülmüş ve ülkede istikrarın sağlanması için ciddi finansal gereklilik meydana gelmiştir (Özdemir, 2018: 94 - 97). Bu saldırılardan sonra, Obama’nın başkanlığının ikinci dönemindeki Libya politikası “güvenli mesafeden dış politika yapmak” olarak belirlenmiştir. Obama artık Libya’daki iç savaşa terörle mücadele perspektifinden bakmaya başlamıştır. Bu dönemde Obama, Libya müdahalesinde uluslararası koalisyonun başında bulunan Carter Ham’ı, Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı’nın (AFRICOM) başına getirmiştir. Bu doğrultuda Amerika, Libya’daki varlığını AFRICOM üzerinden, kısıtlı operasyonlar düzeyine indirmiştir. Obama ikinci döneminde de, “bekle ve gör” stratejisini benimsemiş ve “kazananın” belli olmasını bekleyen bir politika izleyerek gelişmeleri belirli bir mesafeden takip etmiştir. Obama’nın bu dış politikayı uygulamasında Libya’daki krize müdahil olan aktörlerin tamamının kendi tarafında olması büyük etkisi olmuştur. Çünkü Obama, burada oluşabilecek bir güç dengesinde endişe duyacağı bir tehdit algısı hissetmemiştir (Yaşar, 29 Kasım 2019).

Obama, Libya’ya yönelik politikasını, “Amerikan yardımı, Amerikan birlikleri değil” şeklinde özetlemiştir. Obama, Kaddafi sonrası süreçte de ülkenin geleceğine ilişkin sorumluluğun Libya halkının omuzlarında olduğunu belirtmiştir. Amerikan Savunma Bakanı olan Leon Panetta da, Libya yönetimine nasıl yardım edeceklerini belirlemeden önce, Kaddafi sonrası dönemde ülkedeki kontrolün güçlendirilmesi için zaman vereceklerini açıklamıştır. Bu doğrultuda Libya’nın meşru yönetimi olarak Amerika, Ulusal Geçiş Konseyi’ni tanıdığını belirtmiş ve 16 Aralık 2011 tarihinde Libya’nın Amerikan yasalarına tabi olan 37 milyar dolar değerindeki varlıklarını serbest bırakmıştır (Telatar, 2012: 74).

Obama, Libya’nın yeniden inşa edilme sürecinde Amerika’nın değil, Avrupalı toplulukların daha fazla rol almasını istemiştir. Dolayısıyla Amerika, bu ülkede Irak ve Afganistan’da olduğu gibi tek başına yeniden yapılandırma sürecine girmek istememekte hem bölge ülkelerinin hem AB ve NATO gibi kuruluşların bu süreçte yer almasını desteklemiştir. Obama, Libya’da bu dönemde de belirsiz bir politika izlemeye

devam etmiştir. Bu doğrultuda Libya’da kriz devam ederken, 2014 yılında Kaddafi döneminde generallerden biri olan Hafter, geçiş hükümetine darbe girişiminde bulunduğu Beyaz Saray Sözcüsü Josh Earnet, “Bu konuda yorum yapamam” ifadesini kullanmıştır.

Aynı zamanda Libya’da 2015 yılında Ulusal Mutabakat Hükümeti, BM öncülüğünde resmen oluşturmuş ve 2016 yılında hükümet kurulmuştur. ABD ise bu duruma yalnızca tebrik açıklamasıyla cevap vererek belirsiz politikasını devam ettirmiştir. Fakat IŞİD terör örgütü Libya’da kendini gösterince Obama yönetimi, UMH ile daha yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır. 16 Nisan 2016’da bir Başkanlık Kararnamesi ile Libya’daki şiddeti körükleyen ve UMH’nin devirmek isteyen kişi ve örgütlere yaptırımlar getirilmiştir. ABD, 1 Ağustos 2016’da Libya’da IŞİD’e karşı sınırlı hava operasyonlarını başlatmıştır. Bu saldırılar sonucunda IŞİD, Sirte’den temizlenmiş fakat ABD’nin ülkedeki saldırıları devam etmiştir. (A Haber, 17 Ocak 2020).

Sonuç olarak, Obama yönetimi her iki dönemde de Libya krizi karşısında tek başına hareket etmekten kaçınmış ve kendi payına düşecek olan ekonomik, askeri maliyeti azaltmak istemiştir. Bu sebeple Obama, Libya halkının demokrasi beklentisini karşılayamamıştır. Bu doğrultuda, Libya müdahalesinin istenilen başarıya ulaşmamasının sebepleri arasında, Obama’nın uyguladığı politikanın etkisi büyük olmuştur. Nitekim Obama televizyon kanalı olan Fox News’e verdiği röportajda başkanlık dönemi boyunca en büyük hatasının Libya’da olduğunu, Kaddafi sonrası sürece hazırlıklı olmadıklarını belirtmiştir. Bu durum diğer ülkelere müdahale etme noktasında Obama yönetimi için büyük bir ders olmuştur.

2.8.4. Suriye

Baas Partisi lideri Beşar Esad, babası Hafız Esad’ın ölümü sonrasında 2000 yılında Suriye’de iktidara gelmiştir. Beşar Esad, ilk etapta babasından farklı olduğu izlenimini yaratmaya çalışarak reform yanlısı bir görünüm elde etmek istemiştir. Bu doğrultuda Esad, ilk olarak ekonomiyi liberalleştirme konusunda adımlar atmak istemiş ancak Baas Partisi engelini aşamamıştır. Çünkü senelerdir Baas Partisi, rüşvet ve yolsuzlukla ekonomiyi kendi himayesi altına almış ve bu alandaki himayesini yitirmek istememiştir. Beşar Esad, Baas Partisi engellini aşamayınca ülkede reform isteyen muhalifleri tutuklamıştır (Kıran, 2014: 102).

Esad rejimi, siyasal, toplumsal ve ekonomik hayatı baskı altında tutan totaliter bir rejim niteliği göstermiştir. Örneğin bu dönemde çok partili sisteme geçme gibi adımlar atılmamıştır. Çoğulculuk, şiddete başvurma, muhalifler arasında birlik ve değişim ilkeleri üzerinden Müslümanlar, Hristiyanlar, Kürtler ve diğer gruplar ittifak kurarak Şam deklarasyonunu ilan etmişlerdir. Ancak bu deklarasyon, Amerika ve İsrail'in çıkarlarına hizmet ettiği gerekçesiyle Beşar Esad tarafından kapatılmıştır. Esad, muhalifleri daha fazla baskı altına alarak basın organlarını kendi himayesine almış, deklarasyonu imzalayanlarının birçoğunu hapse atmıştır. Bazıları ise ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Esad'ın kurmuş olduğu bu totaliter ve baskıcı rejim, gelişen dünyaya ayak uyduramamış ve yeni talepleri yerine getiremez hale gelmiştir (Karkın ve Yazıcı, 2015: 205 - 206).

Suriye'de böyle bir durum mevcutken, Arap Baharı sürecinin Suriye'ye yansıması, birkaç gencin Dera'da Beşar Esad aleyhine duvar yazıları yazması ile birlikte polis tarafından tutuklanması ve bu duruma yerli halkın tepkisinden kaynaklı eylemlerle başlamıştır. Fakat Suriye'de yaşanan olayları Arap Baharının domine etkisine ve sadece Dera'daki olaylara bağlamak oldukça yetersiz kalacaktır. Suriye'deki krizin başlangıç evresinde sokaklara dökülen halkın, siyasi parti kurma özgürlüğü, basın ve toplanma özgürlüğü, işkence ve keyfi tutuklama benzeri olaylardan vazgeçilmesi, politik tutukluların serbest bırakılması, bağımsız yargı gibi istekler dikkat çekmiştir (Canyurt, 2018: 1104 - 1105).

Dera'da olaylar başlayınca Suriye yönetimi, sadece protestoculara değil protesto eylemlerine katılmayan bütün muhalif güçlere orantısız güç kullanmaya başlamıştır. Güvenlik güçleri sokakta insanları öldürdükçe halkın rejime olan tepkisi hızla artmıştır. Kısa süre içerisinde gösteriler Dera yakınındaki şehirlere sıçramış, sonrasında ülkenin birçok bölgesine yayılmıştır. Esad ve destekçileri bu eylemlere katılanları terörist olarak nitelendirmiş ve televizyonda yapmış olduğu konuşmasında bu gösterilerin Batı ve onun destekçileri tarafından yönlendirildiğini iddia etmiştir. İran ve Hizbullah gibi aynı zamanda rejim destekli medya kuruluşları bu iddiaları desteklemiştir. Rejim, bölge ülkelerinin muhaliflere silah yardımında bulunduğunu, asker gönderdiğini ve hatta gösterilere katıldığını ileri sürmüştür (Ataman, 2012: 25).

2 Kasım 2011 tarihinde Arap Birliği, Esad rejiminden caddelerde bulunan zırhlı araçlarını çekmesini, göstericilere yönelik şiddete son verilmesini, siyasi mahkumların serbest kalmasını sağlayarak muhalefet ile iletişim haline geçmesi çağrısında bulunmuş ve arkasından 26 Aralık 2011 tarihinde ülkeye bir gözlem heyeti görevlendirilmiştir. Gözlem evi bu ülkede oluşan insani felakete vurgu yaparak, Arap Birliği desteği ile BM Güvenlik Konseyine 31 Ocak 2011’de Suriye krizi konusunda bir karar tasarısını sunmuştur. Fakat bu tasarı Rusya ve Çin’in vetosu ile karşı karşıya kalmıştır. Burada bir çözüme ulaşılmaması sonucunda Arap Birliği, 12 Şubat 2012 tarihinde Kahire’de toplanmıştır. Bu bölge için BM-Arap Ortak Barış Gücü görevlendirilmesi kararı alınmış ve Suriye ile tüm diplomatik ilişkilerin kesilmesi gerektiği belirtilmiştir. Fas tarafından hazırlanan bu tasarı yine Rusya ve Çin’in vetosu ile karşı karşıya kalmış ve Arap Birliği’nin Suriye krizi ile ilgili girişimleri başarısız olmuştur (Topal, 2015: 119).

Amerika ve Rusya’nın Suriye Krizi’ne müdahil olmasıyla birlikte kriz küresel bir meseleye dönüşmüştür.

18 Ağustos 2011 tarihinde Obama, Suriye krizi ile ilgili olarak:

”Suriye’nin geleceği halk tarafından belirlenmelidir. Fakat Beşar Esad rejimi halkın önünde büyük bir engeldir. Bir yandan reform yapacağını söyleyip diğer yandan kendi halkını hapsilere atmakta, onlara işkence yapmakta ve onları öldürmektedir. Defalarca ya reformları gerçekleştirmesini ya da halkın önünden çekilmesini söyledik. Fakat Beşar Esad bizi dinlemedi. Artık kenara çekilme vakti gelmiştir.” demiştir (Adıbelli, 2012: 147-148).

Obama bu dönemde yapmış olduğu konuşmalarında, Suriye yönetiminin halkını koruma sorumluluğundan çok uzak olduğunu belirtmiştir. Fakat Obama yönetimi, tek taraflı müdahaleden kaçınmış ve uluslararası kurumlar aracılığıyla krize müdahil olmayı tercih etmiştir. Obama Yönetimi, Suriye krizine birçok aktörün dahil olmasını sorun etmemiştir. Aynı zamanda bu kriz için bölgedeki aktörlerin daha fazla maliyetler alması Obama’yı memnun etmiştir. Obama başkan seçildikten sonra, Amerika’nın yeniden güç kazanması adına mevzilenme politikası izlemiştir. Böylece bölgenin kaosa sürüklenmesi ve kaosun statükoya dönüşmesi bir noktadan sonra Amerika’nın çıkarları için uygun olmuştur. Çünkü her ne kadar Suriye krizinin başlarında Esad’sız bir Suriye görüşü hâkimken daha sonra Esad’sız bir Suriye’nin Amerika için daha olumsuz

sonuçlar doğurabileceği görüşü benimsenmiştir (Güler, 2018: 306). Obama yönetimi, Irak ve Afganistan’daki girişilen savaşların Amerika’yı her açıdan zarara uğrattığını belirterek, Amerika için yeni krizler yaratmamak adına ihtiyatlı davranacağını belirtmiştir. Ayrıca bu dönemde Dışışleri Bakanı olan Hillary Clinton’ın Ekim 2011 tarihinde Foreign Policy dergisindeki “ABD’nin Pasifik Yüzyılı”⁶ (A Haber, 27.05.2016) adlı makalesi Amerika’nın Suriye konusundaki çelişik politik tavrını anlamamız açısından oldukça önem taşıtmaktadır. Bu makalede Clinton, dünya siyasetinin geleceğini Irak veya Afganistan bölgeleri değil, Asya Pasifik bölgesinin belirleyeceğini açıklamış ve bu doğrultuda Amerika için doğru olanın bu bölgede etkinlik oluşturması gerektiğini belirtmiştir (alışkan, 2016: 5).

Suriye krizinde uyguladığı politikalarla en fazla değişiklik gösteren aktör, Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. ABD’nin bu süreçte Suriye politikası dönemlere ayrılmaktadır. Obama ilk etapta, Esad rejiminin iktidarı bırakması şiddetle savunulmuş fakat pasif hareket etmiştir. Bu durum 2012 yılında gerçekleşecek olan başkanlık seçimlerine dayandırılmış ve yönetimin Suriye’ye müdahil olma sürecine sıcak bakılmadığı dşnlmştir. Fakat başkanlık seçimlerinden sonra da Obama, Suriye krizinde aktif rol oynamamıştır. Ayrıca bu dönemde Obama, Esad’sız bir Suriye’nin Amerikan çıkarları açısından daha tehlikeli olabileceği görüşünü benimsemiştir. Amerika’nın Suriye politikasında ikinci dönemi, 2013 yılında Esad’ın kendi halkına karşı kimyasal silah kullanmasından sonra başlamıştır (alışkan, 2016: 5).

2.8.5. Bahreyn

Bahreyn bağımsızlığını İngiltere’den 1971 yılında kazanmıştır. Bağımsızlığını elde ettiği günden bu yana Bahreyn’de, Sünni elitler ile şii halk arasında gerginlikler eksik olmamıştır. Ülkedeki şii topluluğun toplam nüfusa oranı %70 olmasına rağmen siyasal, sosyal ve ekonomik hayattan dışlanmıştır. Bu dışlanmalar neticesinde şiiiler tarafından 1922, 1938 ve 1954-1956 arası dönemde yönetim karşıtı gösteriler düzenlenmiştir

---

⁶ABD bu dış politikayla birlikte önceliğini Ortadoğu bölgesinden Pasifik bölgesine kaydırmak istemiştir. Ayrıca Obama bu politikayla 2012 senesinde gerçekleşecek olan başkanlık seçimleri sürecinde taslaklarını yürürlüğe koymak istemiştir. Bu kapsamda ABD’nin Asya-Pasifik’teki hâkimiyetini genişletmeyi amaçlamıştır. Obama, bu bölgedeki ülkeleri hem liberal ekonomiyle buluşturma hem de askeri varlığını bu ülkede geliştirmek istemiştir. “ABD’nin Pasifik Yüzyılı ve Kazanımları”, A Haber, 27.05.2016.

(Örtlek, 2013: 269). İran Devrimi'nin ardından Bahreyn'de Şii hareketi yeniden başlamış ve gösteriler aralıklı bir şekilde 2000 yılına kadar devam etmiştir. Ayrıca ülkedeki yüksek orandaki işsizlik ve yoksulluk oranları sebebiyle Şiiler büyük oranda ayrımcılığa maruz kalmış ve kısa süre sonra ülkede tekrardan bir mezhepsel gerginlik baş göstermiştir (Ayhan, 18 Şubat 2011).

2011 yılında öncelikle Tunus'ta başlayan daha sonra Mısır'da devam eden iktidar değişikliği Bahreyn'deki Şii grupları cesaretlendirmiştir. Ocak ayından itibaren muhalif gruplar, sosyal medyada örgütlenmiş ve kısa süre içerisinde "14 Şubat Devrimci Gençliği" adıyla tüm Bahreyn halkını yönetime karşı barışçıl protestolara çağırmıştır. Kendilerini mevcut tüm dini, siyasal ve ideolojik ayrımlardan uzak tutan yeni bir toplumsal platform olarak tanıtmış ve halk nazarında büyük bir destek görmeyi amaçlamışlardır. Bu hedeflerinde başarılı olmuşlar ve 14 Şubat tarihinde halkı gösterilere davet ederek burada "anayasanın yenilenmesini, o ana kadar meydana gelmiş tutuklama, işkence, gözaltı ve diğer hakları ihlalleri ile yapılan haksız kamulaştırma işlemleri dâhil her türlü ekonomik, toplumsal ve siyasal hak ihlallerinin soruşturulmasını, bütün bunlar için bağımsız ve tam yetkili bir birimin kurulmasını" istemişlerdir (Öztürk, 2012: 395). Yapılan bu gösterilere müdahil olunması sonucunda bir kişi hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine göstericiler, Manama'daki İnci Meydanına kamp kurmuş ve burayı Kahire'deki Tahrir meydanına dönüştüreceklerini açıklamışlardır. Hükümet yetkilileri yapmış oldukları açıklamalarda, gösterileri sonlandırmak için müdahaleden kaçınılmayacağını vurgulamıştır. Fakat gösteriler hız kesmeden sürmüştür. Bunun üzerine Suudi Arabistan başta olmak üzere Arap Körfez ülkeleri açık bir şekilde rejimin (Halife ailesi) yanında olduklarını açıklamışlar ve Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri Bahreyn'in ülkeye istikrar sağlama girişimlerine destek vereceklerini belirtmişlerdir (Ayhan, 2011: 131). Bu kapsamda, başta Suudi Arabistan olmak üzere KİK üyeleri Bahreyn'e asker sevk etmeye başlamıştır. Suudi askerlerinin desteği ile Bahreyn güvenlik güçleri İnci Meydanı'nda kamp kuran Şii göstericilere müdahale ederek zorla alandan çıkarılmıştır. Çıkan çatışmada yaklaşık beş gösterici hayatını yitirirken onlarcası yaralanmıştır (Ayhan, 2011: 131).

Şubat 2012 tarihinde Şiiler, isyanın birinci yıl dönümünü kutlamak üzere harekete geçmişlerdir. Bu kapsamda Şiiler, 14 Şubat 2012 tarihinde yapmış oldukları gösterilerle bir kez daha ülkedeki Şii isyanının sürdüğünü göstermişlerdir. Ülkedeki kapsamlı

reformların gerçekleşmesi için El Halife'ye meydan okumuşlardır. Tekrardan İnci Meydanına gitmek isteyen protestoculara karşı ateş açılırken pek çoğu burada yaralanmış ve ülkenin çeşitli bölgelerinde güvenlik güçleri ile çatışmalar yaşanmaya başlamıştır.

Nisan ayında Bahreyn'deki olaylar muhalefetin ölüm orucu düzenlenmesiyle kritik bir aşamaya geçmiştir. Bahreyn İnsan Hakları Merkezi'nin başkanı olan Abdülhadi el Havaca'nın 8 Şubat 2012'de başlattığı "özgürlük ya da ölüm" orucuna Şiiler sahip çıkmış ve uluslararası kamuoyunda Bahreyn rejimine karşı eleştiriler artmıştır. Havaca'ya destek olan binlerce kişi ve Şiiler toplu açlık grevi eylemleri düzenlemeye başlamıştır. El Halife ailesi, Uluslararası Af Örgütü'nün Havaca'nın serbest bırakılması taleplerini reddetmiştir. Bunun üzerine bir açıklamada bulunan Havaca üç şeyin herkes tarafından iyi bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunlar: tamamen ne yaptığının farkında olduğunu, kendi iradesi ile ölüm orucu yolunu seçtiğini ve şayet geriye dönse bile yine bu yolu seçeceğidir (Ayhan, 2012: 295 - 298).

Arap Baharının en fazla hasar bıraktığı ülkelerden biri de Bahreyn olmuştur. Bunun en önemli nedeni, ülkedeki derin mezhepsel çatışma (Şii-Sünni) ve bu doğrultuda İran'ın ve Suudi Arabistan'ın Bahreyn üzerinde giriştiği vekalet savaşlarıdır (Üçüç, 2015: 261). Dolayısıyla Bahreyn'de Sünni rejimin devrilip, Şiilerin yönetime gelmesiyle İran büyük bir avantaj elde edebilirdi. Bu durum Amerikan çıkarları açısından büyük risk arz etmiştir (Telatar, 2012: 69). Bu sebepten dolayı Obama yönetimi ülkedeki demokrasi, insan hakları, sosyal ve iktisadi taleplere kulağını tıkamış ve barışçıl gösterilere karşı alınan şiddet içerikli tedbirlere sessiz kalmıştır. Aynı zamanda Obama, Bahreyn'de yaşanan bu hararetli dönemde rejiminin yanında yer aldığını ifade etmekten çekinmemiştir (Öztürk, 2012: 395). Amerika geçmişte olduğu gibi günümüzde de sadece Bahreyn'de değil tüm Ortadoğu ülkelerinde insan hakları, özgürlükler, toplumsal ve ekonomik şartların geliştirilmesiyle değil, Amerikan çıkarlarını temin eden ikili ilişkilerle ilgilendiğini bu durumda da belli etmiştir. Bu sebeple geçmiş yönetimlerde olduğu gibi Obama yönetimi de, Bahreyn'deki demokrasi, insan hakları, ekonomik ve sosyal gelişme taleplerine kulağını tıkayarak, barışçıl gösterilere karşı alınan sert ve acımasız müdahalelere tepkisiz kalmıştır (Öztürk, 2012: 404).

Bu süreçte ABD Savunma Bakanı Gates, ABD'nin Bahreyn yönetimini desteklediğini göstermek için Bahreyn'e bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Obama yönetimi, Bahreyn'deki rejim için bir yaptırım kararı almamıştır. Bu durum karşısında Bahreyn'deki eylemciler Amerika'yı ikiyüzlülük ile suçlamıştır (Friedmen, 2012).

Bahreyn'deki protesto hareketlerinin daha fazla şiddetlenmesi üzerine Obama, 19 Mayıs 2011'de açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Obama burada yaptığı konuşmada, Bahreyn yönetiminin uygulamalarını eleştirerek çözümün siyasal uzlaşmadan geçtiğini vurgulamıştır (Telatar, 2012: 70). Fakat Obama yönetimi, Bahreyn ile olan ilişkilerini bozmamıştır. Bu durum, Obama'nın idealist değerler ile stratejik çıkarlar arasında kalmasına sebep olmuştur. Obama diğer ülkelerde olduğu gibi Bahreyn'de de stratejik çıkarları destekleyerek, muhalefetin bastırılmasına göz yummuş ve ülkedeki istikrarsızlıkların artmasına sebep olmuştur. Böylelikle Obama, başkanlığının ilk yıllarında vurgulamış olduğu idealist söylemleri gerçekleştiremeyerek tercihini Amerikan çıkarlarından yana kullanmıştır.

2.9. İran ile ilişkiler

2.9.1. Obama'nın Devraldığı Miras

İran, Pehlevi Hanedanlığı'nın iktidarda bulunduğu süre boyunca (1925-1979) denge politikası izleyerek Sovyetler ile ilişkilerini tamamen kopartmamış ve Amerika'nın Sovyetler'i çevreleme stratejisinde önemli bir aktör olarak rol oynamıştır. Bu doğrultuda Amerika ile ilişkilerini geliştiren İran, özellikle 1972-1978 senelerinde Amerika'nın fiili müttefiki haline gelmiştir.

İran, Şah döneminde 1957 yılında Amerika ile yaptığı antlaşma sonucunda nükleer programını başlatmaya karar vermiş ve 1967 senesinde Amerika'dan sağladığı 5 mega wattlık nükleer araştırma reaktörünün çalışmasıyla nükleer faaliyet çalışmalarına resmen başlamıştır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 422). ABD, İran'ın 1979 yılına gelene kadar nükleer programının başlatmasında büyük katkı sağlamış aynı zamanda İran'ın nükleer çalışmalarında aktif olarak görev almıştır. 1979 senesine kadar İran, konvansiyonel silahlanma ve nükleer program konusunda Batı ve Amerika'dan destek görmüş ve Soğuk Savaş döneminde bölgede Batı Bloğunun karakolu rolünü üstlenmiştir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 423).

1979 yılında İran’da gerçekleşen İslam Devrimi ve 444 gün süren Rehineler Krizi ile Amerika’yla ilişkiler sekteye uğramıştır. İslam Devrimi sonrası yeni rejim, Amerika’yı “Büyük Şeytan” olarak nitelendirmiş ve ilişkiler hızla kötüleşmeye başlamıştır. Rehineler Krizi, İran’ın Amerika ile müttefiklik ilişkisini sona erdiren çok önemli bir olaydır. Krizin sebebi, İran’daki bir grup öğrencinin Şah’ın İran’a gönderilmesi ve mal varlığının İran’a geçmesi amacıyla Tahran’daki ABD Büyükelçiliğinde 53 kişiyi rehin almasıdır. Rehineler krizi tam 444 gün sürmüştür. Amerika’nın 24 Nisan 1980’deki başarısız operasyonundan sonra ABD kamuoyunda büyük prestij kaybetmiştir. Kriz esnasında İran’ın Uluslararası Adalet Divanında yaptığı savunmada, yirmi beş senedir Amerika’nın İran’ın iç işlerine müdahil olduğu, SAVAK aracılığıyla pek çok İranlının öldürüldüğü ve ABD Büyükelçiliği’nin casusluk faaliyetleri yürüttüğünü belirterek, Amerikan karşıtlığını vurgulanmıştır (Jane, 2017: 270).

Devrim sonrasında İran, Amerikan müttefikleri için tehdit oluşturmaya başlamıştır. Bu dönemde İran, Amerikan’ın en büyük müttefiki olan İsrail’i işgalci ve İslam düşmanı şeklinde tanımlayarak büyük düşman ilan etmiştir. İran’ın bölgesel güç olmak için verdiği mücadele devrim ideolojisiyle birleşince büyük bir İran tehdidi ortaya çıkmıştır. Bu durum, İran-İrak savaşına zemin hazırlamış ve İran’ın rejim ihracatı politikası statükocu devletleri büyük ölçüde rahatsız etmiştir. Hatemi döneminde, Batı ile iyi ilişkiler kurulması için girişimler olmuş fakat başarıya ulaşamamıştır. Bu dönemde yine İran, İsrail’i tehdit etmeye devam etmiş, Hizbullah ve Hamas desteklemiştir. Amerika ise, İran’ı terörizmin en büyük destekçisi olarak tanımaya devam etmiştir (Sinkaya, 2009: 44 - 45).

Amerika ile İran arasındaki kriz, İran’ın 14 Eylül 2002 tarihinde patlak veren nükleer faaliyetleri sebebiyle yüksek seviyelere ulaşmıştır. ABD, İran’ı nükleer faaliyetlerini Uluslararası Atom Enerjisi Ajan’sına bildirmedeği için gizli nükleer silah yapmakla suçlamıştır. Aslında 11 Eylül saldırılarından sonra İran, Amerika’ya sempati mesajı yollamış ve iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden düzelmesi için fırsat yaratmıştır. Fakat Bush yönetimi bu dönemde İran’a karşı sert politikalar izleyerek İran’ı “şer eksenli” ülkeler içerisine almıştır. Bu durum yakalanılan fırsatı sonlandırmasına sebep vermiş ve Tahran yönetimini nükleer program konusunda daha hızlı ve kararlı bir şekilde hareket etmeye sevk etmiştir (Telatar, 2012: 57). İran’ın İsrail karşıtlığı ve terörizm desteği bir yana, Amerika ile ilişkilerinin gerginleşmesindeki en etkili faktör

yürüttüğü nükleer politikalar olmuştur. ABD'nin ne pahasına olursa olsun İran'ı nükleer çalışmalarından vazgeçirmeye çalışması ve bu doğrultuda Bush yönetiminin askeri güç kullanmaya yatkın politikaları, sıcak çatışma ihtimalini gündeme getirmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerinin durdurulması amacıyla yaptırım kararı alması ve İran'ın geri adım atmaması iki ülke arasındaki gerilimlerin daha fazla artmasına neden olmuştur (Sinkaya, 2009: 45 - 46).

2006 yılı sonrasında iki ülke arasında bir takım değişiklikler izlenmeye başlanmıştır. İlk olarak Amerika, İran'ın uranyum zenginleştirme programına son vermesi karşılığında kapsamlı müzakerelere hazır olduğunu bildirmiştir. Fakat Amerika bu açıklamasına karşılık bulamamıştır. Daha sonra ABD, İran, BM Güvenlik Konseyi üyeleri ve Almanya arasında yürütülen görüşmelere resmen katılmış ancak Dış İşleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı W. Burns'un Temmuz 2008'de katıldığı Cenevre görüşmelerinden bir sonuç alınamamıştır. Amerika ikinci açılım olarak Tahran'da Amerikan Menfaatleri Ofisi açmaya karar vermiş fakat resmi bir girişim başlatılamamıştır. Bu duruma İran olumlu geri dönüş yaparak Amerika'nın resmen başvurusunu beklemeye başlamıştır. Fakat Rehber Hamaney'in çevresi sessiz kalmıştır (Sinkaya, 2009: 45).

Bush döneminde, İran'ın nükleer faaliyetleri sorununun çözümünde çok fazla yol alınamamıştır. Çünkü bu dönemde İran'a karşı sert politikalar uygulanmaya devam edilmiştir. Bu doğrultuda Amerika, müttefikleri İsrail ve Arap ülkelerini silahlandırarak İran'ı bölgeden izole etme yönünde politikalar izlemiştir. Ayrıca Bush, İran sorununun çözümü için ön koşulların sağlanması yönünde ısrarcı tavrını devam ettirmiş ve askeri güç kullanmaya yakın politikalar yürütmüştür. Bu sebeple Obama başkan seçildiğinde, İran ile ilişkilerde özellikle nükleer faaliyet sorununda iyimser bir miras devralmamıştır.

2.9.2. Obama Döneminde ABD İran İlişkileri ve Değişim Şansı

Obama'nın başkan seçilmesi ile İran politikasında söylem düzeyinde değişiklikler yaşandığı görülmüştür. Obama başkanlığının ilk yıllarında İran ile sorunları çözmek için büyük çaba sarf etmiştir. Bush döneminde İran'a yönelik kullanılan "şer eksen" kavramı terk edilmiştir. Nitekim Obama'nın Arap televizyon kanalı Al Arabiya'ya yaptığı açıklamada, İran gibi ülkelerin el sıkışmakta istekli olursa Amerika'dan da bunun karşılığını alacağını belirtmiştir. Her ne kadar Obama'nın yardımcıları İran ile olan ilişkilerde Tahran'a karşı baskıyı artırmayı savunsa da, Obama'nın ılımlı

söylemleri dikkat çekmiştir (Cooper ve Landlerm, 3 February 2009). Ayrıca Obama, Nevruz dolayısıyla İran halkına sıcak mesajlar göndermiş, iki ülkenin ilişkilerini düzeltmek adına tarihi bir fırsat yakaladığını ve İran'la yürütülen müzakerelerde umutlu olduğunu belirtmiştir (NTV, 20 Mart 2015).

Yeni yönetimin İran politikasının belirlenmesi hususunda oldukça yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Yeni yönetimde bir tarafta, İran'la ön koşulsuz müzakereler başlanmasını savunanlar diğer tarafta, İran'a karşı sopa siyasetini savunanlar vardı. Ön koşulsuz müzakereleri savunanlar, şuna kadar İran'a karşı uygulanan izolasyon politikasının İran'ın tutumunda bir değişiklik yaratmadığını hatta ilişkilerin daha da kötüye gitmesine sebep olduğunu, İran'daki radikalleri güçlendirdiğini ve bu ülkede demokrasinin gelişmesine engel olduğunu belirtmiştir. Sopa siyasetini savunanlar, Avrupalıların 2003 yılından beri İran ile görüşmekte olduğunu fakat müzakerelerden bir sonuç alınmadığını düşünüyorlardı. Bunun sebebini ise, İran'ın müzakerelerde samimi olmaması ve müzakereleri zaman kazanmak için bir araç olarak kullanmasına bağlıyorlardı. Ayrıca, İran'ın 2003 yılında uranyum zenginleştirme programına yeni başlarken günümüzde nükleer dönüşümünü gerçekleştirdiğini ve çok kritik bir noktaya geldiğini savunuyorlardı (Sinkaya, 2009: 46 - 47).

Obama ise Nisan 2009 tarihinde İran'la müzakereler için ön koşulu ileri sürmeyeceğini açıklamıştır. Amerika'nın nükleer faaliyetlerini durdurması yönündeki çağrılarını, İran ile diplomatik müzakerelerde bulunmasının en büyük engeliydi. Dolayısıyla Obama'nın bu adımı İran iç politikasını iyi okuyan bir hamle olmuştur. Ayrıca Obama bu dönemde, İran'a karşı tek taraflı yaptırımları uzatmakla birlikte, ilave yaptırımlar uygulanmasını ve askeri güç seçeneğinin ön plana çıkarılmamasını tercih etmemiştir. Bunun yerine BM Güvenlik Konseyi üyeleri ile ABD'nin İran politikasına şüphe ile yaklaşan birçok ülkenin gözünde itibarını yükseltmeyi, diplomatik çalışmaların sonuç vermemesi durumunda alınacak sert önlemlerle bu ülkelerin desteğini almayı planlamıştır (Telatar, 2012: 63).

24 Haziran tarihli The Washington Post gazetesi, Obama'nın İsviçre 'deki Büyükelçiliği aracılığıyla İran'ın dini lideri olan Hamaney'e mektup gönderdiğini duyurmuştur. Ayatollah Khamenei bu mektubu doğrulamıştır. Mektupta Obama, İran'a bölgesel ve ikili ilişkilerde birlikte hareket etme arzusunu belirtmiş ve nükleer enerji

konusunda Tahran ile konuşma isteğini dile getirmiştir (Made For Minds, 2012). Bu durum, Amerika'nın İran'a karşı uygulayacağı siyaseti daha açık hale getirmiştir.

İki hükümet arasındaki ilk diplomatik temas, 2009 yılının Ekim ve Kasım aylarında Cenevre ve Viyana'da gerçekleşmiştir. Görüşmede İran ve P5+1 ülkelerine, ABD ve Rusya'nın beraber hazırladıkları nükleer yakıt takası teklifi sunulmuştur. Bu teklife göre, Tahran zenginleştirdiği 1,200 kg uranyumu Rusya'ya gönderecek ve karşılığında 12 ay içinde Fransa'dan Tahran Araştırma Reaktörü'nde kullanılmak üzere yakıt çubuğu alacaktı. İran bu teklifi prensipte kabul etmiş fakat bu teklif siyasi bir antlaşma ile sonuçlanmamıştır. Bunun sebebi olarak, hem İran'ın içindeki hizipler arasındaki çatışmayı hem de tarihsel olarak Batı'ya karşı duyulan güvensizlik gösterilebilir. Diğer bir nedeni Obama'nın, İran'ın antlaşmayı kabul etmesi için çok kısa süre tanımasıdır. Çünkü Obama da, Amerikan siyasetinde, İran'a karşı sert yaptırımlar uygulanmasını isteyen grup tarafından oldukça sıkıştırılmıştır (Şen, 2014: 307).

Bu durum başta oluşan olumlu havanın değişmesine sebep olmuştur. İran, 25 Kasım tarihinde tekrar uranyum takasının kendi ülke sınırları içerisinde eş zamanlı olarak yapılması durumunda bu teklifi kabul edeceğini belirtmiş fakat ABD, Rusya ve Fransa bu koşulu kabul etmemiştir. Bunun üzerine UAEK, takas işleminin üçüncü bir ülkede yapılacağını ve bu noktada devreye Türkiye'nin girebileceğini belirtmiştir. Aynı zamanda UAEK, 27 Kasım tarihinde İran'a yönelik baskıyı artırarak İran'ın Kum şehrinde inşaatına başlatılan tesislerin faaliyetlerini de askıya alması gerektiğini açıklamıştır. Tahran yönetimi, bu kararın acele alınmış olduğunu ve bu durumun İran ve UAEK arasındaki ilişkilere zarar vereceğini belirtmiştir. Ayrıca karara tepki olarak İran, 10 yeni uranyum zenginleştirme tesisinin planını onayladığını açıklamış fakat bu duruma Batı'dan net bir yanıt gelmemiştir (Yeşiltaş, 2009: 67-68). Bunun üzerine Ahmedinejad, Batı'ya karşı daha da meydan okuyarak ülkesinde yüzde 20 oranında zenginleştirmiş uranyum üreteceğini duyurmuştur (BBC News Türkçe, 2 Aralık 2009).

23 Aralık'ta İran Meclis Başkanı Laricani'nin yaptığı açıklamada, Tahran Reaktörü'nün ihtiyacını karşılamak için yakıtı üçüncü taraflardan satın almak istediklerini fakat Batı'nın güvensiz tutumu sebebiyle yakıt üretiminin ülke sınırları içerisinde yapılacağını belirtmiştir. 26 Aralık'ta yapılan açıklama ile üçüncü tarafın hangi ülke olacağı belirsizliği giderilmiş ve Türkiye'nin kabul edilebileceği ifade edilmiştir.

Nükleer takas işlemine göre İran'ın az zenginleştirmiş uranyumu, zenginleştirdikten sonra bir sene içerisinde İran'a iade edilecekti: bu durum da İran, uranyum karşılığında 1.200 kg nükleer yakıt elde etmiş olacaktır (Yeşiltaş, 2009: 68).

17 Mayıs 2010 tarihinde Türkiye, İran ve Brezilya arasında tarihi olarak nitelendirilebilecek uranyum takası antlaşması imzalanmıştır. Amerika, bu antlaşmayı olumlu bir adım olarak değerlendirmiş fakat yine de şüpheyle yaklaşmıştır. Amerika, İran'ın hala BM Güvenlik Konseyi'nin kararına ihlal ederek uranyum zenginleştirme faaliyetlerine devam edeceğini düşünmüştür. Bu doğrultuda Beyaz Saray sözcüsü Robert Gibbs yaptığı açıklamada, İran'ın uranyum transferini olumlu karşıladıklarını fakat hala daha İran'ın nükleer programı ile ilgili ciddi şüphelerin olduğunu ayrıca İran'ın %20 oranında uranyum zenginleştireceğini açıklaması üzere BM Güvenlik Konseyi'nin kararını ihlal ettiğini belirtmiştir. İran'ın BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarına uymaması durumunda, sonuçlarına da katlanacağını belirterek üstü kapalı bir şekilde tehdit etmiştir (Gök, 2011: 263 - 264). Kısacası her ne kadar Obama döneminde, Amerika'nın İran'ın nükleer faaliyetlerine yönelik kullandığı dış politika söylemleri ile bir adaptasyon sürecine girildiyse de, kullanılan metotların radikal bir değişime uğradığını söylemek oldukça güçtür.

Obama bu dönemde, İran'a karşı sopa siyasetini savunan grupların Kongre'de bir yaptırım kararı almadan ve İsrail'in İran'ın nükleer tesislerine bir saldırı gerçekleştirmesi söz konusu olmadan Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararını almasını sağlamak ve bu doğrultuda müttefiklerine, düşman ülkeleri nükleer silah elde etmek isteginde gerekli tedbirleri almakta tereddüt etmeyeceği mesajını vermek istemiştir. Amerika'nın altı aylık diplomatik çabalarından sonra, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri yaptırım kararı konusunda uzlaşmış ve 9 Haziran 2010'da 1929 sayılı karar kabul edilmiştir (Telatar, 2012: 67). Bu kararla İran, BM ile işbirliği halinde olmaya zorlanmıştır. Bu karar devletlerin İran'a silah satışını yasaklamış, İran'a nükleer madde gönderilmesini engellemek amacıyla bir denetim sistemi kurmuş, İran'a giden ve şüphe duyulan gemilerin açık denizde durdurularak denetlenmesi sağlanmış, İran'ın uluslararası bankacılık sistemiyle nükleer faaliyetlerini finanse etmesini engelleyecek tedbirler alınmış ve yaptırımları denetleyecek bir komite oluşturulmuştur (Telatar, 2012: 67). İran ise istikrarlı bir şekilde Güvenlik Konseyi'nin uyarılarının yerinde olmadığını belirterek, İran'ın hedef alındığını ima eden bir tutum benimsemiştir.

Uluslararası Atom Enerji Kurumu'nun 2010 yılı içerisinde hazırladığı raporda, İran'ın özellikle yeniden işleme ile ilgili konularda Güvenlik Konseyinin kararlarına riayet eden bir tutum benimsediği belirtilmiştir. Kasım ayında yapılan incelemelere göre İran, 2008 senesinde kabul edilen Konsey kararına uygun olarak yeniden işleme faaliyetlerini askıya almıştır. Fakat İran, benzer tavrı ağır su üretimi ile ilgili denetimlerde göstermekten kaçınmıştır. Kurum, İranlı yetkililerden bir kez daha bu konuda pozisyon değişikliği yapmasını isteseler de İran eski tutumunda ısrarcı olmuştur. Ayrıca İran, nükleer programında adım adım ilerleme sağlayarak Mayıs 2010 tarihinde kurulan Buşehr Nükleer Santrali'ne Ekim ayı içerisinde taze yakıt yüklemiştir (Çakmak, 2009: 81). Dolayısıyla İran'ın 2010 yılı boyunca Nükleer programı ile ilgili tavrı, bir taraftan nükleer programını kararlı bir şekilde sürdürürken diğer taraftan dünyayı tam karşısına almamak olmuştur. Bu durumda, geleneksel olarak İran'ın nükleer programı ile ilgili sürdürdüğü oyalayıcı ve zaman kazanmaya yönelik tavrına son derece uygun bir davranış biçimi olarak görülmüştür (Çakmak, 2010: 82). Dolayısıyla bu dönemde de, iki taraf arasındaki güvensizlik devam etmiştir.

Nükleer müzakerelerle ilgili olarak bu tıkanıklık 2011 yılına gelindiğinde de aşılammıştır. İran, nükleer programı sebebiyle 2011 yılında da üzerinde çok fazla baskı hissetmiş ve adımlarını yeni yılın başlangıcında buna göre belirlemeye çalışmıştır. 2011 yılında İran, etkin bir taraf olarak katıldığı müzakereler üzerinde yoğunlaşmıştır. Amerika ise İran'a yönelik yaptırımların sertleşmesi için oldukça çaba sarf etmiştir. Amerika'nın İran'a yönelik bu olumsuz tutumu İstanbul'da P5+1 ülkeleri ile İran arasında yapılan görüşmelerde de kendini göstermiştir. Bu görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine, Amerika tarafından yapılan açıklamada, sonucun tam bir hayal kırıklığı olduğunu belirtilmiştir (Çakmak, 2011: 82).

UAEK'nin 8 Kasım'da yayınladığı raporla ilişkilerin gerginlik seviyesi daha fazla artmıştır. Bu raporda, İran'ın nükleer faaliyetlerinin nükleer enerjiye yönelik olmaktan da öte bir nükleer aygıt geliştirilmesine yönelik deliller bulunduğu belirtilmiştir. Ahmedinejad, bu raporun başta Amerika olmak üzere İran'ın düşmanlarının gayretleriyle ortaya çıkan uydurma bir rapor olduğunu belirtse de, Batı ve İsrail'de İran'ın nükleer silah elde edip edemeyeceği yönündeki tartışmalar tekrardan alevlenmiştir. Bu bağlamda Obama, tek taraflı yaptırımlar ağırlaştırmak adına 21 Kasım 2011'de 13590 sayılı kararı imzalamıştır (Telatar, 2012: 68).

Uygulanan bu yaptırımlar, İran ekonomisini oldukça olumsuz etkilemiştir. İran'ın 2011 yılında gayrisafi milli hasılasının önemli oranda azaldığı görülmüştür. Bu durum, uygulanan yaptırımların uygulayan devletlerin lehine bir sonuç gösterdiğinin belirtisidir. Zira bu dönemde İran siyasetinde, yaptırımlarla sıkıştırılmış uluslararası bir baskı oluşturulmuştur (Küpeli, 2016: 108 - 109).

Obama görev başına geldikten sonra İran ile ilişkilerde uzlaşmacı bir tutum sergilemiştir. İran tarafı ise Amerikan başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi adayın kazanması durumunda müzakerelerde elinin zayıflayacağını ve daha katı yaptırımlarla karşı karşıya kalacağını farkında olup, Obama'nın uzlaşmacı yaklaşımından faydalanmak istemiştir. Nitekim Obama bu dönemde, nükleer meselenin savaşa değil, diplomasi yoluyla çözümünden yana tavır almıştır (Sinkaya, 16 Nisan 2012).

2.10. Obama ve Irak

Amerika'nın yaklaşık 10 yıl süren Irak işgali ve sonrasında bu ülkeyi başarısız bir devlet olarak ortada bırakması ile ülke istikrarsızlıkların merkezi konumuna gelmiştir. ABD, Irak'tan çekilerek yerine yerel güçler bırakmış bu da ülkede var olan çatışma ortamının artmasına sebebiyet vermiştir. Böylesi bir ortam da, IŞİD gibi terör örgütlerinin doğmasına zemin hazırlamıştır.

Obama, 2003 yılındaki Irak müdahalesine muhalif görüşte olmuştur. Öncelikle Afganistan'daki savaşın sonlandırılması gerektiğini belirterek Irak müdahalesini ne kadar süreceğini ve maliyetinin kestirilemeyen bir savaş olarak gördüğünü açıklamıştır. Seçim kampanyası sırasında da Twitter üzerinden "Irak Savaşı'nın sona erdirmenin bir imza uzağımızda olduğunu düşünüyorum" paylaşımında bulunan Obama, başkanlığa geldiğinde de Bush'un 2011 tarihi itibarıyla geri çekilme takvimini uygulamaya kararlı olmuştur. Bu işgal sırasında birçok Amerikalı askerin ölmesi ve savaşın maliyeti sebebiyle Obama 21 Ekim tarihinde "askerlerinin, tatilde kesin evde olacaklar" açıklamasında bulunmuştur.

Başkan Obama göreve gelişi sonrasında, Ağustos 2010'a kadar 142.000 olan asker sayısını 50.000'e düşüreceğini, 31 Aralık 2011 tarihi itibarıyla tam çekilmeyi öngören SOFA antlaşmasını uygulayacağını belirtmiştir. Bu kapsamda ilk olarak, 30 Haziran 2009 tarihinde Amerikan askerleri kent ve kasabalardaki görevlerini Irak askerlerine

devrederek kırsal alandaki kamplarına çekilmişlerdir. Bağdat hükümeti, bu tarihi “Ulusal Egemenlik Günü” olarak belirtmiştir. Bu durum, halkın kendisini biraz daha özgür hissetmesini sağlarken, psikolojik olarak işgal havasından bir nebze olsun uzaklaşmalarına neden olmuştur (Özcan, 2009: 47 - 48).

Irak'ta yapılan 2009 ve 2010 yerel seçimlerinde Maliki liderliğindeki Kanun Devleti başarı göstermiştir. 2010 seçim sonuçlarının başa baş çıkması sonucunda hükümetin kurulması noktasında bazı belirsizlikler yaşanmıştır. Bu durum, ülkedeki etnik ve mezhepsel ayrışmaların yeniden alevlenmesine sebep olmuştur. Seçim öncesinde var olan şiddet olayları ve terör saldırıları seçim sonrası süreçte de devam etmiştir. 2009'ta gerçekleşen seçim sonrasında hükümet kurma süreci kolay olmasa da, 2010'daki kadar sancılı geçmemiştir. 2009 seçimlerindeki asıl problem, Irak'taki yeni siyasi elitin hırsları ile Amerika'nın işgal sonrasında kendisi için kabul edilebilir liderleri bulma çabası arasında bir denge oluşturmaktı. 2010 seçimlerinde ise Obama yönetimin önceliği, Amerika'nın Irak'tan çekilmesi için biran önce istikrarlı ve kapayıcı bir hükümetin kurulmasıydı. Irak'tan çekilme takvimini açıklayan Obama yönetimi için bu durum bir endişe kaynağı olmuştur. Obama, tarafları uzlaşmaya çağırılmış ve bazen de üstü kapalı bir şekilde tehdit etmiştir (Özcan, 2010: 52 - 58).

Obama yönetimi ülkede şiddet olayları devam ederken 15 Aralık 2011 tarihinde Irak'tan çekilmeyi sağlamıştır. Bu durum, Irak'taki etnik gruplar arasındaki ayrım ve belirsizliği daha net bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Maliki, Amerikan askerlerinin çekilmesinden bir gün sonra ülkedeki Sünni yöneticileri hedef almıştır. Maliki'nin uyguladığı bu politikalar sonucunda, Irak'ta mezhepsel çatışmalar artmıştır. Bu politikalara tepki olarak hem Sünni hem de Kürt vekiller meclis çalışmalarına katılmayacaklarını bildirmişlerdir. Gerginliklerin zirve yaptığı bu dönemde, 22 Aralık tarihinde Bağdat'ta gerçekleştirilen bombalı saldırılar sonucunda 70 sivil yaşamını yitirmiştir. Bu durum, Amerika'nın, Irak'tan çekilmesinin ardından siyasal birliğin sağlanılmasının kolay olmayacağı sinyallerini vermiştir (Kalaycı, 2011: 39 - 40).

Obama, Maliki'nin Şii siyaseti güderek İran'a yakınlaşmasını görmezden gelmiştir. Obama, Irak'ta kapsayıcı bir yönetim oluşmasını teşvik etmek yerine Maliki hükümetini desteklemiştir. Bu durum, ülkede 2003 işgalinden sonra yaşanan travmaları pekiştirerek IŞİD gibi örgütlerin hızla ilerlemesine neden olmuştur (Kenasari, 24 Kasım 2016).

Ayrıca, IŞİD'in ilerlemesinin diğer sebeplerine bakıldığında, ilk olarak, 2011 senesinde Amerika'nın Irak'tan askeri olarak çekilmesi, Irak'ın askeri ve istihbarat gücünün eksikliğini ortaya çıkarmıştır. Böylelikle Irak güvenlik güçleri, IŞİD'in eylemleri karşısında tek başına hareket etmekte zorlanmıştır. İkincisi, Şii Başbakan Maliki'nin Sünni kesim üzerinde baskıcı politikalar izlemesi büyük protesto faaliyetlerine neden olmuştur. Sünni halkın yaptığı protesto hareketleri Maliki'nin ordusu tarafından sert bir şekilde bastırılmaya çalışılmış ve 2013 senesinde gerek IŞİD'in gerekse Sünni aşiretlerin Irak ordusu ile çatışması en üst seviyeye ulaşmıştır. Son olarak, El Kaideye mensup çok sayıda mahkum Ebu Garip Hapishanesi'ne düzenlenen baskın ile kaçırılmış ve tekrar sahaya döndürülmüştür. Bu durum, IŞİD'in askeri gücünün artmasına neden olmuştur (Kalaycı, 2013: 26 - 27).

Irak'ın siyasal sistemi görüldüğü gibi oldukça karışıktır. Şiiler ve Kürtler Sünni bir diktatörü kabul etmemekte, Sünni ve Şii kesim bağımsız bir Kürdistan'ı kabul etmemekte ve son olarak Kürtler ve Sünni halk Şii İslam devletini kabul etmemektedir. Amerika'nın temel politikası ise, bu grupların hedeflerine ulaşamamasını sağlamaktır. Buna göre Sünniler tekrardan bir diktatörlük oluşturamayacak, Şiiler bir Şii İslam devleti meydana getiremeyecek ve Kürtler bağımsızlık elde edemeyecektir (Sichermer, 2011: 91)

Sonuç olarak, Obama başkanlık seçimleri boyunca Irak'taki savaşın bitireceğine dair söylemleri ile önemli ölçüde oy toplamış fakat sekiz yıllık başkanlık sürecinin sonuna gelindiğinde iç karışıklıklarla çalkalanan bir Irak'ı miras bırakmıştır. Obama bu dönemde, Amerikan askerlerinin biran önce Irak'tan çekilmesi için Maliki'nin uyguladığı Şii siyaseti görmezden gelmiştir. Obama'nın uyguladığı bu politika, Irak'ta var olan mezhepsel gerginliğin üst seviyelere tırmanmasına neden olmuştur. Obama'nın Irak'tan çekilirken iyi bir düzen tesis edememesinin sonucu olarak, IŞİD terör örgütü ortaya çıkmıştır. IŞİD örgütünün hızla yayılması ile Obama karşı saldırıya geçmiştir. Obama başkanlığının ikinci dönemine geldiğinde Irak'ta, IŞİD'e karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Obama'nın başkanlığının birinci dönemindeki Irak politikası, Amerikan askerlerinin bu ülkeden çekilmesiyle ikinci dönem Irak politikası ise, IŞİD'e karşı verilen savaş olmuştur.

2.11. Obama'nın Birinci Dönem İsrail-Filistin Politikası

Obama 2009 yılında göreve geldiğinde, İsrail'de sağ-aşır sağ partilerin hüküm sürdüğü koalisyon vardı. Ayrıca Obama görevi devraldıktan sonra yaptığı konuşmasında, bir taraftan İsrail'in kendini savunma hakkını desteklerken diğer taraftan kalbinin Gazze'de acı çeken Filistin halkında olduğunu belirtmiştir. Bu durum, Obama yönetiminin İsrail ile ilişkilerinde sıkıntı yaratacağı düşüncesine sebep olmuştur. (Bayram, 2009: 154).

Obama, İslam dünyasına seslendiği Kahire konuşmasında Filistin için kendi devletlerine sahip olma konusundaki meşru emellerine sırt çevirmeyeceklerini açıklamıştır. İki tarafında suçu birbirileri üzerinde araması yerine tek çözüm yolu olarak Filistin ve İsraililerin barış ve güvenlik içinde yaşayabilecekleri iki devlet fikrini savunmuştur. Aynı zamanda Obama, İsrail'in yeni yerleşim yerleri inşasının meşruiyetinin kabul edilemeyeceği ve bu yerleşim yerlerinin durdurulmasının zamanının geldiğini dile getirmiştir (NTV, 4 Haziran 2009). Bu konuşma, Filistin halkının ümitlenmesine sebep olurken, İsrail'in kaygılanmasına neden olmuştur.

Obama göreve geldiğinde, Arap-İsrail barış sürecini canlandırmaya söz vermiş ve İsrail'in Doğu Kudüs'te yeni yerleşim yerleşimler inşa etme planına yönelik doğrudan bir meydan okumuştur. Bu kapsamda Obama, küçük fakat sembolik bir hareket olarak, eski Shepherd Hotel binasının yerine inşa edilmesi planlanan 20 katlık konut projesine onay vermemiştir. Obama'nın bu kararı İsrail'in tepkisini çekmiştir. Netanyahu, bölünmemiş Kudüs her zaman İsrail'in başkentidir ve öyle kalacak demiştir. Ayrıca Netanyahu 19 Temmuz tarihli kabine toplantısında yaptığı açıklamada, kimse Yahudilere kendi başkentlerinde nerede yaşayabileceklerini söyleme hakkına sahip olmadığını eklemiştir (Bohlen, 28 Temmuz 2009).

Bu gelişmelerin ardından Amerikan Senatörü George Mitchell, İsrail'den yerleşim yerleri konusunda taviz verilmesini istemiş fakat bütün çabalarına rağmen İsrail tarafından bu taviz verilmemiştir. Bu durum, Obama'nın katılacağı ilk BM toplantısına İsrail-Filistin sorununda somut bir şeyler başarmış olarak gitmesini engellemiş ve Obama yönetiminin artık İsrail'e yeni yerleşim yerleri konusunda baskı yapmaktan vazgeçtiği izleminin doğmasına sebep olmuştur (Bayram, 2009: 155).

Filistin tarafı, İsrail'in Doğu Kudüs dahil işgal ettikleri topraklarındaki Yahudi yerleşimi inşaatlarını durdurmadığı sürece görüşmelere dönmeyeceklerini açıklamıştır.

Ancak ABD'nin bu konu üzerinde tarafların dolaylı müzakere yürütmeleri yönündeki yoğun ısrarları sebebiyle Filistin yönetimi görüşmelere onay vermiş ve 8 Mart 2010 tarihinde görüşmeler yeniden başlamıştır. Fakat İsrail, 9 Mart tarihinde Doğu Kudüs'te 1600 konut daha inşa edeceklerini duyurmasıyla birlikte barış görüşmeleri çabaları boşa çıkmış ve ABD-İsrail ilişkilerindeki gerginlik devam etmiştir (Kurt, 2010: 170-171).

İsrail'in bu adımından sonra BBC'ye açıklamada bulunan Filistin yönetimi baş görüşmecisi Saeb Erakat, "Konutların inşası kararı geri alınmadıkça, bizim herhangi bir görüşmeye oturmamız çok güç olacaktır. Başkan Mahmud Abbas, görüşmeler ve yerleşim merkezleri konusundaki zorlukları, Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa'ya ve ABD Başkan Yardımcısı Biden'a aktardı" derken Netanyahu açıklamasının zamanlamasından üzüntü duyduğuna fakat inşaatlarla ilgili kararı iptal etmeyeceklerini belirtmiştir (BBC, 11 Mart 2020).

Obama yönetimi, ikili ilişkilerde güvenin tazelenmesi ve Filistinlilerle görüşmelerin tekrar başlatılabilmesi için Netanyahu'dan bazı isteklerde bulunmuştur. Bunlar, Batı Şerida'daki yerleşim yerlerinin genişlemesini donduran kararın uzatılması, "doğal genişleme hakkı" söyleminin bırakılması, Doğu Kudüs'teki İsrail genişlemesinin durdurulması, Türk-İsrail gerginliğinin sona erdirilmesi yönünde adım ve Gazze'deki insani trajediye son verilmesi amacıyla hızlı ve makul adımlar atılmasıdır. Amerika, özellikle yerleşim yerleri konusunda İsrail üzerinde baskı kurmuşsa da geri adım attıramamıştır. Bunun yanında Filistin tarafı da, yerleşim yerlerinin barışa engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu gelişmeler Amerika'nın yoğun çabalarının sonuç vermesini engelleyememiş ve 2 Eylül 2010 tarihinde doğrudan barış görüşmelerine başlamıştır. (Kurt, 2010: 171-175). Fakat İsrail'in 26 Eylül'de İsrail'in yerleşim yerlerini dondurma planını uzatmayacağını belirtmesi, 9 Kasım 2010'da Ariel yerleşim biriminde 800 yeni konutun inşasına yönelik planı açıklaması, yine aynı gün içerisinde İsrail İçişleri Bakanlığı'nın Doğu Kudüs'te Har Homa yerleşim bölgesinde 1.000 ve Ramot bölgesinde yaklaşık 300 konuta yönelik nihai onayının verildiğinin belirtmesi ve 22 Kasım'da Batı Şeria'da 544 yeni konutun inşa edilmesi barış görüşmelerinin durmasına sebep olmuştur (Balcı, 2011: 85).

İsrail, Filistin topraklarını ihlal etmeye devam ederken, Amerika, 2011 yılı Mart ayında İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarında yeni yerleşim yerleri inşa etmesini kınayan 22

Mart tasarısını engellemiştir. Bu durum Filistin tarafından rezilce olarak açıklanırken, İsrail tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Fakat veto sonrası Obama'nın açıklamaları her ki tarafı da memnun etmemiştir. Obama yaptığı açıklamada, her iki tarafında karşılıklı tavizler ve toprak takasıyla yaşanabilir bir Filistin ve güven içinde bir İsrail yaratabileceğini ifade etmiş ve üzerinde anlaşılmış bir toprak takasının gerekebileceğini belirtmiştir. Obama bu açıklamasıyla 1967 sınırlarına en açık destek veren Amerikan başkanı olmuştur. Bu açıklama, İsrail tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. İsrail, 1967 savaşıyla işgal ettikleri Filistin topraklarından çekilmeleri ve bu sınırlarda kurulacak bir Filistin'in kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Filistin ise, açıklamaları memnuniyetle karşılamış ve Obama'nın duran müzakereleri canlandırmaya yönelik çabasını takdir etmiştir (Turan, 2011: 162 - 163).

3. BÖLÜM: OBAMA’NIN İKİNCİ DÖNEMİ

3.1. Obama’nın İkinci Dönem Seçimleri

Amerikalılar, 6 Kasım 2012 tarihinde yeniden başkanlık seçimlerine gitmiş ve Barack Hüseyin Obama dört yıl daha ABD Başkanlığı’nı sürdürme hakkını elde etmiştir. Obama’nın bu seçimde zafer elde etmesinde, kararsız seçmenlerin çoğunlukta olduğu Pennsylvania, Wisconsin, Virginia, New Hampshire ve Ohio’da galip gelmesi belirleyici olmuştur.

Demokratlar seçim süreci sonunda sadece Beyaz Saray’da değil Senato ara seçimlerinde de az sayıda sandalye farkı ile güçlerini korumayı başaramışlardır. Temsilciler Meclisinde ise Cumhuriyetçiler en az iki sene daha sürecek olan üstünlüklerini korumuştur. Toplam oylara bakıldığında Obama için, 2012 seçimlerinin aslında kolay bir seçim olmadığını söylenebilir. Obama’nın aldığı oy sayısı 59, 742, 685 iken rakibi Romney’in ise 57,108,717’dir (Kırdar, 2012: 1)

İkinci defa Amerikan Başkanı seçilen Obama, seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra zafer konuşmasını Chicago’daki seçim merkezinde yapmıştır. Obama bu konuşmada Amerikan halkının umudunu kaybetmediği için Amerika’nın ilerlediğini belirtmiş, ABD’nin zor yollardan geçtiğini ancak toparlandığını, bir ulus olarak birlikte düşüp birlikte yükseleceklerine vurgu yapmıştır. Obama kendisini dinlemeye gelenlere, “Farklılığımız ABD’nin özgürlüğünün bir parçasıdır. Sahip olduğumuz düşünceler özgürlüğümüzün işaretidir” diyerek herkesin hayallerinin peşinden koşabileceği bir ülke hayal ettiğini açıklamıştır. 2008 seçimlerindeki gibi cumhuriyetçi veya demokrat olmanın değil, bir ulus bilincine sahip olmanın öneminden bahsederek “Amerika’yı istisna yapan, ortak bir kaderimiz olduğuna inanmaktır” demiştir.

2012 seçim sonuçlarına uluslararası ilişkiler bağlamında bakıldığında, Amerikalı seçmenler ülkesi dışında olan savaflara asker göndermekten kaçınan, kendi iç problemlerini çözmek isteyen bir profil sergilemişlerdir. Obama seçmenlerin bu düşüncelerinin farkında olmuş ve ikinci başkanlık döneminde “ülke içerisindeki yapılandırmaya” odaklanacağını vurgulamıştır. Bu sebeple Obama’nın başta Ortadoğu bölgesi olmak üzere, dış politikada diplomasiyi öncelik alan politikalara devam edeceği

ve asıl Amerika içerisindeki problemlere odaklanacağı tahmin edilmiştir (Kırdar, 2012,1).

3.2. Kapsamlı Ortak Eylem Planı Antlaşması

2013 yılı itibari ile İran'ın Batı ile ilişkileri yumuşama sürecine girmiştir. Bunda Haziran 2013 tarihinde ılımlı bir isim olan Ruhani'nin cumhurbaşkanı seçilmesinin önemli bir etkisi olmuştur. Nitekim Ruhani seçimlerden sonra basına yaptığı ilk açıklamada, İran'a yönelik yeni yaptırımların engelleyip mevcut yaptırımları hafifleteceğini belirtmiş ve İran'ın nükleer program konusunda şeffaf olacağını açıklamıştır. Diğer önemli bir açıklaması ise, İran'ın tekrardan P5+1 grubu ülkeleri ile nükleer müzakerelere döneceği olmuştur (Cumhuriyet, 3 Ağustos 2013). Ruhani'nin nükleer müzakerelere geri dönme çağrısı özellikle Amerika ile gerginliğin giderileceği yönünde bir beklenti doğurmuştur. Nitekim 27 Eylül tarihinde Obama ile Ruhani arasında direkt telefon görüşmesi yapılmıştır. Bu görüşme, 1979 Devrimi'nden sonra hem nükleer müzakereleri hem de iki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen en önemli gelişme olarak adlandırılmıştır. Ruhani telefon görüşmesinin ardından yapmış olduğu açıklamada, bu kısa telefon görüşmesinin müzakere treni için çok güçlü bir lokomotif görevi gördüğünü belirtmiştir (Haberler, 4 Aralık 2019).

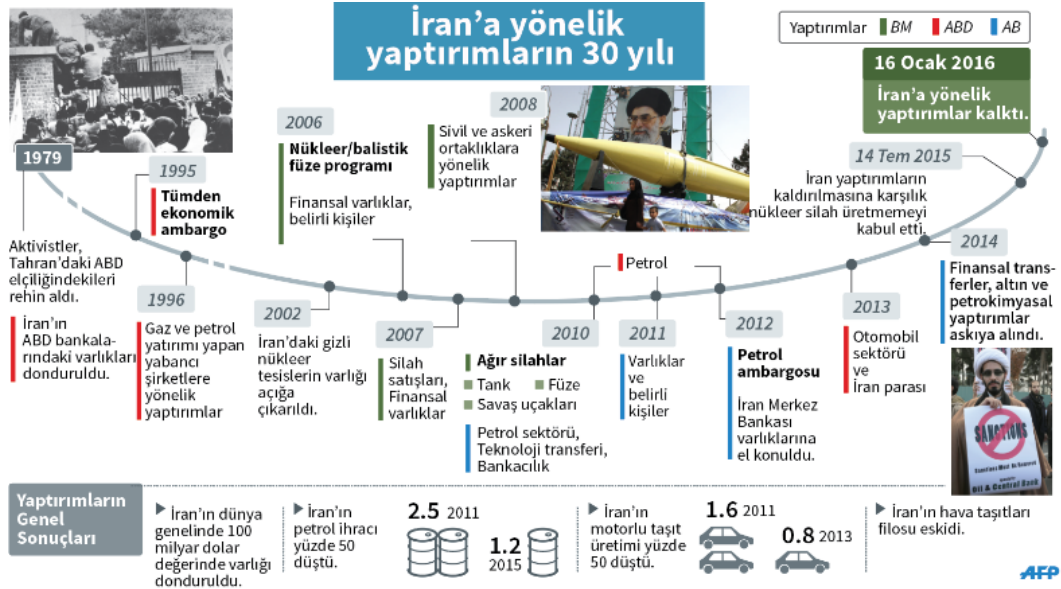
Bu yeni olumlu gelişmeler Cenevre'de yapılacak olan görüşmeler açısından iyimser bir havanın oluşmasına katkı sağlamıştır. Ruhani, Cenevre'de bu problemin çözümü için daha etkili adımlar atacağını belirtmiştir (Caner, 2013: 61 - 62). Bu kapsamda, Cenevre'de yapılan görüşmeler sonucunda, İran ve P5+1 grubu ülkeleri arasında 24 Kasım 2013 tarihinde "geçici nükleer antlaşması" imzalanmıştır. Bu antlaşma, İran'ın nükleer faaliyetlerini sınırlandırırken karşılığında İran'a yönelik bazı ticari ve finansal yaptırımların kalkmasını öngörmüştür. Bu antlaşma ileride daha kapsamlı bir antlaşma için ilk adım olarak belirtilmiştir. Bu kapsamlı antlaşmanın imzalanması amacıyla altı türlü müzakereler yapılmış ancak belirlenen tarihe kadar net bir sonuç alınmadığı için müzakere süreci uzatılmıştır (Kanat ve Yücel, 2018: 9 - 10).

2014 yılında İran ve P5+1 ülkeleri arasındaki müzakereler devam etmiştir. Yapılan müzakerelerde taraflar arasında bir ilerleme kat edilemediği ve ciddi ihtilafların aşılamadığı için nihai antlaşma tarihi ertelenmiştir. Bu doğrultuda, İran ve P5+1 ülkeleri arasında nihai antlaşmaya varmak üzere 30 Haziran 2015 son tarih olarak belirlenmiştir.

Uzatma kararı bir yandan taraflar arasındaki sorunların henüz çözülemediğini gösterse de diğer yandan antlaşmaya olan isteklerinin göstergesi olmuştur (Caner, 2014: 52 - 54). Nihayetinde, 30 Haziran'da bir araya gelen taraflar iki hafta süren yoğun müzakereler sonrasında 14 Temmuz tarihinde "İran'ın Nükleer Programına İlişkin Kapsamlı Ortak Eylem Planı Üzerinde Sağlanan Antlaşma" isimli bir antlaşmaya vardıklarını açıklamışlardır.

Antlaşmanın önemli maddeleri şu şekilde belirtilebilir (Kanat ve Yücel, 2018: 10 – 11).

1. İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerine dair önemli sınırlamalar mevcuttur. Bu sınırlamalara AR-GE çalışmaları da dahil edilmiştir. İlk sekiz yıl AR-GE faaliyetleri sınırlı tutulacak ve daha sonra İran kademeli olarak AR-GE çalışmalarını geliştirebilecek.
2. İran 15 sene içerisinde uranyum zenginleştirme seviyesini 3,67'de tutacak.
3. Antlaşma imzalandıktan sonraki 10 sene içerisinde İran IR-1 santrifüjlerini kademeli olarak durduracak.
4. İran 15 yıllık süreç içerisinde Fordo'da uranyum zenginleştirme ve bunun için yapılan AR-GE çalışmalarını gerçekleştirmeyecek ve herhangi bir nükleer materyal bulundurmayacak.
5. İran, Arak'taki ağır su reaktörlerini tekrardan inşa edecek fakat bu su reaktörünün gücü 20 MWth'ı geçmeyecek. Yeni reaktör barışçıl nükleer araştırmalar ile eğitici faaliyetleri destekleyecek.
6. İran, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'na taraf olduğu sürece bu antlaşmanın ek protokolünü uygulamayı sürdürecektir. Böylece nükleer tesislerdeki denetlemelerin bu 15 senelik sürecin sonunda yapılması mümkün olacaktır.
7. Uluslararası Atom Enerji Kurumu da BM Güvenlik Konseyi ile birlikte İran'ın nükleer faaliyetleri ile ilgili geçmiş tüm hükümleri feshedecek.
8. AB mevzuatındaki İran'ın nükleer faaliyetleriyle ilgili tüm yaptırımlar kaldırılacaktır.
9. Amerika Antlaşma uyarınca uyguladığı yaptırımlara son verecektir.

Grafik 3: İran'a Yönelik Yaptırımlar

Kaynak: ABD ve AB, İran'a Yaptırımları Kaldırdı", AlJazeera Turk, 17 Ocak 2016".

İran'ın bu antlaşma ile nükleer programından ciddi ödünler verdiği görülmüştür. İlerleyen süreçlerde İran'ın nükleer programını sınırlandırması ve denetime açmasıyla 2016 Ocak'ta bu ülkeye karşı yaptırımlar büyük oradan kaldırılmıştır. İran'a karşı uygulanan yaptırımların kaldırılması başta İsrail olmak üzere İran'ın bölgesel yayılcılığında rahatsızlık duyan birçok Arap devletinin tepkisini çekmiştir. Netanyahu bu antlaşma ile İran'ın 15 yıl içerisinde nükleer bir güç olmasının yolunu açacağını belirtirken Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ise İran'ın daha fazla yayılcı politikalar izleyebileceğinden endişe etmiştir (Telci, 2018: 3). Aslında bu ülkelerin endişelenmesinin asıl sebebi, İran'ın; Irak, Suriye, Yemen ve Lübnan'daki varlığının bundan sonra Batı'nın daha az tepkisini çekeceği ihtimali olmuştur. Ayrıca diğer bir sebebi ise, İran'a uygulanan yaptırımların kalkmasıyla bu ülkenin ekonomik olarak rahatlaması ve bu doğrultuda bölge siyasetinde İran'ın elinin güçlenmesidir (Doğrusözlü, 2015: 60). Bunun sonucu olarak, Obama döneminde Ortadoğu bölgesinde meydana gelen güç boşluğu İran tarafından hızla doldurulmuştur. Dolayısıyla Obama döneminde, Amerika'nın genel anlamda Arap Baharı politikası sebebiyle Körfez ülkeleriyle var olan gerginlik bu anlaşmayla had safhaya ulaşmıştır.

Obama ise antlaşma sonrasında yaptığı açıklamada daha zafervari görüşlerini dile getirerek, "Daha önce Sovyetler Birliği ile yapılan anlaşmayla nükleer silahların

Ortadoğu'ya yayılması engellenmişti. Bugün büyük bir adım atıldı. Bugün bu anlaşmayla İran nükleer silah elde edemeyecek" şeklinde konuşmuştur (NTV, 14 Temmuz 2015). Amerika tarafından bakıldığında, Obama başkanlığının ilk döneminde, İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerinin tamamen durdurulması amaçlanmış, Arak ve Fordo'nun tamamen kapatılması üzerinde durulmuştu. Bu antlaşma ile Amerika, isteklerinden kısmi ölçüde taviz vererek Tahran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerine kısıtlama getirmiştir. İran tarafından bakıldığında ise, belli oranın üzerinde nükleer zenginleştirmeden vazgeçilmiş ve nükleer faaliyetlerine yönelik denetimler kabul edilmiştir. Buna karşılık ise, bir taraftan kısmen de olsa nükleer haklarını uluslararası topluma kabul ettirmiş diğer taraftan da yaptırımların büyük ölçüde kaldırılması ile çok önemli ekonomik kazançlar elde etmiştir. (Doğrusözlü, 2015: 62 - 63).

3.3. Obama'nın Devam Eden Suriye Krizine Yönelik Politikası

Suriye Krizi 2013 yılında yeni bir boyuta geçmiştir. 21 Ağustos tarihinde Esad Rejimi, Şam'da muhalifler ile rejim unsurları arasında yoğun olarak çatışmış ve muhaliflerin kontrolünde bulunan Guta bölgesinde kimyasal saldırı gerçekleştirmiştir. Bu saldırı sonucunda, 426'sı çocuk olmak üzere 1429 kişi yaşamını yitirmiştir. Bu durum, Suriye'ye yönelik askeri müdahale tartışmalarının yükselmesine sebep olmuştur (Miş, 2013: 203).

Obama, Esad'ın muhaliflere kimyasal saldırıda bulunmasının ardından bu durumu Amerika'nın kırmızıçizgisi olarak belirtmiştir. Bu kapsamda Dışişleri Bakanlığı'na açıklamalar yapan Kerry, Amerika'nın başka ülkelerin tutumu sebebiyle herhangi bir eylemden kaçınmayacağına işaret ederek, "Başkan Obama, ABD'nin kendi kararlarını, kendi zamanlamasına göre ve kendi değerlerimize ve çıkarlarımıza dayanarak vermesini sağlayacak" açıklamasında bulunmuştur (Al Jazeeera Türk, 31 Ağustos 2013). Obama ise Amerika'nın dar kapsamlı bir eylem planı düşündüğünü belirtmiştir. Obama "Karaya ayak basacak veya uzun süreli bir eylem planı düşünmüyoruz. Kimyasal silah kullanılması ABD'nin ulusal güvenliğine tehdit ve yanıtı hak ediyor" (Al Jazeeera Türk, 31 Ağustos 2013) açıklamasında bulunarak askeri müdahale seçeneğini gündeme getirmiştir. Daha sonra Amerikan Senatosu, askeri operasyonu öngören tasarıyı onaylamıştır.

Suriye'ye yönelik müdahalenin nasıl şekilleneceği yönünde tartışmaların yapıldığı dönemde Obama, Beyaz Saray'da 10 Eylül'de Suriye ile ilgili bir açıklamalarda bulunmuştur.

Obama, "...21 Ağustos'ta Esat Hükümetinin yüzlerce çocuk dahil olmak üzere binden fazla insanı zehirli gazla öldürmesinden itibaren durum kökünden değişti. Bu durumdan Esat rejiminin sorumlu olduğunu bilmekteyiz. Diktatörler acımasızca faaliyetlerde bulunduğu anda, oluşan korkunç resimlerin insanların hafızlarından silinmesini ve dünyanın başka gündemlerle meşgul olmasını isterler. Fakat bu olaylar yaşandı. Artık mesele ABD ve uluslararası toplumun bu konuda neler yapabilmeye hazırlıklı olduğudur. Çünkü bu durum uluslararası hukukun ihlali olmakla birlikte aynı zamanda güvenliğimiz için bir tehlikedir. Eğer harekete geçmezsek, Esad rejimi kimyasal silah kullanmayı bırakması için bir sebep göremeyecek ve zamanla birliklerimiz savaş alanında kimyasal müdahale ihtimaliyle bir kez daha karşı karşıya kalacak. Bu da terör örgütlerin bu silahları elde etme ve sivillere saldırma için kullanımını daha da kolay hale getirecek. Savaş, Suriye sınırlarını aşarsa, kimyasal silahlar Türkiye, Ürdün ve İsrail gibi müttefiklerimizi de tehdit edebilir hale gelecek. Neticesinde kimyasal silah kullanımına karşı gelmemek, diğer kitle imha silahlarına karşı yasakları da zayıflatacak ve uluslararası hukuku göz ardı edip nükleer silah üretmek ya da daha barışçıl bir yol izleme arasında kara vermesi gereken Esat'ın müttefiki İran'a da cesaret verecek. Bu yüzden çok ince eleyip sık dokuduktan sonra, Esad rejiminin kimyasal silah kullanımına hedefli bir askeri darbeyle karşılık vermenin ABD'nin ulusal güvenlik çıkarlarına uygun olduğuna kara verdim. Başkomutan olarak verdiğim karar budur. Bununla beraber aynı zamanda dünyanın en eski anayasal demokrasinin de başkanıyım. Bu yüzden askeri saldırı emrini verme yetkisine sahip olmama rağmen, bu hususu Kongre'ye taşımanın doğru olduğun inanmaktayım...(.) Bununla birlikte, son birkaç gün içinde bazı cesaret verici işaretler aldık. ABD askeri hareketinin ciddi tehdit oluşturması ve kısmen Başkan Putin ile yaptığım yapıcı görüşmeler sonucunda, Rus hükümeti, Esad rejimini kimyasal silahların kullanımından vazgeçmeye zorlamada uluslararası toplulukta birlikte hareket etmeye istekli olduğunu bildirdi. Esad rejimi artık bu silahlara sahip olduğunu itiraf etmekte ve hatta kullanımını yasaklayan Kimyasal Silahlar Sözleşmesine katılacağını söylemekte. Bu teklifin başarılı olup olmayacağını söylemek için çok erken ve herhangi yapılacak bir antlaşma sonucunda Esat

rejiminin taahhütlerini yerine getirildiğinin doğrulanması gerekmekte. Ancak bu girişim kimyasal silah tehdidini güç kullanmadan kaldırma potansiyeline sahip zira özellikle Rusya Esat'ın en güçlü müttefiklerinden biri. Bu nedenle, Kongre liderlerinden diplomatik yolu izlerken güç kullanmanın onaylanmasına dair yapılacak oylamayı ertelemesini istedim. Dışişleri Bakanı John Kerry'i Perşembe günü Rus meslektaşıyla görüşmesi için gönderiyorum ve Başkan Putin ile aramızdaki görüşmelere devam edeceğiz. En yakın müttefiklerimizden Fransa ve İngiltere'nin liderleriyle görüştüm ve BM Güvenlik Konseyi'nde Esat'ın kimyasal silahlarından vazgeçmesini sağlayacak bir kara çıkarılması ve nihayetinde uluslararası kontrol altında yok edilmeleri için Rusya ve Çin'le istişare halinde birlikte çalışacağız” (Miller Center, 10 September 2013) açıklamasında bulunmuştur.⁷

Bu açıklamalardan birkaç gün sonra Obama, Suriye'yi kimyasal silahlardan kurtarmaya ikna etme teklifini kabul etmiştir (Nelson, Miller Center). Bu doğrultuda BM Genel sekreteri Ban Ki-Mun, Suriye'nin Kimyasal silahlardan arındırılması için BM Güvenlik Konseyine bir rapor iletmiştir. Bu rapor, Suriye'deki kimyasal silahların 30 Haziran 2014'e kadar yok edilmesini öngörüyordu. Rusya'nın BM kontrolünde Suriye'deki kimyasal silahların imha edilmesini teklif etmesiyle ve Beşar Esad tarafından bunun kabul edilmesiyle sürece başlanma kararı alınmıştır (Al Jazeera Turk, 8 Ekim 2013).

Obama yönetiminin Suriye'ye askeri olarak müdahale etmemesinin temelde iki sebebi mevcuttur. Bu sebeplerden ilki, Obama, Doktrin'inde göreve geldiği ilk dönemden itibaren Ortadoğu bölgesine yönelik müdahaleci bir politika yürütmeyeceğini belirtmiştir. Diğer bir sebebi, Başkan Obama'nın çok isteksiz olmasına rağmen BM Güvenlik Konseyi'nin onayı ve NATO operasyonu ile gerçekleştirilen Libya Müdahalesiydi. Bu müdahalede Kaddafi diktatörlüğü devrilmiş fakat ülkede demokratik bir yapı inşa edilememiş, istikrarsızlık ve güvenlik sorunları devam etmiştir. Obama için, Libya müdahalesi büyük pişmanlık olmuştur. Bu durum, Obama'nın Suriye'de de müdahale etmeme doktrinine bağlı kalmasına sebep olan bir unsur olmuştur (Harunoğlu, 2019: 1167-1168)

Obama'nın müdahaleden kaçınması ve meselenin kendisinin liderliğinde değil de Rusya liderliğinde uluslararasılaştırılmasının sonuçlarına bakıldığında ilk olarak, Amerikan

---

⁷ Bu metin yazar tarafından çevrilmiştir.

caydırıcılığı büyük darbe almıştır. Rakipleri bu durumdan cesaret almışlar ve diğer kriz alanlarına müdahale edebilmişlerdir. Buna verilebilecek en iyi örnek, Rusya'nın Ukrayna müdahalesidir. İkinci olarak, Obama uygulamış olduğu politikalarla rakiplerine büyük ölçüde cesaret verirken müttefiklerinin cesaretlerini ve güvenini kırmıştır. Obama yönetiminin amacı, bölgesel müttefiklerini cesaretlendirmekken, aksine bir sonuç elde ederek başarısız olmuştur (Yalçın, 2015: 70). Bu doğrultuda, Özgür Suriye Ordusu halk nezdinde prestij kaybetmiştir. Bunun sonucu olarak, Amerika ile işbirliği halinde olan muhalif grupların etkisi hızla azalırken karşısında Amerika karşıtı "İslamcı gruplar" hızlı bir şekilde yükselişe geçmiştir (Miş ve Özdemir, 2013: 213 - 214). Bu sebeple, Obama'nın başkanlığının ikinci döneminde, Esad'sız bir Suriye'nin Amerikan çıkarları için daha tehlikeli olabileceği görüşü kabul görmüştür. Bu doğrultuda, Amerika'nın ikinci dönem Suriye politikasının asıl belirleyici unsuru IŞİD'e karşı verilen savaş olurken iç savaş ikinci planda kalmıştır.

Obama, Amerikan kamuoyunda IŞİD'e karşı verilen mücadele yeterince etkin olamadığı için eleştirmiştir. Kamuoyunda, IŞİD'e karşı mücadelede daha çok bölgesel ve uluslararası bir konsorsiyum oluşturulması gerektiği fikri gündeme gelmiştir. Bu dönemde Obama'ya getirilen başka bir eleştiri de, Esad'ın manevra yaparak Amerika'yı IŞİD'e karşı savaştırmak amacıyla kendisi ile işbirliği halinde olmaya çalıştığıdır (Miş ve Özdemir, 2014: 185).

Obama kendisine yöneltilen bu eleştiriler karşısında IŞİD'i zayıflatmak için Eylül ayında Galler'de düzenlenen NATO zirvesinde Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Danimarka, Polonya, Kanada ve ABD gibi NATO ülkelerinin olduğu ve Arap ülkelerinin de yer alması istenilen bir koalisyon oluşturma fikrini gündeme getirmiştir. Bu koalisyonun karadan müdahale düzenlemeyeceğini özellikle vurgulanmıştır. Bu kapsamda ABD liderliğinde, koalisyona katılmayı kabul eden ülkeler 23 Eylül 2014 tarihinden itibaren IŞİD hedeflerini vurmaya başlamıştır. ABD tarafından, IŞİD ile mücadele için eğitim donat kapsamında askeri mühimmat ve eğitim verilmesi yönünde bir adım atılmıştır. Bu programdaki en büyük sorun zaten az sayıda olan militanın Suriye'ye geçtikten sonra Nusra Cephesinin saldırısına maruz kalarak etkisiz hale gelmesi olmuştur. Geriye kalan militanların ise ellerindeki cephaneliklerin %25'ini Nusra Cephesi'ne teslim etmesiyle ABD savunma bakanlığı programa ara verdiğini duyurmuştur (Özkan, 2016: 22 - 23). Her ne kadar 2016 senesinde eğitim donat

programına tekrar başlanma kararı verilmiş de PYD ve YPG örgütleri Amerika'nın IŞİD'le mücadelesinde en önemli müttefiki konumuna gelmiştir.

Obama'nın yürüttüğü bu politika, müttefiki Türkiye'yi zor bir duruma sokmuştur. Obama'nın özellikle başkanlığının ikinci döneminde uygulamış olduğu Suriye politikası, Amerika ve Türkiye arasındaki tarihsel ittifakı hiç olmadığı kadar geriletmiştir. Bu dönemde Obama yönetimi, Türkiye tarafından senelerdir terör örgütü olarak kabul edilen PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olan PYD terör örgütünü kendisine müttefik edinerek çok önemli destek vermiştir. Bu durum Türkiye'nin oldukça tepkisini çekmiştir. Obama yaptığı açıklamada, hava yardımının tek amacının IŞİD ile savaş halinde olan Kürt kuvvetlerine destek vererek Kobani'nin düşmesini engellemek ve IŞİD'in propagandalarına ciddi bir darbe indirmek olduğunu belirtmiştir (Üstün, 14 Haziran 2016). Böylece Obama, terör örgütü olan IŞİD'le mücadeleye karşı başka bir terör örgütü olan PYD'yi kullanarak politikasını meşrulaştırma yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda Obama, 2014 yılının son aylarında YPG'ye ilk silah malzemelerini teslim etmiş ve sonrasında da bu örgütle açık bir işbirliği yoluna gitmiştir (Doğan, 2019: 148).

Suriye Krizi'nin beşinci senesinde, Obama Suriye'deki şiddetin azaltılması amacıyla Rusya ile diplomatik ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Bu dönemde Amerika ve Rusya, Suriye'deki rejim ile muhalifler arasında anlaşmazlıkların çözümü için aracı olmuş fakat başarı sağlayamamışlardır. Ayrıca yine bu dönemde, iki ülke Suriye'de ateşkes ilan edilmesi noktasında anlaşmaya varmışlardır. Bu ateşteste ön plana çıkan konu, IŞİD ile mücadelede ortaklık olmuştur. Amerika'nın ateşkes ilan etmesindeki en önemli neden, Suriye'deki dengeleri korumaktır. Çünkü Halep gibi önemli bir kentte taraflardan birinin güç kazanması Obama'nın stratejisinde bir değişim gerektirecektir. Başka bir deyişle, Suriye'deki iç savaşın Amerika'nın belirlediği rotada devam etmesi Washington'un çıkarlarına uygun olmuştur (Özdemir, 2018: 106 - 107).

Bu dönemde, Amerika ve Rusya arasında ateşkes sağlanması ile Halep halkı biraz nefes alırken, Esad'ın Halep'i ele geçirmek için kullandığı fosfor bombalarıyla bu durum bozulmuştur (BBC News Türkçe, 27 Eylül 2016). Fakat Obama, Esad'ın bu saldırısına rağmen Suriye'ye bir askeri hareket düzenlememiştir. Bu doğrultuda Obama haftalık ulusa sesleniş konuşmasında, IŞİD'le başa çıkmanın tek yolunun Suriye'deki iç savaşın

sona erdirmekten geçtiğini belirtmiştir. Obama konuşmasında ayrıca ateşkese de değinmiş ve ateşkesin Suriye rejiminin, Rusya'nın ve müttefiklerinin taahhütlerini yerine getirip getiremeyeceğine de bağlı olacağını açıklamıştır (<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/02/27/weekly-address-degrading-and-destroying-isil>, 27 Şubat 2016). Ancak Obama, 2016 yılında da Suriye krizine doğrudan müdahil olma fikrini benimsememiş ve ABD önderliğinde koalisyon güçleri aracılığıyla IŞİD ile mücadelede hava saldırılarına devam etmiştir (Özdemir, 2018: 106).

Obama yönetimi, 2016 senesinin sonuna kadar Suriye'deki iç savaşa 6 milyar dolardan fazla insanı yardımda bulunmuş ve ek olarak Beyaz Saray tarafından seçilen Suriye'deki gruplara 500 milyon dolarlık askeri yardım da yapılmıştır (Özdemir, 2018: 108). Obama yönetiminin bu adımları yeterli olmamış ve Suriye'deki çatışmalar günümüze kadar uzanmıştır.

Sonuç olarak, Obama her iki dönemde de Suriye'deki kriz karşısında düşük yoğunluklu Ortadoğu politikası uygulamıştır. Obama, bu politika ile ülkesini yeni bir savaşa sürüklememiş ve Amerika'ya çok fazla ekonomik yük getirmemek için uğraşmıştır. Obama'nın uyguladığı bu politikalar sonucunda, IŞİD terör örgütü bu ülkede de kendini göstermiştir. Bu sebeple Obama, başkanlığının ikinci döneminde IŞİD ile mücadeleye yoğunlaşmış, iç savaş geri planda kalmıştır. Buradaki terör gruplarını (PYD) saha gücü olarak kullanarak IŞİD ile mücadele yoluna gitmiştir. Böylelikle PYD'nin organizasyonel kabiliyetini, silah kapasitesini, askeri eğitimini ve mali kaynaklarını artmıştır. Bu durum Obama'nın başkanlığının birinci döneminde yapmış olduğu konuşmalardaki terör örgülerine karşı tutumuyla örtüşmemiştir. Netice itibariyle Obama'nın söylemleri ve uygulamış olduğu politika arasındaki fark bu dönemde oldukça açılmıştır.

3.4. Mursi Sonrası Dönemde Mısır-ABD İlişkileri

Mısır'da ordunun 3 Temmuz'daki müdahalesinin ardından, Amerika'nın bu darbe sürecine nasıl tepki vereceği kamuoyu tarafından merakla beklenmiştir. Darbe sürecinin ardından Obama yapmış olduğu açıklamada, "Mısır Ordusunu kapsayıcı ve şeffaf bir süreç üzerinden mümkün olan en kısa zamanda tam otoriteyi tekrar demokratik yollardan seçilmiş bir sivil hükümete geri verme yolunda hızlı ve sorumlu bir şekilde

hareket etmeye ve Mursi ve destekçilerine yönelik keyfi tutuklamalardan kaçınmaya çağırıyorum” (TRT, 4 Temmuz 2013) ifadesini kullanmıştır. Obama yapmış olduğu konuşmada “darbe” kelimesini kullanmaktan kaçınmıştır. Bu durum ABD’nin, Müslüman Kardeşler’in iktidardan uzaklaştırılmasını memnuniyetle karşıladığı izlenimini doğurmuştur. Ayrıca Amerika, Mısır’daki darbeye tepkisiz kalırken gizliden darbeyi desteklemiştir.

Obama yönetiminin Mısır’daki darbeyi desteklemesinin iki önemli sebebi vardır. İlk olarak Mısır, Amerika’nın Ortadoğu politikaları açısından önemli bir konumdadır. Mursi’nin iktidara gelmesi ile Amerika, Mısır’ın bu yörüngeden çıkabileceği konusunda endişe etmiştir. Bu doğrultuda ikinci sebep, Amerika’nın müttefikleri olan İsrail, BAE ve Suudi Arabistan Müslüman Kardeşleri kendileri için bir tehlike olarak görmesidir. Nitekim Amerika’da, Mursi iktidarına ekonomik ve siyasi destek verme konusunda istekli olmamıştır. Diğer yandan Mursi iktidarı boyunca çevresindeki askeri bürokrasisi Amerika’ya yakın kişilerden oluşmuş ve bu dönem içerisinde Amerikalı yetkililer Sisi ile iletişimini sürdürmüştür. Nitekim Sisi darbesine Obama tepkisiz kalmış, demokrasiyi değil askeri rejiminin yanında yer almayı tercih etmiştir (Çelik, 2019: 226).

Mısır lideri Sisi ile Obama arasındaki ilk yüz yüze görüşme, BM Genel Kurulu 69 dönem toplantısını gerçekleştirmiştir. Böylelikle Sisi, uluslararası meşruiyet arayışında önemli bir fırsat elde etmiştir. Ayrıca burada önemli diğer bir nokta, Obama’nın bir sene önce Mısır’ı temsil eden Mursi ile yoğunluğunu bahane ederek görüşmezken, askeri darbe ile göreve gelen ve ülkede ciddi insan hakları ihlalleri yapan Sisi ile görüşmesi olmuştur. Böylelikle Sisi, hem uluslararası alanda meşruiyetini sağlarken hem de ülke içerisindeki konumunu pekiştirmiştir.

Yapılan görüşme sonucunda açıklama yapan Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Yardımcısı Ben Rhodes, Obama ve Sisi arasında askeri istihbarat ve terörle mücadele dahil olmak üzere birçok konuda işbirliğini arttırma üzerine mutabık kalındığını, İsrail-Filistin Meselesi, Gazze’deki durum, Libya, IŞİD, Irak, Suriye gibi konularının da masaya yatırıldığını belirtmiştir. Ayrıca görüşmede Obama, Mısır’ın ekonomik reform ajandasına destek sözünü vermiştir (Hürriyet, 26 Eylül 2014). Bu kapsamda Amerika, Mısır’a yardımların devam etmesinin, demokratikleşme yönünde adımların atılması doğrultusunda gerçekleşeceğini belirterek, darbe ile başa gelmiş bir iktidarı bir nevi

ödüllendirmiştir. Nitekim Obama yönetimi, Mısır'da gerçekleşen anayasal referandumunu ve cumhurbaşkanlığı seçimini demokratik bir gelişme olarak görmüş ve Sisi darbesi sonrası durdurulan askeri yardımı devam ettirmiştir. Barack Obama, Mısır yönetimine 1.3 milyar dolarlık askeri yardımı devam ettirmiş ve bu ülkeye 12 F16 uçağı, 20 Harpoon füzesi ve yaklaşık 125 M1A1 teçhizat verileceğini belirtmiştir (NTV, 1 Nisan 2015). Bu dönemde Mısır'a ekonomik yardımlar devam etmiştir. Ekim ayında Amerika'nın Kahire Maslahatgüzarı Thomas H. Goldberger tarafından yapılan açıklamada, ABD'nin Sisi yönetimine özellikle gençlikle alakalı projelerde kullanmak için 268 milyon dolarlık yardım yapacağı belirtilmiştir. Obama yönetimi yardımlarının tarım, ekonomik büyüme, turizm, yönetim ve eğitim alanlarındaki projelerde kullanılmasını öngördüklerini açıklamıştır. 2014 yılının sonunda ise daha önce uzlaşılan ve enerji, bilim, elektrik üretimi, teknoloji, yükseköğretim, tarım, ticaret gibi alanları içeren beş anlaşma Mısır lideri Abdülfettah El-Sisi ve Obama yönetimi tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir (Telci, 2014: 159).

2015 yılı Mart ayında düzenlenen Mısır Ekonomik Kalkınma Konferansı, Sisi yönetiminin ekonomik anlamda en büyük beklentisi olmuştur. Bu konferans BAE ve Suudi Arabistan tarafından düzenlenmiş ve kötü giden ekonomiyi düzeltmek amacıyla yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesi planlanmıştır. Fakat Sisi'nin konferansı prestijini düzeltme amacıyla kullanması sonucunda dikkatler alt yapı ve sanayi projelerinden farklı alanlara çevrilmiştir. Bu sebeple konferansta Yeni Başkent projesi gibi kısa vadede toplumsal kesimlerin yarar göremeyeceği projeler öne çıkmıştır. Konferans kapsamında yapılan antlaşmalar sonucunda ülkeye 150 milyar dolara kadar yabancı yatırımcıların gelebileceği belirtilmiştir. Bu yabancı yatırımcılar arasında ABD'den General Electrics, BAE'nden Arabtec ve Emaar, Suudi Arabistan'dan ACWA Power ve İtalya'dan ENI gibi firmalar bulunmaktaydı. Körfez hükümetlerinin bu yatırımları yapmaktaki amacı bu ülkeye daha önce yapılan yardımları geri almakken, ABD'nin amacı ise Sisi yönetiminin ayakta kalabilmesini sağlayan ekonomik yardımlarda bulunmak ve kendilerinin de ekonomik anlamda ülkenin kaynaklarından faydalanmak istemesidir (Telci, 2014: 185).

Sonuç olarak, Obama başkanlığının ilk yıllarında yaptığı konuşmalarda Ortadoğu bölgesindeki demokratik hareketleri destekleyeceğini, bu bölgenin düzeltebileceğine yönelik ümit taşıdığını ve kendisinin de bunun için liderlik yapabileceğini belirtirken

Mısır özelinde gelinen noktaya bakıldığında, ordunun demokrasi ile seçilmiş bir iktidarı devirmesine tepki vermemiş hatta üstü örtülü bir şekilde bu durumu onaylamıştır. Bu doğrultuda Obama'nın başkanlığının ilk döneminde Mursi yönetimiyle ilişkileri mesafeli olurken, ikinci döneminde darbeci Sisi hükümetiyle ilişkiler geliştirmiştir. Dolayısıyla Obama başkanlığının ilk yıllarındaki idealist söylemlerle kamuoyuna güven verse de uygulamış olduğu realist politikalarla bu güveni boşa çıkarmıştır.

3.5. Obama'nın İkinci Dönem İsrail-Filistin Politikası

Obama başkanlığının ikinci döneminde, 29 Temmuz 2013 tarihinde arabulucu olarak İsrail ve Filistin tarafının tekrardan barış görüşmelerini başlatmıştır. Yapılan görüşmede İsrail tarafı, Kudüs'ün bölünmesini istememiş ve buranın İsrail'in başkenti ifadesinden de geri adım atmamıştır. Filistin tarafı, İsrail'in 1967 savaşıyla ilhak ettiği Doğu Kudüs'ün Filistin'in başkenti olmasını istemiştir. Amerika ise, Doğu Kudüs'ün ilhakını tanımıyor ve büyükelçiliğini Tel Aviv'de tutuyordu. Ayrıca sınırlar konusunda İsrail tarafı, bir Filistin devleti kurulması ve bunun içinde İsrail'in 1967'de ele geçirdiği Batı Şeria'nın bazı kesimlerinden çekilmesi gerektiğini kabul ederken Batı Şeria'daki ve Kudüs'teki büyük yerleşim yerlerinin yerleşim sınırları içerisinde kalmasını istemiştir. Filistin tarafı ise, Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze'nin Filistinlilere ait olduğunu, İsrail'e bırakılacak herhangi bir toprağın dengeli bir değiş tokuşla tanzim edilmesini talep etmişlerdir. Amerika, 1967 Savaşı'nın sınır noktası olması gerektiğini kabul ediyor fakat bitiş noktası olmaması gerektiği görüşünü savunmuştur (BBC, 29 Temmuz 2013).

Müzakereler sırasında Amerika, barış görüşmelerinin olumlu sonuçlanması için İsrail'e baskı kurmuş fakat bu istek İsrail tarafından karşılık bulmamıştır. Ayrıca Haziran ayı başında ABD tarafından Hamas ve El-Fetih'in kurduğu birlik hükümetiyle işbirliğinde bulunabileceğini açıklaması İsrail'in tepkisini çekmiş, Netanyahu Amerika'nın açıklamasından çok rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Fakat iki ülke arasındaki krizlere rağmen İsrail'in, 7 Temmuz tarihinde Gazze'ye başlattığı operasyonda uluslararası alanda en büyük destekçisi ABD olmuştur. Nitekim ABD Senatosu, İsrail'in askeri harcamaları için planlanan 621 milyon dolarlık yardımı onaylamıştır. Ayrıca Amerikalı yetkililer operasyonu diplomatik alanda da destekleyerek "İsrail'in kendini savunma hakkı vardır" ifadesini kullanmışlardır (Polat, 2014: 105). Fakat bu gelişmelere rağmen

bu dönemde, Amerika ve İsrail arasında bazı sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunların en başında, İran ile yürütülen müzakereler gelmiştir. Netanyahu, yürütülen müzakerelerin tarihi bir hata olduğunu ve askeri seçeneklerin dışında başka seçenekleri doğru bulmadığını belirtmiştir. Obama'nın İran ile yürütülen müzakerede ısrarcı olması sebebiyle İsrail ile ortak bir noktada buluşulamamış ve Netanyahu söylemlerini giderek sertleştirmiştir.

2015 yılında İsrail ile yaşanan başka bir kriz ise, ABD Temsilciler Meclisi'nin Cumhuriyetçi Başkanı John Boehner'in, Beyaz Saray'a danışmadan İsrail Başbakanı Netanyahu'yu Mart ayında yapılacak olan Kongre ve Temsilciler Meclis'ine davet etmesidir. Teamüller gereği, Temsilciler Meclisi Başkanı'nın başka bir ülkenin liderini ABD'ye davet ettiğinde Beyaz Saray'a danışması gerekirken, Boehner bu durumu görmezden gelmiştir. Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada, protokol krizi doğrulanmıştır. Açıklamadan kısa süre sonra ise Obama, İsrail'de yapılacak seçimleri etkilememek adına Netanyahu ile görüşmeyeceğini bildirmiştir. Amerika ve İsrail arasındaki bu krizlerin sürdüğü dönemde 1 Mart tarihinde Netanyahu, Amerika'ya gelmiş ve Amerikan-İsrail Halkla İlişkiler komitesinde konuşma yapmıştır. Burada iki ülke arasında ilişkilerin tarihi dönemini yaşadığını ve küçük anlaşmazlıkların bu durumu gölgelemeyeceğini belirtmiştir. Bu açıklamalardan birkaç gün sonra Reuters haber ajansına röportaj veren Obama, ilişkilerin sekteye uğrayabileceğini fakat kalıcı bir etki oluşturmayacağını söyleyerek iki ülke arasındaki derin bağlara vurgu yapmıştır (Polat, 2015: 129 – 130).

Amerika her ne kadar bu dönemde İsrail ile ilişkilerde bazı gerilimler yaşasa da, ittifak ilişkisini sıkı bir şekilde devam ettirmiştir. Nitekim Obama, Amerikan Yahudi Kongresi adlı kuruluşun başkanı Jack Rosen'in Manhattan'daki evinde seçim kampanyasına yönelik yaptığı konuşmada, Rosen'in ABD'deki Yahudi cemaatinin Amerika-İsrail ilişkilerinde endişeli olduğunu belirtmesi üzerine, Yahudi cemaatine güvence vermiştir. "Hiçbir müttefik İsrail devletinden daha önemli değildir" diyen Obama, "ABD'de bugüne kadarki tüm yönetimlerden çok daha fazla İsrail devletinin güvenliği için çalıştık. Konu İsrail'in güvenliği olduğunda bundan taviz vermeyiz" demiştir (NTV, 1 Aralık 2011).

Aynı zamanda Obama döneminde, İsrail'e çok büyük askeri yardım gerçekleşmiştir. Obama başkanlığının bitimine aylar kala, İsrail'e 10 yılda 38 milyar dolarlık askeri yardım yapılmasını öngören antlaşmayı imzalamıştır. Obama, söz konusu yardımın İsrail halkının ve ülkenin geleceğine ilişkin endişeler sebebiyle yapıldığını, böylelikle İsrail'in güvenliğine dair "sarsılmaz taahhütlerini" ortaya koyduklarını belirtmiştir (A Haber, 2 Aralık 2016).

Sonuç olarak, Barack Obama başkanlığının ilk döneminde Filistin için kendi devletlerine sahip olma konusundaki meşru emellerine sırt çevirmeyeceklerini belirterek Filistin tarafında umutların yeşermesine sebep olmuştur. Bu dönem de Obama, müzakerelerden sonuç alınabilmesi için İsrail'e özellikle yeni yerleşim yerleri konusunda bazı tavizler vermesini istemiştir. Fakat İsrail, bu tavizleri vermemiş ve bu dönemde müzakerelerden bir sonuç alınamamıştır. Obama'nın başkanlığının ikinci döneminde ise, her ne kadar İsrail ile problemler yaşasa da Filistin halkının haklı davasının yanında yer almayarak, büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Böylelikle Obama başkanlığının ilk senelerinde Filistin özelinde yaptığı konuşmaları sonraki dönemde gerçekleştirmemiş, İsrail'e koşuluz bir şekilde destek vermeye devam etmiştir. Neticede Obama'nın Ortadoğu'daki başarısızlıklarına bir yenisi daha eklenerek kronikleşen İsrail Filistin sorunu bu dönemde de çözülememiştir.

3. 6. Obama'nın 2. Dönem Afganistan Politikası

Obama başkanlığının birinci döneminde, El Kaide örgütünün lideri olan Bin Ladin'i yakalama sözü vermiş ve bu sözü yerine getirmiştir. Bu durum, Obama'nın 2012 başkanlık seçimlerinde yeniden seçilmesi için olumlu yönde bir katkı sağlamıştır. Obama'nın diğer hedefi ise Afganistan'ın istikrara kavuşturulması, demokratikleştirilmesi ve akabinde Amerikan askerlerinin bu ülkeden çekilmesiydi. Bu çerçevede Obama, 2011 yılı itibariyle Amerikan askerlerinin Afganistan'dan çekileceğini açıklamış fakat çekilme süreci planlanan tarihte gerçekleşmemiş ve 2014 yılında yapılan açıklamaya göre Amerikan askerlerinin bir süre daha bu ülkede kalması gerektiği belirtilmiştir.

2014 yılında Afganistan ve Amerika arasında imzalanan İkili Güvenlik Antlaşması Amerika-Afganistan ilişkileri açısından oldukça önem taşımaktadır. Afganistan Devlet Başkanlığı Saray'ında düzenlenen görevde, ABD'nin Kabil Büyükelçisi James

Cunnigham ve Afganistan Devlet Başkanın Ulusal Güvenlik Müsteşarı Hanif Etmer Antlaşmayı imzalamıştır. Bu antlaşma sonrası Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada

“Antlaşma, Afgan hükümetiyle son 13 yılda kurduğumuz ilişkiyi güçlendirmek için bir daveti temsil ediyor ve askerlerimize 2014'ten sonra iki kritik görevi yerine getirmek için gerekli yasal çerçeveyi sağlıyor: El Kaide'nin Kalıntılarını temizlemek, Afgan Ulusal Güvenlik Kuvvetlerine eğitim, danışmanlık hizmeti vererek yardım etmek. BSA'nın imzalanması, iki hükümetin Mayıs 2012'de imzaladıkları Stratejik Ortaklık Antlaşmasının uygulanmasını da yansıtmaktadır. Ayrıca bugün Afgan ve NATO yetkilileri, Uluslararası Destek Güvenlik Gücünün, bu yıl sona erdiğinde NATO Kararlı destek misyonunu yerine getirmek için gerekli yasal korumaları sağlayan NATO Güçler Statüsü Antlaşmasını da imzaladılar” (The White House President Barack Obama, 30 Eylül 2014).⁸

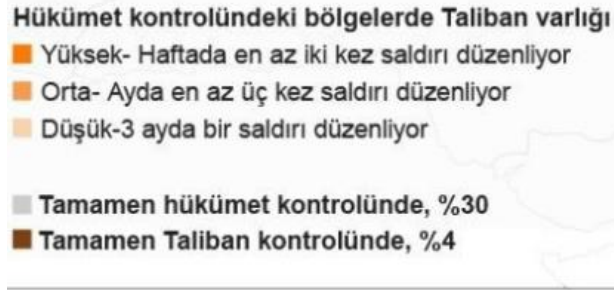
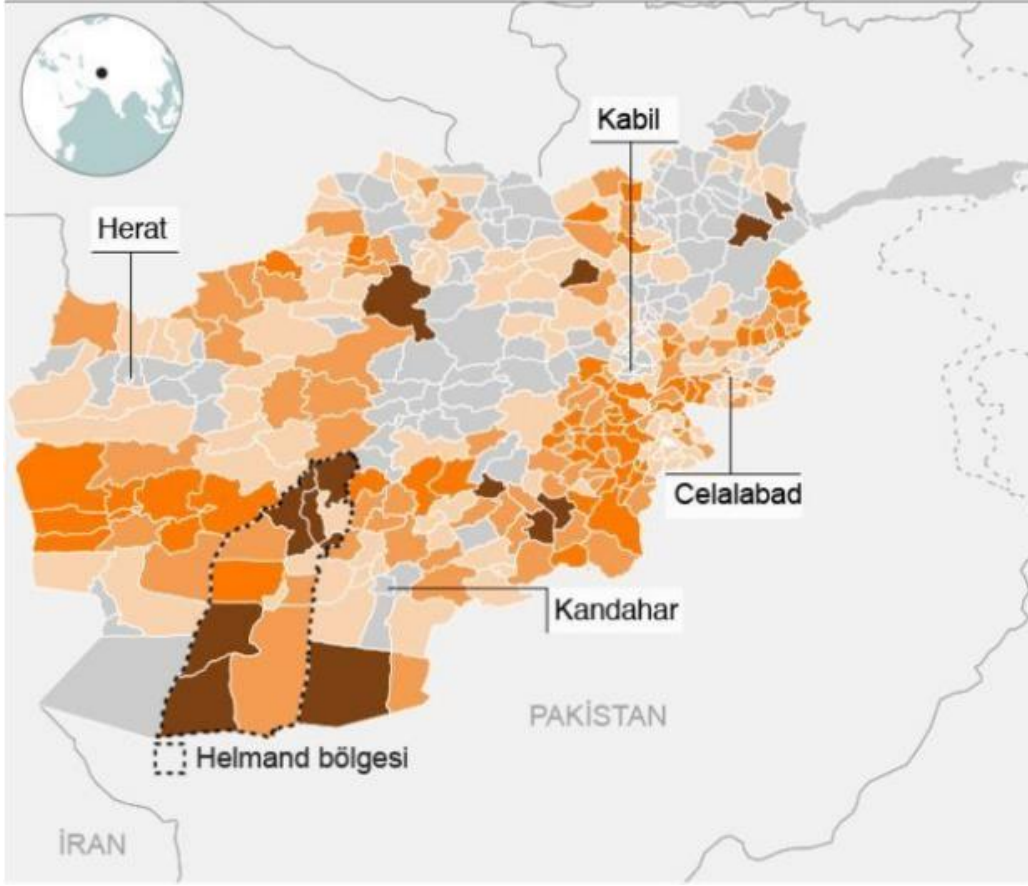
Afganistan Devlet Başkanı Hamid Ahmadzai'nin yaptığı açıklamada, Afganistan'da bulunan uluslararası birliklerin güç kullanımlarının yasak olduğunu belirterek Afganistan'ın güvenliğini kendilerinin ele aldıklarını açıklamıştır. Bu antlaşmanın sadece Afganistan'ın güvenliği için imzalandığını belirtmiş, Afganistan topraklarının komşu ülkelerin aleyhi için kullanılmayacağını ve ülkede kimyasal ve nükleer tesisin kurulmayacağını vurgulamıştır. Ahmadzai, yapılan antlaşmanın her iki tarafın çıkarlarına göre değişebileceğini ve iki yıl içerisinde antlaşmanın iptal olabileceğini ifade etmiştir (A Haber, 30 Eylül 2010).

Bu antlaşmayla, 2014 sonrası ülkede 9 bin 800 Amerikan askeri bulunacak ve bu askerler Afgan güçlerine eğitim ve danışmanlık hizmeti verecektir. 2015 yılının sonunda bu askerlerin sayısı yarıya düşecek ve 2016 yılının sonunda ise Afganistan'daki ABD diplomatik merkezlerin güvenliğini sağlamak amacıyla sadece bin Amerikan askeri bu ülkede kalacaktır. Dışarıdan Afganistan'a herhangi bir müdahalede Amerikan askerleri Afgan güçlerine destekte bulunacaktır (A Haber, 30 Eylül 2010). 30 Eylül tarihinde NATO ile imzalanan antlaşmayla birlikte 2014'ten sonra İngiltere, Almanya, İtalya ve Türkiye'den 5.000 ek askerin Afganistan'da kalması sağlanmıştır. Amerikan önderliğindeki bu yeni NATO misyonu, Afgan ordusu ve polisi için eğitim desteğinde bulunacaktır (Recknagel, 30 Eylül 2004).

---

⁸ Bu metin yazar tarafından çevrilmiştir.

Amerika, bu süreç içerisinde Afganistan'a milyarlarca dolar para harcamış, yaklaşık 2300 askeri hayatını kaybetmiş, 20 binden fazla askeri yaralanmıştır. Fakat, Afganistan'ın yeniden inşa süreci başarıya ulaşamamıştır (BBC News Türkçe, 29 Ağustos 2019). 2014 yılında Amerikan birlikleri bu ülkeden çekilmeye başladığında, Afgan hükümeti güçsüz kalmış ve Taliban ülkenin uzak köşelerinde birçok bölgeyi ele geçirmiştir. Bu dönemde ülkenin güvenlik durumu daha da kötüye gitmiş ve El Kaide'ye ait geniş ölçekli iki eğitim kampı keşfedilmiştir. Bu durum karşısında Obama'nın Beyaz Saraya verdiği brifingde, bu ülkedeki asker sayısını düşürmek yerine 2017 senesine kadar ülkede yaklaşık asker sayısının 8400 askere çıkaracağını belirtmiştir. (www.mepanew.com, 11 Temmuz 2016)

Harita 1: Afganistan'da Taliban Kontrolü

Kaynak: BBC Araştırması, 23 Ağustos-21 Kasım 2017.

Sonuç olarak, Obama başkanlığının her iki döneminde de Afganistan'ın yeniden inşa edileceğinin, bu ülkeyi terör örgütlerinden tamamen temizleyeceğinin ve Amerikan askerlerinin bu ülkeden çekileceğinin sözünü vermiştir. Bu doğrultuda Obama iki döneminde de, ülkedeki istikrarın sağlanması için Amerikan askerlerinin sayısını arttırma, yerel ordu ve polis teşkilatlarını güçlendirme yoluna gitmiştir. Fakat Obama başkanlığının ikinci döneminde, otoritenin Afgan hükümetine devredilmesi yönünde bazı adımlar atmışsa da bu sözünü yerine getirememiştir. Neticede Obama'nın,

Afganistan üzerinden söylemlerini uygulamaya geçiremediği görülmüş ve Afganistan stratejisi başarıya ulaşmamıştır.

3.7. IŞİD ile Mücadele

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşında birçok muhalif grup ortaya çıkmıştır. Bunlardan bir tanesi Selefi-Cihadi kimliğiyle ön plana çıkan El-Nusra'dır. El Nusra, 2013 yılında örgüt yaptığı bombalı eylemlerle uluslararası kamuoyunda oldukça ses getirmiştir. Bu dönemde, Ebubekir El Bağdadi bu örgütün Irak İslam Devleti'nin Suriye'deki bir uzantısı olduğunu açıklayarak iki yapının birleşip Irak Şam İslam Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Fakat bu duruma El Nusra lideri Muhammed Cevlani karşı çıkmış ve örgütün Eymn ez- Zevahiri'ye bağlı olduğunu açıklamıştır. Zevahiri, El Nusra'nın Suriye'de, İİD'nin ise Irak'ta savaşa devam etmesi gerektiğini belirtmiştir. Liderler arasında bu görüş ayrılıkları devam ederken 2014 yılında Bağdadi, El Kaide örgütünün IŞİD ile aralarında bir bağ kalmadığını açıklamıştır. Bu ilanla birlikte, El Nusra içindeki yabancı savaşçıların büyük bir kısmı IŞİD saflarına geçmiştir. IŞİD, 2014 yılında ÖSO, İslami Cephe, Mücahitler Ordusu, El Nusra ve Halk Koruma Birlikleri ile mücadele ederek Suriye'nin kuzeyinde hâkimiyet savaşına girmiştir. IŞİD muhaliflerle mücadele ederek Esad rejiminin elini güçlendirmiştir. Bu sebeple Esad rejimi, IŞİD'e göz yummuştur. Bu durum IŞİD'in, Suriye'de alan hâkimiyetinin artmasına sebep olmuştur. Böylelikle, örgütün Irak operasyonları için eli güçlenmiştir. Ayrıca ABD'nin Irak'tan çekilmesinin ardından, Maliki hükümeti Sünni gruplara karşı sert politikalar uygulamış ve bu sebeple IŞİD, Sünni bölgelerde etkinliğini artırma fırsatı yakalamıştır (Güler ve Özdemir, 2014: 59 - 60).

IŞİD'in ortaya çıktığı ve etkinliğini arttırdığı dönemde ABD, IŞİD ile çok fazla ilgilenmemiştir. Fakat IŞİD'in hızla ilerleyip Musul'u ele geçirmesi, Amerikalı gazeteciler James Foley ve Steven Sotloff'u boğazını keserek öldürmesi, ülkedeki etnik ve dini gruplara karşı gerçekleştirdiği katliam görüntüleri sonucunda Obama yönetimi harekete geçmiştir. Bu sebeple Obama, başkanlığının birinci döneminde uygulamış olduğu politikalarla Irak'ı parçalanma eşiğine getiren Maliki hükümetinden desteğini çekmiş ve Sünni Arapların, Kürtlerin desteğini almak amacıyla yeni bir başbakan belirlenme sürecine destek vermiştir. Bu doğrultuda Irak'ta 30 Nisan 2014 tarihinde seçim gerçekleşmiş ve yeni Cumhurbaşkanı Fuad Masum olmuştur. Aynı zamanda

Obama, IŞİD tehdidinin artmasıyla birlikte ilk olarak Irak'a 300 askeri danışman göndermiştir. Daha sonra Obama, IŞİD'in kuşatma altında tuttuğu bölgelerde karşı gruplara destek vermek için 8 Ağustos 2014 tarihinde Irak'ta IŞİD hedeflerine karşı hava saldırıları düzenlemiştir (Pirinççi vd. 2014: 11-12). Fakat Obama, Irak ve Afganistan'da edindiği olumsuz tecrübeler sebebiyle IŞİD sorununun çözümünde öncü rol oynamaktan kaçınıp, kendi payına düşecek olan ekonomik, siyasi ve askeri maliyetleri azaltmak istemiştir. Bu doğrultuda da Obama, kara operasyonlarına müdahil olmayacaklarını açıklamıştır. ABD onun yerine Iraklı Kürt gruplarına ve Şii Milis gruplarına hava desteğinde bulunmuştur (BBC Türkçe, 14 Eylül 2014).

Obama Beyaz Saray'da yaptığı basın açıklamasında, IŞİD'e karşı savaşta daha henüz bir stratejimiz yok ifadesini kullanmıştır. Bu durum, Obama'nın öncü rol oynamaktan kaçınma isteğini göstermiştir. Ancak Obama, IŞİD'e karşı henüz bir stratejimiz yok açıklamasından kısa bir süre sonra Eylül 2014 tarihinde, IŞİD'e karşı mücadele stratejisini açıklamak mecburiyetinde kalmıştır. Bu mecburiyetin sebepleri kısaca şunlardır: İlk olarak, Obama'nın stratejimiz yok açıklaması iç ve dış kamuoyunda tepkilere sebep olmuştur. Özellikle ABD'li gazetecilerin ve Kasım 2014'te ABD'li bir yardım görevlisi olan Peter Kassing'in IŞİD tarafından öldürülmesi kamuoyunu harekete geçirmiş ve karar vericiler üzerinde baskıyı arttırmıştır. İkinci sebep, IŞİD problemi karşısında Irak güçsüz kalmıştır. Bu nedenle de Obama, Irak'ta geri dönülemez gelişmelerin yaşanmasını engellemek istemiştir. Üçüncü sebep, IŞİD'in giderek güç kazanması sonucu eylemlerini Batı ve Amerika topraklarında gerçekleştirme ihtimalidir (Aras, 2019: 465). Bu kapsamda Obama, IŞİD'i bitirmek için 4 aşamalı bir strateji açıklamıştır. Stratejinin ilk ayağı, IŞİD'e karşı sistematik hava saldırılarıdır. Bu kapsamda Obama:

“Irak güçleri hücumda olurken, bizde IŞİD hedeflerini vuracağız. Şuan açıklık getirmek istiyorum, ülkemizi tehdit eden teröristler nerede olursa olsunlar ele geçireceğiz. Bu hem Suriye'de hem de Irak'ta teröristlere karşı harekete geçmekte tereddüt etmeyeceğim anlamına geliyor.” demiştir (A Haber, 11 Eylül 2014).

Stratejinin ikinci ayağı, sahada teröristlerle mücadele eden güçlere destektir. Bu kapsamda Obama yönetimi, Irak ve Kürt güçlerinin eğitim, istihbarat ve askeri ekipmanın artırılmasına vurgu yaparak, Irak'a ek 475 Amerikan personelinin gideceğini

belirtmiştir. Obama, Suriye'deki mücadelede Esad'a karşı bel bağlanmayacağını açıklayarak, Suriyeli muhaliflere daha fazla ekipmanın sağlanması ve eğitim verilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Stratejinin üçüncü ayağı, IŞİD'in saldırılarını engellemek amacıyla geniş boyutta terörle mücadele kapasitelerini kullanmaya devam ederek IŞİD'in fon kaynaklarını bitirme çabalarını ikiye katlamak, istihbarat sistemlerini arttırmak, savunmalarını güçlendirmek ve yabancı savaşçıların Ortadoğu bölgesine giriş çıkışlarını engellemektir. Son ayağı ise, geniş koalisyon partnerleri ile insani yardımlara devam etmektir. Obama, IŞİD gibi bir kanseri yok etmenin zaman alacağını belirterek;

“Ne zaman askeri eylemde bulunursak, bunun riskleri de olur. Ancak, Amerikan halkının, bu çabaların Irak ve Afganistan'daki savaşlardan farklı olacağını bilmelerini istiyorum. Yabancı bir toprakta, çatışmalara, Amerikan muharip güçlerinin dahiliyeti olmayacak. Bu terörle mücadele kampanyası, sahada partner güçleri destekleyerek ve hava saldırı gücümüzü kullanarak nerede IŞİD varlığı varsa, bunları ortadan kaldırmak için istikrarlı ve durmak bilmeyen bir mücadele şeklinde yürütülecek. Ön cephede savaşan partnerlerimizi desteklerken bizi tehdit eden teröristleri yok etmeye dayanan bu strateji, aslında yıllardır Yemen ve Somali'de izlediğimiz başarılı stratejinin aynısı” demiştir (A Haber, 11 Eylül 2014).

19 Eylül tarihinden itibaren koalisyon ülkeleri hava hareketine katılmış, bu kapsamda 7 Ekim 2014 tarihine kadar İngiltere, Fransa, Belçika, Suudi Arabistan, Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri hava hareketi düzenlemişlerdir.

ikinci en önemli barajı olan Haditha'ya saldıran IŞİD, ABD hava operasyonları sayesinde vazgeçmek zorunda kalmıştır (BBC, 23 Eylül 2014). Amerika, Irak'ın ikinci en büyük barajının bulunduğu Sünni Anbar iline hava saldırısı düzenlemiştir. Burada IŞİD kuvvetlerini tümüyle temizlemiştir. Ayrıca Sincar dağı ve çevresindeki yoğun saldırılar dikkat çekmektedir. Amerika bu bölgeyi IŞİD'in Suriye-Irak bağlantısını kesmeye yardım edecek bir hedef olarak belirlemiştir (Bingöl ve Varlık, 2017: 7).

Amerika'nın başını çektiği koalisyon güçlerinin IŞİD ile mücadelede işbirliği yaptığı en önemli aktör Irak Kürt Bölgesel Yönetimi olmuştur. Bu süreçte Bağdat yönetiminden ziyade Erbil yönetiminin bölgesel ve küresel aktörler tarafından daha fazla muhatap alındığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim ABD Merkez Kuvvetler Komutanı General Lloyd Austin liderliğindeki askeri heyet, 9 Aralık tarihinde Erbil'e yaptığı ziyarette Mesut Barzani ile görüşmüş ve IŞİD'e karşı düzenlenen Anbar ve Selahattin vilayetindeki operasyonları konuşmuştur. Barzani görüşme sonrasında yaptığı açıklamada, Amerika'nın IŞİD ile mücadelede peşmerge güçlerine destek vermeyi sürdüreceğine, bu iş birliğinin Kerkük'ün Havice ilçesindeki IŞİD'in özel hapishanesine yapılan baskında kendini gösterdiğini belirtmiştir (Kalaycı ve Güngörmez, 2015: 41 - 42).

IŞİD'e karşı ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri Sözcüsü Steve Warren yaptığı basın açıklamasında, IŞİD'in Irak'ta ele geçirdiği bölgelerin yüzde kırkını kaybettiğini belirtmiştir. ABD savaş uçaklarının IŞİD mevzilerine 9 bin hava saldırısı düzenlediğini, bunların 6 bininin Irak'ta gerçekleştiğini kaydederek, bu saldırının IŞİD'in petrol ihracatının yüzde 90 oranında durdurduğunu açıklamıştır (Cumhuriyet, 21 Aralık 2015).

Amerika'nın Irak'ta IŞİD'e karşı mücadelesi devam ederken, Suriye'de IŞİD Eylül 2013 tarihi itibarıyla Halep'in kuzeyinden başlayarak Rakka, Haseke'nin güneyi ve Deyr ez Zor vilayetlerini kapsayan geniş bir alana hâkimdi. IŞİD'in kontrolü Halep vilayetine bağlı Azaz'ın doğusundan başlamakta ve buradan Irak sınırına kadar uzanmaktaydı. Rakka vilayeti şehir merkezinde dahil Haseke'nin güneyi ve Deyr ez Zor Vilayeti'nin petrol bölgelerinin önemli bir kısmı, Yarubiye ve El Kaim sınır kapılarını, Suriye-Türkiye sınırındaki Akçakale ve Karkamış sınır kapılarının Suriye tarafını, Fırat Nehrinin Suriye kısmında elektrik üretimi yapan iki hidroelektrik santralini kontrol etmekteydi. Örgüt, Irak'taki ilerleyişinin avantajlarından faydalanarak Azaz kentini ele

geçirmiş ve daha sonra YPG kontrolündeki Kobani'yi kuşatma altına almış ve Suriye'nin merkezine doğru ilerlemeye başlamıştır (Pirinççi vd. , 2014: 16). Bunun üzerine Amerika, hava operasyonlarını Irak'tan Suriye'ye kaydırmıştır.

Suriye'de, PYD terör örgütü uluslararası destek arayışı içerisine girerek, ABD'den ve IŞİD'le mücadele eden Uluslararası Koalisyon güçlerinden silah yardımı talebinde bulunmuştur. Örgütün bu talepleri olumlu karşılanarak hem lojistik destek takviyesi alınmış hem de PYD lideri Salim Müslim, YPG komutanları ve ABD üst komutanları bir sonraki hedefler doğrultusunda atılacak adımların olumlu sinyallerle sonuçlanacağını vurgulanmıştır. Bu doğrultuda ABD, PYD/YPG örgütleri ile ortaklığa giderek IŞİD'e büyük zararlar vermiştir. 26 Ocak 2015 tarihinde Kobani bölgesi IŞİD'ten geri alınmıştır. YPG, ABD ile koordineli çalışmanın sonucunda elde edilen başarının bu bölgeyle sınırlı kalmamasını istemiş, operasyonların sürdürülmesi için Washington nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Bu kapsamda PYD birlikleri, IŞİD'e karşı vermiş olduğu mücadelede ABD ile koordineli bir şekilde ilerlerken, ABD ve Koalisyon güçleri de hava destekli operasyonlarda bulunmuştur. Kobani'de 943, Haseke ve Tel Abyad hattında gerçekleştirilen hava saldırılarında 244 IŞİD hedefi vurulmuştur (Efegil ve Kerman, 2017: 181 - 182). Bunlara ek olarak ABD, Rusya ve Koalisyon güçlerinin desteğiyle YPG birlikleri, Doğu Halep ile Rakka'yı birbirine bağlayan Tışrin Barajı'nı ele geçirerek stratejik öneme sahip bölgeyi kontrol altına almıştır. 6 Kasım 2016 tarihinde YPG güçleri, Rakka Operasyonu'nu başlattığını duyurmuştur. Burada ABD ve Koalisyon güçlerinin desteğiyle Tabka barajını ve hava üssünü ele geçirmiştir (Efegil ve Kerman, 2017: 15 - 16).

Obama başkanlığının ilk döneminde, Kahire'de ve Türkiye'de yaptığı konuşmada hiçbir ülkeye karşı yapılan teröre bir mazeret bulunamayacağını, terörle mücadele konusunda kapsamlı bir şekilde ilerleneceği söylemlerinde bulunmuş fakat IŞİD ile mücadelede PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olan PYD/YPG'ye önemli ölçüde destek vermiştir. Obama yönetimi, Türkiye'nin bu konudaki hassasiyetine yeterince önem vermemiştir. Bu durum Türk-Amerikan ilişkilerinde gerginlik yaşanmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak, Obama başkanlığının birinci döneminde Amerikan askerlerinin Irak'tan çekilme sürecini iyi yönetememiş ve Irak'ı başarısız bir devlet olarak bırakmıştır. Amerikan birliklerinin bu ülkeden geri çekilmesinin ardından Maliki yönetiminin,

Sünni halka uygulamış olduğu ayrıştırıcı politikalar, IŞİD terör örgütünün oluşmasına neden olmuştur. Bu noktada Obama yönetimi de oldukça eleştirilmektedir. Çünkü Obama, Amerikan askerlerinin Irak'tan çekilmesi için biran önce hükümet kurulması noktasında destek vermiş ve Maliki yönetiminin Sünniler üzerinde uyguladığı ayrımcı politikaları görmezden gelmiştir. Ayrıca Obama'nın Suriye'de uygulamış olduğu çelişkili politikalar, iç savaşın uzayıp gitmesine sebep olmuştur. Bu durum IŞİD'in bu ülkede de yayılmasına zemin hazırlamıştır. Obama başkanlığının ilk döneminde, Irak'ı başarısız bir devlet olarak bırakmasaydı ve Suriye'deki iç savaşı durdurmak için daha istekli olsaydı, IŞİD'in yükselişine en başta engel olunabilirdi. Nitekim Obama'da başkanlığının son döneminde IŞİD'i ilk başta çok ciddiye almayarak hata ettiklerini itiraf etmiştir. Obama'nın başkanlığının ikinci döneminde, IŞİD'e karşı yaptığı hamleler incelendiğinde bir ilerleme kat edildiği gibi gözüксе de yabancı savaşçılar bu örgüte katılmak için akın etmeye devam etmiş ve Obama'nın stratejisi yetersiz kalmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Obama'nın birinci dönem Ortadoğu politikası ile ikinci dönem Ortadoğu politikasının karşılaştırılması yapılmıştır. Bu kapsamda, Obama'nın başkanlık dönemleri birbirinden ayrılarak Ortadoğu politikası analiz edilmiştir. Öncelikle Obama'nın birinci dönem Ortadoğu politikasının anlaşılması açısından, TBMM ve Kahire'de yaptığı konuşmalara, verdiği röportajlara, doktrinlere, Ortadoğu'ya yönelik açıkladığı stratejilere önem verilmiştir. Obama'nın burada yaptığı konuşmaların önemi, İslam dünyasına karşı verdiği mesajlardan kaynaklanmıştır. Obama yaptığı konuşmalarda, başkanlığı dönemi boyunca İslam dünyasının bir değişime uğrayacağı yönünde beklenti içerisinde olmuş ve bu değişiminde kendisi liderliğinde olacağını belirtmiştir. Obama başkanlık koltuğuna oturduktan 10 ay sonra Ortadoğu'ya yönelik söylemlerinden, uluslararası diplomasiyi ve halklar arasındaki işbirliğini güçlendirme konusundaki çabalarından dolayı Nobel Barış ödülü kazanmıştır. Bu ödül Obama'ya yaptığı icraatlardan çok, söylemleri ve iyi dilekleri sebebiyle verilmiştir.

Obama başkanlığının ilk yıllarında, Ortadoğu ile ilgili olarak daha çok projelerini açıklamış fakat bu projeleri gerçekleştirmek için somut adımlar atmamıştır. Bu dönemde Obama, Ortadoğu politikasını genellikle söylem düzeyinde tutmuştur. Ayrıca Obama, ilgisini daha çok Pasifik bölgesine çevirmiş ve Amerikan askerlerinin biran önce Irak ve Afganistan'dan çekilmesini amaçlamıştır. Fakat Obama başkanlığının ikinci dönemine geldiğinde, Ortadoğu'da birçok gelişme meydana gelmiştir. Bunlardan en önemlisi Ortadoğu'da IŞİD gibi bir terör örgütünün ortaya çıkarak hızla kendisine alan kazanmasıdır. Diğerleri ise Afganistan ve Irak'taki istikrarsızlıkların daha fazla derinleşmesi, Arap Baharıyla demokrasi beklentisi içerisinde olan halkların istediklerini elde edememesi ve oluşan kriz ortamı günümüze kadar ulaşmasıdır. Bu olaylar karşısında Obama vermiş olduğu röportajlarda, Ortadoğu bölgesi ile ilgili olarak büyük hayal kırıklığı yaşadığını açıklamıştır. Obama, Ortadoğu'daki bu krizlerin oluşmasında kendi rolünü görmezden gelmiş ve bölgedeki halkları, yönetimleri suçlu bulmuştur. Fakat Obama'nın özellikle başkanlığının ikinci döneminde uygulamış olduğu politikalarla, Ortadoğu'daki krizlerin derinleşmesinde büyük rolü olmuştur. Bu durumu örneklerle açıklayacak olursak: Öncelikle Ortadoğu bölgesini derinden etkileyen Arap Baharı karşısında Obama'nın uyguladığı politikalar incelendiğinde, Obama bu

ülkelerde demokrasi taleplerini Amerika'nın çıkarları doğrultusunda desteklemiştir. Obama her iki döneminde de, Arap Baharı ilk ortaya çıktığında çok fazla müdahil olmak istememiş ve "bekle gör" stratejisini uygulamayı tercih etmiştir. Obama tek taraflı müdahaleden kaçınmış ve uluslararası kurumlar aracılığıyla krize müdahil olmuştur. Obama, Ortadoğu'daki halkın demokrasi, eşitlik gibi taleplerini dikkate almamış, yaşanan krizlere çok fazla müdahale etmemeyi tercih etmemiştir. Sadece Amerikan çıkarları doğrultusunda bu ülkelere müdahale etmiştir. Dolayısıyla Obama, seçim süreci ve başkanlığının ilk yıllarındaki konuşmalarında demokrasi, insan hakları, eşitlik gibi kavramlar üzerinde durmuş fakat Arap Baharı sürecinde bu kavramları uygulamaya geçirmemiştir. Böylelikle Obama döneminde, demokrasi söylemleriyle uygulamaları arasındaki farkın oldukça açıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Obama'nın söylemleri ve uygulamaları arasındaki farkın açıldığı diğer bir konu ise, İsrail-Filistin sorunu olmuştur. Obama göreve geldiğinde İsrail-Filistin sorununu çözmek için çok istekli olmuştur. Bu kapsamda Obama, ikili ilişkide güvenin tazelenmesi ve Filistinlilerle görüşmelerin tekrar başlatılması için Netanyahu'dan yeni yerleşim yerleri durdurulması konusunda taviz vermesini istemiştir. İsrail ise, yeni yerleşim yerleri için çalışmalarını sürdürmüş ve geri adım atmamıştır. Bu nedenle ABD-İsrail ilişkileri sıkıntılı bir şekilde ilerlemiş ve Obama'nın başkanlığının birinci döneminde barış görüşmelerinden bir sonuç alınamamıştır. Obama'nın yoğun çalışmaları sonucunda, 29 Temmuz 2013 tarihinde İsrail-Filistin barış görüşmelerine tekrar başlanılmıştır. Obama müzakereler sırasında barış görüşmelerinin olumlu sonuçlanması için İsrail'e baskı kurmaya devam etmiş fakat İsrail tarafından karşılık bulmamıştır. Obama bu dönemde de İsrail'le olan ilişkilerde bazı sıkıntılar yaşamış fakat başkanlığın bitimine aylar kala İsrail'e askeri yardım yapılmasını öngören antlaşmayı imzalamıştır. Ayrıca Obama bu dönemde, İsrail'in Gazze'ye yaptığı saldırılar karşısında tepki vermemiştir. Obama, İsrail'in bu saldırıları kendi güvenliği için yaptığını belirterek diplomatik ve askeri alanda İsrail'i desteklemiştir. Neticede, Obama başkanlığının ilk döneminde Filistin halkının kendi devletlerine sahip olma konusundaki meşru emellerine sırt çevirmeyeceklerini belirtmiş, bu sebeple İsrail'e de bazı konularda taviz vermesini istemiştir. Fakat gelinen nokta da Obama, Filistin halkının haklı davasının yanında yer almayarak, İsrail'e verilen desteği sürdürmüştür. Böylelikle, İsrail-Filistin sorunu Obama döneminde de çözüme kavuşamamıştır.

Obama'nın başkanlığı süreci boyunca çözüme kavuşamayan diğer bir konu ise, Afganistan politikası olmuştur. Obama başkanlığının her iki döneminde de, Afganistan'da siyasal ve ekonomik düzeni sağlayıp Amerikan askerlerinin buradan çekileceğinin sözünü vermiştir. Bu kapsamda Obama her iki döneminde, Afganistan'da Amerikan askeri kapasitesini arttırmış ve NATO ülkelerini de ek asker göndermeye çağırmıştır. Ayrıca Obama, sadece Amerikan askerlerinin sayısını değil, Afgan güvenlik güçlerinin de sayısını ve kapasitesini arttırmıştır. Fakat Obama'nın uyguladığı politikalar yetersiz kalmış, Afganistan'da istikrar sağlanamamış ve Amerikan askerlerinin bu ülkeden geri çekilememiştir. Netice itibariyle, Obama başkanlığının ilk döneminde Afganistan'a yönelik söylemlerini gerçekleştirememiştir.

Obama, Ortadoğu'ya yönelik birçok söylemlerini hayata geçirememiştir. Fakat İran'la imzalanan antlaşma bu durumun bir istisnası olmuştur. Obama başkanlığının her iki döneminde de İran'a karşı askeri seçeneği ön plana çıkarmamış, ön koşul şartını ileri sürmemiştir. Fakat Obama başkanlığının ilk döneminde, İran'a karşı yaptırımlar uygulamıştır. Bu sebeple, Amerika-İran ilişkilerinde her ne kadar söylem düzeyinde yumuşama olsa da uygulanan metotlar bakımında çok fazla değişiklik olmamıştır. Fakat Obama'nın ikinci döneminde, İran'la imzalanan antlaşma sonucunda bu yaptırımlar kaldırılmıştır. Bu doğrultuda, Amerika-İran ilişkilerinde kullanılan metotlar bakımından büyük değişikliğe gidilmiştir. Ancak İran'la imzalanan antlaşma, Körfez ülkelerinin güvenlik yapısında türbülans meydana getirmiştir. Körfez ülkeleri bu dönemde Amerika'nın boşluğunu doldurmak için Avrupa ülkeleri, Rusya ve Çin ile antlaşma yaparak güvenlik eksiklerini kapatma yoluna gitmiştir (Erboğa, 2019: 11). Neticede genel anlamda Obama'nın uyguladığı düşük yoğunluklu Ortadoğu politika sebebiyle, Amerika ve Körfez ülkeleri arasındaki ilişki sıkıntılı bir şekilde seyretmiştir. Fakat, Obama'nın başkanlığının ikinci döneminde İran'la imzaladığı antlaşma ile bu gerginlik had safhaya ulaşmıştır.

Obama'nın uyguladığı düşük yoğunluklu Ortadoğu politikadan en çok etkilenen ülkelerden biri de Irak olmuştur. Obama'nın başkanlığının ilk dönemindeki Ortadoğu politikasının en önemli amaçlarından biri, Amerikan askerlerinin biran önce Irak'tan çekilmesidir. Bu sebeple Obama, Irak'ta Maliki'nin Sünni grupları dışlamaya yönelik uyguladığı politikayı görmezden gelmiş ve geri çekilme takvimini uygulamaya kararlı olmuştur. Bu doğrultuda, 2011 yılında Amerikan askerleri Irak'tan çekilmiştir. Maliki

hükümeti, Amerika'nın Irak'tan çekilmesinden bir gün sonra ülkedeki Sünni yöneticileri hedef almıştır. Amerika'nın Irak'tan askerlerini çekmesiyle ülkede var olan mezhepsel gerginlik yüz üstüne çıkmıştır. Böylelikle Obama, başkanlığının ilk döneminde Amerikan askerlerinin Irak'tan geri çekileceği vaadini gerçekleştirmiş fakat çekilme sürecini iyi yönetememiştir. Netice itibariyle, Irak'ta var olan mezhepsel gerginlik daha fazla yükselmeye başlamış ve ülke istikrarsızlıkların merkezi konumuna gelmiştir. Böylesi bir ortamda terör örgütlerinin bu bölgede alan kazanmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla Obama'nın başkanlığının ilk dönemindeki Irak politikasının amacı, Amerikan askerlerinin bu ülkeden biran önce geri çekilmesiyken, ikinci dönemindeki Irak politikasının amacı IŞİD terör örgütünün bu ülkeden tamamen temizlenmesi olmuştur. Bu kapsamda Obama başkanlığının ikinci döneminde, Maliki hükümetinden desteğini çekmiştir.

Obama'nın başkanlığının ikinci dönemindeki Ortadoğu politikasının merkezinde, IŞİD ile mücadele yer almıştır. Fakat Obama, Irak ve Afganistan'da edindiği olumsuz tecrübeler sebebiyle IŞİD ile mücadelede maliyetlerden kaçınmak istemiştir. Bu sebeple Obama kara operasyonlarına müdahil olmayacaklarını, müttefiklerine havadan destek vereceğini açıklamıştır. Bu kapsamda Amerika, 8 Ağustos 2014 tarihinde Irak'ta IŞİD hedeflerine hava saldırısı düzenlemiştir. Bu saldırılar sonucunda, Irak'ta önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Obama bu dönemde Irak'ta IŞİD'e karşı mücadeleyi sürdürürken, Suriye'de IŞİD, YPG kontrolündeki Kobani'yi kuşatmış ve hızla ilerlemeye başlamıştır. Bunun üzerine Amerika, hava operasyonlarını Irak'tan Suriye'ye kaydırmıştır. Amerika, Suriye'de IŞİD ile mücadele kapsamında buradaki Kürt birliklerini silahlandırma yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda Suriye'de, IŞİD'in elinden birçok bölge kurtarılmıştır. Amerika, terör örgütleri PYD/YPG ile elde ettikleri bu başarıdan sonra koordineli olarak çalışmaya devam etmiştir. Obama başkanlığının ikinci döneminde, IŞİD ile mücadele PYD terör örgütüne destek vermiştir. Neticede Obama, Amerikan'ın ulusal çıkarları doğrultusunda ABD askerlerini Irak ve Afganistan'dan geri çekerek ekonomik anlamda daha fazla kayıp yaşamamıştır. Fakat Obama, IŞİD'in Irak ve Suriye'de artan gücüne karşı koyamamış ve bölgeye yeniden asker göndererek IŞİD'i tamamen bitirmeye yönelik bir strateji yerine, buradaki terör gruplarını kullanmayı tercih etmiştir (Bilensoy, 2018: 70). Obama'nın uyguladığı bu politika, başkanlığının ilk yıllarında TBMM ve Kahire'de yaptığı konuşmalarla

örtüşmemiştir. Obama burada yaptığı konuşmalarda hiçbir şekilde teröre mazeret bulanamayacağını belirtmiş fakat IŞİD'i bitirebilmek için yine başka terör örgütü olan PYD ile açık bir şekilde işbirliği yoluna gitmiştir. Böylelikle Obama döneminde, söylem ve uygulama arasındaki fark oldukça açılmıştır.

Son olarak yukarıda da belirtildiği gibi, Obama başkanlığının ilk yıllarında demokrasi, insan hakları, eşitlik gibi kavramlara vurgu yapmış fakat daha sonraki dönemde uyguladığı politikalarla bu söylemlerini yerine getirememiştir. Bu bakımdan Obama'nın başkanlığının ilk yıllarındaki söylemlerini ikinci dönemde uygulamış olduğu politikalarla yerine getiremediği görülmüştür. Fakat Obama'nın başkanlığının birinci ve ikinci döneminde yürütmüş olduğu Ortadoğu politikaları arasında çok fazla benzer noktalar da vardır. Obama her iki dönemde de Ortadoğu'daki krizlere Amerikan çıkarları tehlikeye girince müdahale etme girişiminde bulunmuş, kapsamlı askeri hareketlerden kaçınmış, Amerika'nın tek başına kriz alanlarına müdahale etmesini istememiş, müttefiklerinin ve diğer devletlerin taşın altına elini sokması için baskı yapmıştır. Bu kapsamda, Amerika'nın ikinci planda kalması Obama'yı rahatsız etmemiştir. Çünkü Obama her iki döneminde de Amerika'yı ek maliyetlerden kurtarmak istemiştir. Bu doğrultuda Obama, Ortadoğu halkının demokrasi, eşitlik taleplerini görmezden gelmiştir. Başkanlığının ilk senelerinde bu kavramlara vurgu yapsa da, tercihini her ABD başkanı gibi Amerikan çıkarlarından yana kullanmıştır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Abdullah, Ö. (2006). **21 yüzyılda ABD'nin Küresel Stratejileri**. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Adıbelli, B. (2012). **Arap Baharı ve Suriye**. İstanbul: Kültür Sanat Yayınları.
- Arı, T. (2007). **Irak, İran, ABD ve Petrol**. Alfa Yayınları.
- Ataman, M. (2006). “Değerler ve Çıkarlar: ABD'nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar ve İlkeler”. **Ortadoğu Yıllığı 2006**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ayhan, V. (2009). **Ortadoğu ve Petrol**. Dora Yayınları.
- Ayhan, V. (2012). **Arap Baharı İsyenlar, Devrimler ve Değişim**. Bursa: MKM Yayınları.
- Bayraktar, B. (2013). **Oslo Barış Görüşmeleri ve İsrail-Filistin Barış Görüşmeleri**. İstanbul: Küre Yayınları.
- Bayram, S. (2009). “İsrail”. **Ortadoğu Yıllığı 2009**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. İstanbul: Küre Yayınları.
- Canbeci, H. İ. (2013). **Mısır'da Müslüman Kardeşler Cemiyeti**. İstanbul: Öteki Adam Yayınları.
- Caner, M. (2014). “İran”. **Ortadoğu Yıllığı 2014**. Kemal İnat. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Caner, M. ve Yeşiltaş, M. (2013). “İran”. **Ortadoğu Yıllığı 2013**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Chomsky, N. ve Achcar, G. (2007). **Tehlikeli Güç ABD'nin Dış Siyaseti ve Ortadoğu**. İthaki Yayınları.
- Çakmak, C. (2010). “İran”. **Ortadoğu Yıllığı 2010**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Çakmak, C. (2011). “İran”. **Ortadoğu Yıllığı 2011**. Kemal İnat vd. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Çakmak, C. (2012). **Arap Baharı Ortadoğu'da Demokrasi Arayışı ve Türkiye**. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çelik, A. H. (2019). “ABD'nin Devrim Sonrası Mısır Politikası: İstikrarın Demokrasiye Tercihini”. **Devrim Sonrası Mısır Dış Politikası Dönüşüm Arayışından Meşruyet Çıkmazına**. İsmail Numan Telci. İstanbul: Seta Kitapları.

- Doğrusözlü, C. (2015). “İran”. **Ortadoğu Yıllığı 2015**. Kemal İnat. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Duran, B. (2012). “Ortadoğu’da Modellerin Rekabeti: Arap Baharından Sonra Yeni Güç Dengeleri”. **Türk Dış Politikası**. Burhanettin Duran vd. Ankara: Seta Yayınları.
- Hook, S. ve Spanier, J. (2018). **Amerikan Dış Politikası**. çev. Özge Zihnioğlu. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Kalaycı, R. (2011). “İrak”. **Ortadoğu Yıllığı 2011**. Bilal Yıldırım vd. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Kalaycı, R. (2013). “İrak”. **Ortadoğu Yıllığı 2013**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Kalaycı, R. ve Güngörmez, O. (2015). “İrak”. **Ortadoğu Yıllığı 2015**. Kemal İnat. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Kurt, V. (2010). “İsrail”. **Ortadoğu Yıllığı 2010**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Miş, N. ve Özdemir, Ö. B. (2013). “Suriye”. **Ortadoğu Yıllığı 2013**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Miş, N. ve Özdemir, Ö. B. (2014). “Suriye”. **Ortadoğu Yıllığı 2014**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Oğuz Gök, G. (2011). **Ortadoğu Siyasetinde İran**. Ankara: Barış Kitapevi.
- Oran, B. (2001). **Türk Dış Politikası**. 18. İletişim Yayınları.
- Özcan, M. (2009). “İrak”. **Ortadoğu Yıllığı 2009**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. İstanbul: Küre Yayınları.
- Özcan, M. (2010). “İrak”. **Ortadoğu Yıllığı 2010**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. İstanbul: Küre Yayınları.
- Pehlivanoglu, Ö. (2004). **Ortadoğu ve Türkiye**. Kastaş Yayınevi.
- Polat, A. (2014). “Fas”. **Ortadoğu Yıllığı 2014**. Kemal İnat. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Polat, A. (2015). “İsrail”. **Ortadoğu Yıllığı 2015**. Kemal İnat. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Sandıklı, A. ve Emeklier, B. (2012). **Uluslararası Ortadoğu Kongresi Bildiriler Kitabı**. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Matbaası.
- Şen, G. (2014). “Devrimden Günümüze İran’ın ABD Politikası”. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

- Telci, İ. N. (2014). “Mısır”. **Ortadoğu Yıllığı 2014**. Kemal İnat. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Telci, İ. N. (2019). “**Devrim Sonrası Mısır Dış Politikası Dönüşüm Arayışından Meşruiyet Çıkmazına**”. Ankara: Seta Yayınları.
- Terry, J. (2013). “**Ortadoğu’da Amerikan Dış Politikası Lobiler ve Özel Çıkar Grupları’nın Rolü**”. çev. Selim Tezcan - M. Akif Kireççi. Ankara: Asem Yayınları.
- Turan, Y. (2011). “İsrail”. **Ortadoğu Yıllığı 2011**. Fuat Aydın vd. İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Ural, A. (2009). **11 Eylül Sonrası ABD’nin Ortadoğu Politikası ve Türkiye’ye Yansımaları**. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Wallerstein, I. (2004). **Amerikan Gücünün Gerileyişi Kaotik Bir Dünyada Amerika**. Metis Yayınları.
- Yaşaroğlu, A. (2006). **Yahudilik ve Siyonizm Tarihi**, Pınar Yayınları.
- Yeşiltaş, M. (2009). “İran”. **Ortadoğu Yıllığı 2009**. Kemal İnat ve Muhittin Ataman. İstanbul: Küre Yayınları.
- Yılmaz, T. vd. (2005). **Ortadoğu Siyasetinde İsrail**. Ankara: Platin Yayınları.

MAKALE

- Abubaker, S. S. (2019). "Hilafet'ten Terör Teşkilatlanmasına Dönüş: IŞİD". **Lectio Socialis** 3/2, s.139-140.
- Acet, G. S. ve Doğan, F. (2017). "11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine". **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi** 17/33, s.68.
- Acet, G. S. ve Doğan, F. (2017). "11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine". **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi** 17/33, s.62-63.
- Ağır, B. S. (2006-2007). "Bush Doktrini: Küresel Bir Hegomonik İstikrar Arayışı mı?". **Uluslararası İlişkiler Dergisi** 3/12, s. 85.
- Akbaş, Z. ve Arslan Düzgün, Z. (2012). "Libya'daki Arap Baharına Yönelik Türk Dış Politikasına Konstrüktivist Bir Yaklaşım". **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi** 8/2, s.68-69.
- Akçay, E. ve Akbal, Ö. (2013). "ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik". **Yönetim Bilimleri Dergisi** 11/22, s.23.
- Altunışık, M. B. (2009). "Ortadoğu ve Amerika: Yeni Bir Döneme Girilirken". **Ortadoğu Etütleri** 1/1, s.78-79.
- Aras, B. (2014). "Arap Baharının Jeopolitiği". **Ortadoğu Etütleri** 6/64, s.42.
- Aras, H. (2019). "Barack Obama Döneminde ABD'nin Suriye ve Irak'taki IŞİD politikası". **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi** 6/39, s.465.
- Ay, H. U. (2017). "Arap Baharı Sürecinde Arap Birliği'nin Değişen Rolü: Libya ve Suriye Örneğinde". **Savunma Bilimleri Dergisi** 16 /1, s.61.
- Ayhan, V. (2016). "3 Temmuz Darbesi: Mısır'da Müesses Nizamın Yeniden Tesis Edilmesi". **Ortadoğu Analiz** 8/76, s.38.
- Ayhan, V. (2011). "Bahreyn'de Arap Kışığı: Şiilerin Demokrasi Mücadelesi". **Mülkiye** 2011 35/ 272, s. 131.
- Ayhan, V. (2011). "Libya İç Savaşı: Kabileler Arası İktidar Mücadelesi". **Ortadoğu Analiz** 3/7, s.9-10.
- Ayhan, V. (2011). "Mısır Devriminin Ayak Sesleri". **Ortadoğu Analizi** 3 /26, s.19-20.
- Ayhan, V. (2012). "Tunus İsyanı: Arapların Devrim Ateşini Yakması". **Ortadoğu Etütleri** 3/2, s.75.
- Baran, M. (2019). "ABD'nin Ortadoğu'daki Ekonomik ve Askeri Güvenikleştirmeleri: 1945-1980 Arası Dönem". **Journal of Empirical Economics and Social Science**. 1/1, s.60.

- Balcı, A. (2011). “2010 Yılında Yahudi Yerleşimleri: İsrail’in İşgal Stratejisini Çözümlemek”. **Ortadoğu Analiz** 3/28, s.85.
- Benli Altunışık, M. (2009). “Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken”. **Ortadoğu Etütleri** 1/1, s.74-75.
- Bilensoy, İ. (2008). “George W. Bush ve Barack Obama Dönemlerinde Terörizme Karşı Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması”. **Lectio Socialis** 2/1, s. 64-65.
- Bozan, F. (2016). “Radikal Örgütlerin Ortaya Çıkmasında Batı Politikalarının Etkisi”. **International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)** 2/1, s.6.
- Brzezinski, Z. (2003). “Hegemonic Quicsand”. **National Interest**. Erişim Winter 2003/04.
- Canyurt, D. (2018). “Kazanı Olmayan Savaş “Suriye İç Savaşı” Neden Bitmedi, Barış Nasıl Gelebilir”. **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi** 14/4, s.1106.
- Çetinoğlu Harunoğlu, N. (2019). “Eisenhower’dan Obama’ya: ABD Dış Politikasında Ortadoğu ve Suriye”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** 74/4, s.1167,1168
- Çubukçu, M. (2009). “Obama Adalet Duygusunu Tatmin Etmeli”. **Birikim Dergisi**.
- Daban, E. Z. ve Daban, C. (2018). “Saddam Hüseyin Dönemi Irak Dış Politikası: Irak-İran Savaşı, Kuveyt’in İşgali ve ABD’nin Irak’a Müdahalesi”. **Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** 2/1, s. 101.
- Demir, A. (2014). “İran’ın Basra Körfezi’ni Bloke İhtimali ve Hürmüz Boğazı’ndan Geçişlerin Uluslararası Hukuk Açısından Analizi”. **Savunma Bilimleri Dergisi** 13/1, s. 114.
- Demirtepe, T. ve Erdoğan, İ. (2009). “Obama’nın Afganistan Stratejisi: Değişim ve Süreklilik”. **Güvenlik Stratejileri Dergisi** 49/17, s.57-58.
- Derman, G. S. - Haya, B. (2014). “11 Eylül Sonrası Afganistan’daki Güvenlik Sistemi”. **Akademik Bakış Dergisi** 41, s.9.
- Doğan, Z. (2019). “Türkiye-ABD İlişkilerinin Temel Dinamikleri ve Stratejik İttifak Boyutu”. **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** 9 /2, s.148.
- Doğan, N. (2006). “Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı ve New Haven Ekolü: Eleştirel Bir Giriş”. **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi** 7/1, s.108.
- Dönmez, S. (2017). “Kuvvet Kullanma Kapsamında Ön Alıcı ve Önleyici Saldırı Kavramları”. **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi** 3/3, s.10.
- Dursun, H. R. (2017). “Tunus’ta Otoriter Yönetim ve İslamcı Hareketin Doğuşu: Burgiba Dönemi Üzerine Bir Değerlendirme (1956-1987)”. **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi** 4/1, s.139-141.

- Dursun, S. (2018). "Regime Security and Tunisian Foreign Policys". **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi** 4/2, s.109.
- Efegil, E. ve Kerman, İ. (2017). "Terör Örgütü PKK/PYD'nin Suriye'de İzlediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi". **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi** 1/2, s.181-182
- Efegil, E. (2013). "Ortadoğu'daki Gelişmelerin Analizi: Libya, Tunus, Bahreyn, Mısır ve Suriye". **Ortadoğu Analiz** 5/59, s.11-12.
- Erboğa, A. (2016). "Bölgesel Dönüşüm Süreci ve Körfez Güvenliği". **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi** 3/1, s. 11.
- Ercan, S. (2000). "İsrail'deki Arap Azınlığın Kimlik Sorunu". **Avrasya Dosyası** 6/1, s. 239.
- Erol, M. S. ve Bingöl, O. (2012). "Afganistan'da Geçiş Safhası ve 2014 Sonrası Öngörüler". **Akademik Bakış Dergisi** 5/10, s. 176-177.
- Ertem, B. (2009). "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı". **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** 12/21, s.388-389.
- Ghobashy, M. (2005). "The Metamorphosis of the Egyptian Muslim Brothers ". **International, Journal of Middle East Studies** 37/3, s.278
- Goldberg, J. (2016). "The Obama Doctrine". **The Atlantic**. www.theatlantic.com.tr
- Telatar, G. (2012). "Değerler ve Çıkarlar İkileminde Amerika'nın Ortadoğu Politikası". **Uluslararası Hukuk ve Politika** 8/9, s.59.
- Güler, A. (2018). "Suriye ve Ukrayna Krizleri Çerçevesinde ABD-Rusya İlişkileri". **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** 3/2, s.306.
- Güneş, B. (2018). "Libya İç Savaşı ve Kriz Yönetimi". **Güvenlik Bilimleri Dergisi** 7/2, s.278.
- Gürler, R. T. ve Özdemir, Ö. B. (2014). "IŞİD: Irak'ta Yerli Suriye'de Yabancı". **Ortadoğu Analiz** 6/63, s. 59-60.
- Harunoğulları, M. (2017). "Ortadoğu Jeopolitiği ve Küresel Güçlerin Enerji Müdahalesi". **Humanitas** 5/9, s.129-130.
- Hunter, R. (2008). "A New American Middle East Strategy". **Survival Global Politics and Strateg** 50/6, s.49.
- Jane, M. (2017). "İran'ın Nükleer Politikasının Gelişimi ve Uygulanan Ambargo ve Yaptırımların Dış Politikasına Etkilerinin Analizi". **ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi** 1/2, s.270.

- Kalyon, L. (2010). "Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz". **Güvenlik Stratejileri Dergisi**. 6/11, s.10.
- Kandemir, E. (2011). "Amerikan Başkanları G.W. Bush ve B.Obama Dönemlerinde Yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejilerinde İttifak Söylemleri ve S. Walt'un İttifak Teorisi". **Savunma Bilimleri Dergisi** 10/2, s.143
- Karagül, S. (2017). "Ortadoğu'da İttifak İlişkilerinde Dönüşüm: Arap Baharı Sonrası Kırılgan İttifaklar". **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** 5, s. 280.
- Karkın, V. ve Yazıcı, Ö. (2015). "Arap Baharı'nın Suriye'ye Yansıması ve Türkiye'ye Sığınan Mülteciler". **21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi** 4/12, s.205-206.
- Kıran, A. (2014). "Arap Baharı Suriye ve Demokratik Dönüşüm Beklentileri". **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** 2/1, s.102.
- Kıbaroğlu, M. (2002). "Kitle İmha Silahlarının Gelişim Süreci, Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Yapılan Çalışmalar ve Geleceğin Güvenlik Tehditleri". **2023 Dergisi**, s. 13-14.
- Korkmaz, G. (2016). "ABD'nin Afganistan ve Irak Müdahaleleri Sırasında Türkiye'nin Tutumunun ABD Medyasında Ele Alınışı". **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi** 34/2, s. 35-36.
- Küpelı, M. C. (2016). "Dış Politika Aracı Olarak Yaptırımlar: İran'a Uygulanan Yaptırımların Etkileri". **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi** 3/1, s.108-109.
- Mammadov, H. (2017). "ABD'nin Suudi Arabistan-İran İşbirliğine Dayalı Körfezde Güvenlik Politikası:"Çifte Sütun" Politikası". **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**. 4/2, s.179-181.
- Mercan, M. H. (2010). "Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim". **Akademik Ortadoğu** 4/2, s.110.
- Miş, N. ve Telci, İ. N. (2013). "Devrimden Darbeye: Mısır'da Askeri Vesayet Dönemi". **Ortadoğu Analiz** 5 /56, s.21.
- Nelson, M. "Barack Obama: Foreign Affairs". **Miller Center**.
- Nisan, F. (2014). "2008-2012 Amerikan Başkanlık Seçimlerinin Türk Yazılı Basımında Sunumu". **Erciyes İletişim Dergisi** 3/4, s. 69.
- Nye, J. (2009). "Get Smart". **Foreign Affairs**.
- Obama, B. (2013). "Adress to the Nation on Syria". **Miller Center**.
- Okur, M. A. (2008). "Körfez Savaşı ve Irak'ın İşgali Arasındaki Dönemde Irak'ta Faaliyet Gösteren BM Misyonları". **Güvenlik Stratejileri Dergisi** 4/7, s.168-170.

- Oran, F. ve Özcan, N. (2019). “Obama Dönemi Amerikan Dış Politikasında Saldırgan Gerçeklik: Ortadoğu’ya Silah Ticareti Örneği”. **Ortadoğu Etütleri**. 11/2, s.382.
- Oruç, H. (2017). “Sekülerlikten Radikalleşmeye: İsrail’in Kurucu Felsefesinde Konstrüktivist Dönüşüm”. **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**. 4/1, s.174-175.
- Önal, H. (2010). “ABD’nin Afganistan Politikası’nın Açmazları: Bölgesel Bir Analiz”. **Uluslararası Hukuk ve Politika** 6/23, s. 46-47.
- Örnek, S. (2012). “11 Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu”. **Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** 1/1, s.108.
- Örtlek, M. (2013). “Bahreyn’e Arap Baharı Gelir Mi?”. **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi** 5/2, s.269.
- Özcan, N. A. (2004). “İşgal Sonrası Olanlar Sıradan Bir Güvenlik Sorunu mu?”. **Uluslararası İlişkiler** 1/1, s.97.
- Özkan, M. F. (2016). “Demokratların Dış Politika Gelenekleri Bağlamında Obama’nın Suriye Politikası”. **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** 2/3, s.22-23.
- Özpek, B. B. (2012). “En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu”. **Ortadoğu Etütleri**, 3/2, s. 207-208.
- Özşahin, M. C. (2016). “Obama Dönemi ABD’nin Ortadoğu Politikası: Arap Baharı Sürecinde Demokratik Söylem ve Eylem”. **Ortadoğu Etütleri** 8/2, s.70-77.
- Öztürkler, H. (2014). “Arap Baharı’nın Ekonomik Analizi”. **Akademik Ortadoğu Dergisi** 8/2, s.12.
- Semiz, Y. ve Akgün, B. (2005). “Büyük Ortadoğu Jeopolitiğinde İran- ABD İlişkileri”. **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırma Dergisi**. 5/9, s.166.
- Semiz, Y. ve Akgün, B. (2005). “Büyük Ortadoğu Jeopolitiğinde İran-ABD İlişkileri”. **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**. 5/9, s.173-147.
- Sırım, V. (2019). “Türkiye-Ortadoğu Ülkeleri Arasındaki İlişkilerde Filistin Meselesinin Yeri”. **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 7/1, s.357-358.
- Sinkaya, B. (2009). “Obama Döneminde ABD-İran İlişkileri ve Değişim Şansı”. **Ortadoğu Analiz** 1/1, s.44-45.
- Şahin, M. (2010). “ABD-İsrail İlişkileri: Böyle Dost Düşman Başına”. **Ortadoğu Analiz Dergisi**. 2/21, s. 41.
- Şahinoğlu, M. C. (2017). “Ortadoğu’da Darbelerin Arka Planı: Mısır Örneği”. **TESAM Akademik Dergisi** 4/1, s.119-121.

- Tanrıverdi Yaşar, N. (2011). “Obama’nın Son Değerlendirmeleri Işığında Arap Baharı ve Yankıları”. **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, 23 Mayıs 2011.
- Telatar, G. (2012). “Barack Obama Yönetiminin İran’ın Nükleer Faaliyetlere Yönelik Politikası”. **Akademik Ortadoğu** 7/1,s. 57.
- Telatar, G. (2012). “Değerler ve Çıkarlar İkileminde Amerika’nın Arap Baharı’na Yönelik Politikası”. **Uluslararası Hukuk ve Politika** 8 /29, s.65-66.
- Telci, İ. N. (2011). “6Nisan Hareketi: Yeni Bir Sosyal Aktivizme Doğru Mu?”. **Ortadoğu Analiz** 3/28, s. 100-101.
- Topal, C. (2015). “Suriye İç Savaşı ve Uluslararası Düzen”. **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** 5/9, s.119.
- Ubeyde Dündar, H. (2018). “Yeni Hegemonya Anlayışı Çerçevesinde Bush Doktrini Üzerine Bir İnceleme”. **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi** 9/2, s.52.
- Ural, A. (2009). “ABD’nin Enerji Hakimiyeti Teorisi ve Büyük Ortadoğu Projesi”. **Akademik Ortadoğu**. 3/2, s.139.
- Yalçın, H. B. (2015). “Obama Stratejisi ve Ortadoğu”. **Akademik Ortadoğu** 9/2, s.70.
- Yalçın, H. (2015). “Obama Stratejisi ve Ortadoğu”. **Akademik Ortadoğu** 9/2, s.59
- Yaman, D. (2011). “11 Eylül Sonrasında ABD: Algılamalar, Psikolojik Yansımalar ve Yasal Düzenlemeler”. **Uluslararası Hukuk ve Politika** 1/1, s. 117-142.
- Yılmaz, H. İ. (2016). “Ortadoğu’nun Jeo-ekonomik Önemi ve ABD’nin Ortadoğu Politikasının Ekonomik Nedenleri”. **Tesam Akademik Dergisi**. 3/1, s.114.
- Yüksel Çendek, S. ve Örki, A. (2019). “Arap Baharı Sürecinde Libya, Suriye ve Yemen’de Yaşanan İç Savaşlar: Karşılaştırmalı Bir Çözümleme”. **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi** 10/1, s.44-45.

RAPOR

- Ataman, M. (2012). "Suriye’de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum". **Seta Rapor**.
- Aydın, M. vd. (2007). "Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak’ın Geleceği ve Türkiye". **TEPAV**.
- Ayhan, V. (2011). "Bahreyn’de Şubat İntifadası: Dışlanmışların İsyanı". **Ortadoğu Araştırma Merkezi**.
- Ayhan, V. ve Ayhan Algan, N. (2011). "Mısır Devrimi ve Mübarek: Bir Diktatörün Sonu", **International Middle East Peace Research Center**.
- Bingöl, O. ve Varlık, A. B. (2017). "İŞİD’e Karşı ABD ve Koalisyon Hava Harekatının Değerlendirilmesi". **Merkez Strateji Enstitüsü**.
- Çetinsaya, G. ve Özhan, T. (2009). "İşgalin Altıncı Yılında Irak". **SETA**.
- Doğan, S. (2019). "Obama’nın Afganistan Stratejisi". **Ortadoğu Araştırma Merkezi**.
- Efegil, E. (2008). "Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkileri". **Türkiyat Araştırmaları**.
- Friedman, D. (2012). "The 2012 Presidential Election and American Foreign Policy in the Middle East". **Seta Policy Brief**.
- Gül, E. (2017). "İsrail’in Kurulması ve Türkiye’nin İsrail’i Tanıma Süreci". **SASAM**.
- Hoffman, B. (2007). "Re- thinking Terrorism in Light of a War on Terrorism". RAND. <http://rand.org/pubs/testimonies/CT182/>
- Kanat, K. B. ve Yücel, H. (2018). "Nükleer Antlaşma Sonrası ABD’nin İran Politikası". **Seta Analiz**.
- Kırdar, S. (2012). "Amerikan Halkı Obama’yı Tekrar Başkanı Olarak Seçti". **Türkiye Ekonomik Politikaları Araştırmaları Vakfı**.
- Pirinççi, F. vd. (2014). "ABD’nin İŞİD Stratejisi ve Irk ile Suriye’ye Olası Yansımaları". **Orsam**.
- Sasaoğlu, D. (2014). "Nato Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan". **Bilgesam**.
- Sichermen, H. (2011). "New Policies and Old Realities in the Middle East". **Foreign Policy Research Institute**.
- Sinkaya, P. (2012). "İran P5+1 Ülkeleri Arasında Yeniden Başlayan Nükleer Müzakereler". **Ortadoğu Araştırma Merkezi**.
- Telci, İ. N. (2018). "Ağırlaştırılmış Ekonomik Yardımlar Trump İran’dan Ne İstiyor?". **Seta Perspektif**.

Ulutaş, U. ve Hoca, H. (2014). “Suriye Devrim Mi Bölünme Mi?”. **Seta Perspektif**.

TEZ

- Özdemir, Ç. (2018). “**Obama’nın Grand Stratejisinin Ortadoğu’ya Yansımaları**”. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Tutar, N. (2016). “**Barack Obama Dönemi Amerikan Birleşik Devletleri’nin Ortadoğu Politikası**”. İzmir: Katip Çelebi Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE), Yüksek Lisans Tezi.

İNTERNET KAYNAKLARI

- (2008). “A New Direction for US Relations with the Muslim World”, <https://www.issueab.org/resource/changing-course-a-new-direction-for-u-s-relations-with-the-muslim-world.html>, 24 Eylül 2008.
- (2010). “Join the new Strategic Communication and Public Diplomacy Caucus”, mountainrunner.us/files/2010-3-2_SCPD_Caucus_Announcement.pdf, 2 Mart 2010.
- (2009). “Obama Dönemi Türk Amerikan İlişkileri”, www.seta.org.tr , 1 Nisan 2009.
- (2019). “Ruhani Nükleer Antlaşmanın 2013’te Obama’yla Yaptığı Telefon Görüşmesi Üzerine Gerçekleştirdiğini.”, www.haberler.com, 04,12,2019.
- (2018). “Suudi Arabistan ve ABD: Güvenlik ve Petrol Üzerine Kurulu Bir Dostluk”, <https://www.dw.com/tr/suudi-arabistan-ve-abd-g%C3%BCvenlik-ve-petrol-%C3%BCzerine-kurulu-bir-dostluk/a-46032789>, Erişim 24.10.2018.
- (2016). “Weekly Adress: Degrading and Destroying ISIL”, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/02/27/weekly-address-degrading-and-destroying-isil>, 27 Şubat 2016.
- A Haber. (2014). “Obama’nın Planı 4 Aşamada İŞİD’İ Bitirmek”, 11 Eylül 2014. www.aa.com.tr
- A Haber. (2014). “ Afganistan ile ABD Güvenlik Antlaşması İmzaladı”, 30.09.2014. www.aa.com.tr
- A Haber. (2016).“ABD’nin Pasifik Yüzyılı Projesi ve Kazanımları”, 27 Mayıs 2016. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/abdnin-pasifik-yuzyili-projesi-ve-kazanimlari/579683>
- A Haber. (2014). “Obama’nın Planı 4 Aşamada İŞİD’İ Bitirmek”, www.aa.com.tr, 11 Eylül 2014. www.aa.com.tr
- Akçadağ, E. (2010). “Amerika’nın Kamu Diplomasisi Akıllı Güç”, www.kamudiplomasisi.org.tr, 29 Haziran 2010.
- Aksoy, M. (2016). “Uluslararası Hukuk’ta Irak İşgali ve Batı’yı Yargılamak”.**İnsamer**, Ekim 2016.
- Al Jazeera Türk. (2013). “ABD Müdahale Kararı”, 31 Ağustos 2013. www.aljazeera.com.tr
- Al Jazeera Türk. (2013). “BM’nin Yol Haritası”, 8 Ekim 2013. www.aljazeeratürk.com
- Aljazeera Turk. (2011). “Irak’taki Savaşın Değerlendirilmesi”. 30 Aralık 2011. www.aljazeeratürk.com

- Altun, F. (2004). “Kurgu ve Siyaset Arasında Bir Ömür: Ronald Reagan”. **Anlayış Dergisi**, Erişim 5 Temmuz 2004. www.anlayis.net
- Artokça, İ. (2013). “Amerikan’ın Ortadoğu Askeri Varlığı ve Geleceği”. **Tasam**. Erişim 25 Şubat 2013. www.tasam.org.tr
- BBC. (2016). “Obama Halep’teki Durumundan Derinden Kaygılı”, 27 Eylül 2016. www.bbc.cm
- BBC. (2009). “Obama Amerika’nın 44. Başkanı”. 20 Ocak 2009. www.bbcturkce.com
- BBC. (2010). “Ortadoğu Barış Görüşmeleri Zor Olacak”, 11 Mart 2010. www.bbc.cm
- BBC. (2009). “ABD’den NATO’ya Asker Gönderme Baskısı”, 3 Aralık 2009. www.bbcnewsturkce.com
- BBC. (2011). “Hüsnü Mübarek İstifa Etti”, 11 Şubat 2011. www.bbcnewsturkce.com
- BBC. (2009). “İran: Uranyumu Daha da Zenginleştireceğiz”. 2 Aralık 2009. www.bbcnewsturkce.com
- BBC. (2011). “Obama: Libya’da Yapılanlar Rezilce”, 24 Şubat 2011 www.bbcnewsturkce.com
- BBC. (2013). İsrail-Filistin Görüşmeleri Kim Ne İstiyor”, 29 Temmuz 2013. www.bbcnewsturkce.com
- BBC. (2014). “Koalisyon’un Irak ve Suriye’de IŞİD’e Karşı Mücadelesi”, 23 Eylül 2014. www.bbcnewsturkce.com
- BBC. (2019). “Trump: Taliban İle Antlaşmaya Varılsa da ABD Askerleri Afganistan’da Daimi Kalacak”, 29 Ağustos 2019. www.bbcnewsturkce.com
- BBC. (2014). “Yedi Soruda IŞİD’e Karşı Koalisyon”, 14 Eylül 2014. www.bbcnewsturkce.com
- Bohlen, C. (2009). “Telling Israel No: Obama’s Bold Move”, 28 Temmuz 2009. www.nytimes.com
- Bowen, J. (2019). “1967 Arap İsrail Savaşı: Ortadoğu’yu Sarsan Altı Gün”. Bbc Türkçe (Haziran 2019) . www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40157650
- CNN. (2011). Libya’da Komuta Yarın Nato’da”, 29 Mart 2011. www.cnnturk.com
- Cooper, H.ve Landler, M. (2009). “On Iran, Obama Plans Talk and Some Toughness”, **The Newyork Times**, February 3 2009.
- Cumhuriyet. (2015). “Koalisyon Güçlerinden Irak Açıklaması”, 21 Aralık 2015. www.cumhuriyet.com.tr

- Cumhuriyet. (2013). “Ruhani’yi Neler Bekliyor”, 03 Ağustos 2013 [.www.cumhuriyet.com.tr](http://www.cumhuriyet.com.tr)
- Hoffman, B. (2007). “Re- thinking Terrorism in Light of a War on Terrorism”. RAND, 23.07.2007 <http://rand.org/pubs/testimonies/CT182/>
- Hürriyet. (2014). “Obama New York’ta Mısır Cumhurbaşkanı Sisi İle Görüştü”, 26 Eylül 2014. www.hurriyet.com
- International Business Times. (2015). “Osama Bin Laden trivia: Civil Engineer, Affluent Construction Magnate and Bomber”, 16 Şubat 2015. www.ibtimes.com
- Kenasari, M. B. (2016). “Obama’nın Irak Karnesi”, A Haber, 24 Kasım 2016. www.aa.com
- Kızılkıran, Ş. (2017). “Süveyş Krizi ve Dönemin Siyasi Havası”, 30 Aralık 2017. www.stratejikortak.com
- Kızılkaplan, B. (2009). “Bir Akıllı Güç Manifestosu: Obama”. Bilgesam. 3 Temmuz 2009. www.bilgesam.org
- Made For Minds. (2012). “Obama’dan Hamaney’e Gizli Mesaj”, 7 Nisan 2012. <https://www.dw.com/tr/obamadan-hamaneye-gizli-mesaj/a-15865541>
- Mepa News. (2016). “Obama Afganistan’dan Çekilme Sözü Tutmayacak”, 11 Temmuz 2016 www.mepanew.com
- NTV. (2015). “ABD Mısır’a 1.3 Milyar Dolarlık Askeri Yardımı Serbest Bıraktı”, 1 Nisan 2015. www.ntv.com
- NTV. (2015). “Obama İran Liderlerine Mesajını Nevruz Üzerinden Verdi”. 20 Mart 2015. www.ntv.com
- NTV. (2015). “Obama ve Ruhani’den İran’la Nükleer Antlaşmaya İlk Yorum”, 14 Temmuz 2015. www.ntv.com.tr
- NTV. (2011). “Hiçbir Müttefik İsrail’den Önemli Değil”, 1 Aralık 2011. www.ntv.com.tr
- NTV. (2009). “Obama TBMM’de Konuştu”, 6 Nisan 2009. www.nv.com.tr
- NTV. (2009). “Obama’nın Tarihi Konuşması”. 4 Haziran 2009. www.ntv.com
- Oruç, H. (2014). “ABD’nin İsrail ve Filistin Politikası”, <https://www.researchgate.net/publication/316967531>, December 2014
- Recknagel, C. (2014). “Explainer: Key Points in U.S –Afghan Bilateral Security Agreement “. www.rferl.org ., 30 Eylül 2014.
- Schmidle, N. (2011). “Getting Bin Laden: What Happened that Night in Abbottabad”, **The New York**. 8 Ağustos 2011.

- Schmitt, E. ve Shanker, T. (2009). “General Call For More U.S Troops to Avoid Afghan Failure”. **The New York Times**, 20 September 2009.
- Secretary, P. (2014). “Statement by the President on the Signing of the Bilateral Security Agreement and NATO Status of Forces Agreement in Afghanistan”. **The White House President Barack Obama**, 30 Eylül 2014
- Güçyetmez, F. (2017). “El Kaide’den DEAŞ’a Ağ Tabanlı Terör Organizasyonları”, 28 Mayıs 2017. <https://www.stratejikortak.com/2017/05/el-kaideden-deasa.html>
- Tanrıverdi Yaşar, N. (2019). “Rusya’nın Libya’da Artan Nüfusu ABD Dış Politikasını Değişime Zorluyor” , 29.11.2019. www.aa.com.tr
- Tanrıverdi Yaşar, N. (2011). “Obama’nın Son Değerlendirmeleri Işığında Arap Baharı ve Yankıları”. **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, 23 Mayıs 2011.
- Kareem F. Anthony S. ve Rick G. “Violent End to an Era as Qaddafi Dies in Libya”. **The New York Times**, 24.07.2017. www.nytimes.com
- The New York Times. (2009). “White Paper Of the Interagency Policy Group’s Report on U.S Policy toward Afghanistan and Pakistan”, 27 March 2009. www.nytimes.com
- Timetürk. (2014). “Zerkavi IŞİD’İN Temellerini Nasıl Atmıştır”, 18.10.2014. www.timetürk.com
- TRT. (2013). Obama’dan Mısır Açıklaması: Endişeliyiz”, 4 Temmuz 2013 www.trthaber.com.
- Üstün, K. (2016). “ABD-PYD İttifakı Türkiye İle İlişkileri Bozuyor”, www.aljazeera.com.tr ,14 Haziran 2016. www.ayk.gov.tr (erişim tarihi:16.12.2015)

ÖZGEÇMİŞ

Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünü kazandı. Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisansa başladı. Bu süreçte, Obama Döneminde ABD'nin Arap Baharı politikası adlı makalesi TURANSAM dergisinde yayınlandı.